Gemeente
Geertruidenberg

Begroting 2024-2027

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 3

Inleiding 6

Voorwoord 6

In één oogopslag 13

BIO (Begroting in een oogopslag) 13

Programma 1 Opgave Leefbaarheid 14

1.1 Programmaplan 14
1.2 Ontwikkelingen 23
1.3 Beleidsindicatoren 25
1.4 Risico's 26
1.5 Investeringen 26
1.6 Lasten en Baten per programma 27

Programma 2 Opgave Duurzaamheid 29

2.1 Programmaplan 29
2.2 Ontwikkelingen 37
2.3 Beleidsindicatoren 39
2.4 Risico's 40
2.5 Investeringen 40
2.6 Lasten en Baten per programma 41

Programma 3 Opgave Mens en Zorg 42

3.1 Programmaplan 42
3.2 Ontwikkelingen 53
3.3 Beleidsindicatoren 55
3.4 Risico's 57
3.5 Investeringen 57
3.6 Lasten en Baten per programma 58

Programma 4 Opgave Wonen 61

4.1 Programmaplan 61
4.2 Ontwikkelingen 67
4.3 Beleidsindicatoren 67
4.4 Risico's 68
4.5 Investeringen 68
4.6 Lasten en Baten per programma 69

Programma 5 Opgave Economie en Toerisme 70

5.1 Programmaplan 70

5.2 Ontwikkelingen 73
5.3 Beleidsindicatoren 73
5.4 Risico's 73
5.5 Investeringen 74
5.6 Lasten en Baten per programma 74

Programma 6 Opgave Bestuur en Dienstverlening 76
6.1 Programmaplan 76
6.2 Ontwikkelingen 80
6.3 Beleidsindicatoren 81
6.4 Risico's 82
6.5 Investeringen 82
6.6 Lasten en Baten per programma 82

Programma 7 Opgave Financiën en Organisatie 84
7.1 Programmaplan 84
7.2 Ontwikkelingen 86
7.3 Beleidsindicatoren 86
7.4 Risico's 88
7.5 Investeringen 88
7.6 Laten en Baten per programma 89

Paragrafen 91
Paragraaf A - Lokale heffingen 91
Paragraaf B - Weerstandsvermogen en risicobeheersing 100
Paragraaf C - Onderhoud kapitaalgoederen 108
Paragraaf D - Financiering 113
Paragraaf E - Bedrijfsvoering 116
Paragraaf F - Verbonden partijen 119
Paragraaf G - Grondbeleid 122
Paragraaf H - Wet open overheid (Woo) 123
Paragraaf I - Donge oevers 124

Financiële bijlagen 129
Overzicht Programma, taakvelden-meerjarig 129
Overzicht Taakvelden 132
EMU-saldo 134
Investeringsplan 2024-2027 135
Overzicht Reserves en voorzieningen 139
Incidentele baten en lasten 146

Incidentele baten en lasten 147

Balans 149

Inleiding

Voorwoord

Hierbij bieden wij u de begroting 2024 en meerjarenramingen 2025 tot en met 2027 aan. Komend jaar werken we verder aan de uitvoering van het coalitieprogramma 2022-2026 “Een gemeenteraad voor drie kernen”. We doen onze uiterste best om in elke maatschappelijke opgave c.q. uit ieder programma zoveel mogelijk mooie en goede dingen voor onze inwoners en ondernemers te realiseren, maar we kunnen helaas niet alles.

We staan voor grote uitdagingen
Na de vaststelling van de Voorjaarsnota 2023 zijn het college en de ambtelijke organisatie druk aan de slag gegaan met de voorbereidingen op de meerjarenbegroting 2024-2027. In de Voorjaarsnota was het financieel perspectief niet gunstig. De nota liet namelijk overwegend forse tekorten zien die in 2026 en 2027 zouden oplopen tot ca. 2,5 respectievelijk 2,8 miljoen structureel.

Al langere tijd is bekend dat gemeenten vanaf 2026 met een andere verdeling van het gemeentefonds te maken krijgen waardoor er forse financiële tekorten ontstaan. Er wordt in dit verband gesproken over het ravijn van 2026. De tot nu toe bekende circulaires vanuit het Rijk wijzen daar nog steeds op. Dat verklaart de strucurele tekorten voor de jaren 2026 en 2027 die in de Voorjaarsnota te zien zijn. Het is vooralsnog realistisch om ook in 2028 en verder uit te gaan van structurele tekorten.

De VNG heeft ertoe opgeroepen dat gemeenten een duidelijk signaal moeten afgeven richting het Rijk door voor die jaren niet structureel sluitende begrotingen aan te leveren bij de toezichthoudende provincies. Onze toezichthouder heeft aangegeven daar begrip voor te hebben gelet op de financiële situatie van de gemeenten. Overigens volgt uit de begrotingscirculaires van de provincie Noord-Brabant dat van een structureel sluitende meerjarenbegroting sprake is wanneer of het eerste jaar van de vierjaarperiode (voor de voorliggende begroting: 2024) structureel sluitend is, of, wanneer dat eerste jaar niet sluitend is, het laatste jaar (voor de voorliggende meerjarenraming: 2027) structureel sluitend is. Uitgangspunt bij beide voorwaarden is dat op een reële manier wordt begroot en dat daarvan bij enkel taakstellende bezuinigingsmaatregelen geen sprake is. Is aan één van beide voorwaarden voldaan, dan blijft het repressieve toezicht (toetsing achteraf zoals nu voor onze gemeente het geval is) van toepassing. Lukt het niet om aan één van beide voorwaarden te voldoen, dan volgt in beginsel preventief toezicht.

Aangezien alle gemeenten hetzelfde probleem hebben, is de verwachting van het VNG dat er voor die jaren waarin nu een tekort zichtbaar is op een of andere manier nog een oplossing wordt geboden vanuit het Rijk.

Hoewel wij in de conclusie van de Voorjaarsnota hebben aangegeven het advies van de VNG vooralsnog voor kennisgeving te hebben aangenomen en ons tot het uiterste in te spannen om een voor alle jaren sluitende meerjarenraming aan te bieden, hebben we er uiteindelijk, na overleg met de toezichthouder, voor moeten kiezen om de gevolgen van de lagere Rijksbijdragen te laten zien. Dit betekent dat we zonder extra financiële middelen van het Rijk de begroting vanaf 2026 niet sluitend krijgen.

Daarnaast hebben we nog te maken met grote maatschappelijke uitdagingen. Denk aan de energiecrisis, de wooncrisis, de stikstofproblematiek en de gevolgen van de oorlog in Oekraïne. Al deze ontwikkelingen hebben invloed op onze inwoners en ondernemers.

Eind september en begin oktober jl. heeft de wethouder Financiën met alle fracties uit de gemeenteraad gesproken over mogelijk oplossingsrichtingen voor de financiële uitdagingen voor de jaren 2026 en verder. In deze gesprekken zijn een aantal (financiële) strategische vraagstukken per programma besproken waarmee het college verder aan de slag gaat.

Val van het kabinet
In verband met zijn demissionaire status heeft het kabinet een beleidsarme begroting voorgelegd aan de Tweede Kamer. Van belang voor onze inwoners is dat de gemeente adequaat aan de slag kan blijven met de grote maatschappelijke opgaven waarvoor wij staan. Hiervoor zijn voldoende financiële middelen nodig. Van een nieuw kabinet verwachten we dat er een nieuwe manier van financieren van gemeenten ingevoerd wordt die het ravijn van 2026 en volgende jaren neutraliseert.

We maken scherpe keuzes
Gezien alle ontwikkelingen waar we voor komen te staan, moeten we hele scherpe keuzes maken in wat we wel en niet gaan doen. Het is goed dat we voor 2024 en 2025 een reële structureel sluitende begroting/raming kunnen aanbieden. We hebben ambities en willen er zoveel mogelijk voor onze inwoners en ondernemers zijn, maar helaas kunnen we niet alles doen. We kunnen ons geld maar één keer uitgeven. We blijven natuurlijk goed kijken naar onze uitgaven, maar het wordt steeds moeilijker om de begroting rond krijgen.
Voor de jaren 2024 en 2025 is het vooral gelukt om deze jaren sluitend te krijgen door te zorgen voor extra inkomsten of slim gebruik te maken van gelden vanuit het Rijk die voor specifieke doelen mogen worden ingezet.
Bij het programma Leefbaarheid is ervoor gekozen om slim om te gaan met investeringen. Daarom is kritisch bekeken welke projecten in 2025 kunnen starten en welke in 2024. Het investeringsplan is steeds meer op orde gebracht waardoor het sturen op de projecten gemakkelijker is/wordt.

In het programma Duurzaamheid zijn een aantal projectbudgetten verlaagd of zij worden gedekt vanuit de vrije algemene reserve (VAR). Verder zijn er voor het programma duurzaamheid veel budgetten beschikbaar vanuit het Rijk. Deze worden vooral ingezet om personeel te bekostigen. Hierdoor wordt een bezuiniging gerealiseerd omdat dit personeel op een andere manier bekostigd kan worden. Het nadeel ervan is weer dat hierdoor minder budget overblijft voor de uitvoering van duurzaamheidsprojecten.

In programma 3, Mens en Zorg, gaat relatief veel geld om. In dit programma zitten echter weinig mogelijkheden om op heel korte termijn bezuinigingen te realiseren. Hier liggen vooral kansen op de lange termijn, namelijk het maatschappelijk vastgoed en het brede sociaal domein rondom hulp en ondersteuning van onze inwoners. Wat betreft maatschappelijk vastgoed; het college heeft in de afgelopen jaren steeds meer en beter in beeld gebracht wat de situatie is van het maatschappelijk vastgoed. Hieruit blijkt dat er in veel gevallen een ongelijke situatie is, dit blijkt bijvoorbeeld ook uit de lijst met de zogenaamde “grijze” subsidies. Het voorstel is om het subsidiebeleid en accommodatiebeleid beiden te herijken en met elkaar in verbinding te brengen. Hierbij zijn bestuurlijke uitgangspunten nodig. Zo kan het betekenen dat de huidige afspraken met bijvoorbeeld verenigingen herzien moeten worden waardoor enkele verenigingen mogelijk financieel meer zullen moeten bijdragen dan ze nu doen. Een ander voorbeeld is het anders vormgeven van schoonmaak (minder frequent of via zelfwerkzaamheid). Ook onderzoek naar de huisvesting van de gemeentelijke organisatie is een onderdeel van het maatschappelijk vastgoed. Daarom wil het college deze denkrichtingen graag de komende jaren verder verkennen met de verwachting dat dit uiteindelijk een besparing op zou kunnen leveren.

Rondom de hulp en ondersteuning aan inwoners is uit een korte analyse gebleken dat gemeente Geertruidenberg zowel aan jeugd, WMO als sociale basisvoorzieningen meer geld uitgeeft dan vergelijkbare gemeenten. De verwachting is dat de verschillende projecten die de komende jaren van

start gaan of al gestart zijn binnen het programma Mens en Zorg, tot wezenlijke veranderingen zullen leiden in de aard, effectiviteit en efficiëntie van de gemeentelijke voorzieningen én de wijze waarop deze worden georganiseerd en uitgevoerd (door en/of namens de gemeente). Het college ziet als kans voor kostenbesparing met name de aanpassing van de sociale voorzieningen.

In het programma Wonen kan weinig worden bespaard, maar kunnen wel extra inkomsten worden gegenereerd. Bijvoorbeeld door de grondprijzen te verhogen of de woningbouw op sommige locaties te intensiveren, uiteraard alleen als dit mogelijk en wenselijk is.

Bij het programma Economie en Toerisme zijn zowel opties voor het verhogen van inkomsten als het besparen op budget als op het anders inzetten van capaciteit. Bij de verhoging van inkomsten kiest het college ervoor de toeristenbelasting langzaam omhoog te doen tot het gemiddelde niveau in Brabant. Verder wordt onderzocht of het mogelijk is de organisatie van bijvoorbeeld de kermis op een andere manier te doen zodat hiermee budget en capaciteit wordt vrijgespeeld. Daarnaast staan er enkele grote investeringen op de planning, waarbij de raad een afweging mag maken over of de kosten in verhouding staan tot de (maatschappelijke) baten.

In het programma Bestuur en Dienstverlening is een verhoging van de leges opgenomen. Dit wordt ingeschat aan de hand van een aantal grote projecten die verwacht worden waardoor de opbrengsten de komende jaren zullen stijgen.

Ook in het programma Financiën is vooral gezocht naar extra inkomsten, bijvoorbeeld door de OZB te verhogen. Verder wordt de komende jaren kritisch bekeken of het in sommige gevallen efficiënter is om extern in te huren of bepaalde functies buiten de organisatie te plaatsen, of juist om specialistische functies in te vullen.

In het algemeen is de keuze gemaakt om een aantal incidentele zaken te dekken uit de Vrije Algemene Reserve om hiermee de begroting in de jaren 2024 en 2025 sluitend te krijgen. Over al deze zaken blijven wij met de gemeenteraad in gesprek.

Verloop Begrotingsaldo 2024 - 2027

De meerjarenbegroting 2024-2027 is tegelijkertijd met de Najaarsnota 2023 opgesteld. De Najaarsnota 2023 bevat de mutaties van de Turap 2023-2 en de algemene uitkering 2023. De structurele doorwerking van de mutaties in de Turap 2023 en de algemene uitkering 2023 is opgenomen in de begroting 2024-2027.

In de begroting 2024-207 zijn de gebruikelijke ontwikkelingen op het terrein van personeel, gerealiseerde en nieuwe investeringen, mutaties in gemeentelijke belastingen of heffingen en autonome en administratieve mutaties opgenomen. Alle deze financiële mutaties worden gerekend tot bestaand beleid (autonome en / of wettelijke ontwikkelingen). Tot slot vindt de financiële vertaling van het nieuw beleid zoals opgenomen in de kadernota 2024 - 2027 plaats.

In de onderstaande tabel wordt op hoofdlijnen het financieel perspectief geschetst. Meer gedetailleerde informatie over de mutaties treft u in de programma's of paragrafen aan.

(bedragen x € 1.000)	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Begroting 2024 - 2027 na Turap 2023-1 inclusief tussentijdse raadsbesluiten	**304 N**	**1.538 V**	**789 N**	**1.111 N**
Personele ontwikkelingen doorwerking CAO	571 N	571 N	571 N	571 N
Gerealiseerde investeringen per 1-1-2024	221 N	307 N	558 N	347 N
Investeringsplan 2024-2027	175 V	16 V	78 V	104 N
Gemeentelijke belastingen en heffingen	557 V	476 V	576 V	521 V

Algemene uitkering 2024-2027 op basis van septembercirculaire	938 V	97 V	311 N	83 V
Specifiek Nieuw beleid op basis van Kadernota	486 N	476 N	460 N	476 N
Overige mutaties bestaand beleid	86 V	270 N	178 N	198 N
Saldo meerjarenbegroting 2024-2027	**175 V**	**503 V**	**2.215 N**	**2.202 N**

Uit deze tabel kunt u opmaken dat de begroting 2024 en 2025 sluitend is (overschot) en de jaren 2026 en 2027 een aanzienlijk tekort te zien geven.

Algemene uitkering op basis van septembercirculaire 2023

De meerjarige ontwikkeling van de algemene uitkering is al enige tijd een zorgenkind. Duidelijk is dat vanaf 2026 de gemeenten te maken krijgen met het zogenaamde "Ravijn". Het "Ravijn" laat zich het beste zien door de ontwikkeling van de algemene uitkering op hoofdlijnen te schetsen.

(bedragen x € 1.000)	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Algemene uitkering, algemeen gedeelte	41.421 V	41.224 V	37.079 V	37.239 V
Algemene uitkering, deelfonds sociaal domein	2.027 V	1.946 V	1.930 V	1.768 V
Doorbetaling algemene uitkering aan Mid Zuid (wettelijk)	1.891 N	1.798 N	1.771 N	1.598 N
Raming op basis van septembercirculaire	41.557 V	**41.372 V**	**37.238 V**	37.409 V
Ramingen op basis van meicirculaire	40.619 N	41.275 N	37.549 N	37.326 N
Toe / afname	**938 V**	**97 V**	**311 N**	**83 V**

De invloed van de Algemene uitkering van het gemeentefonds is in deze opzet duidelijk zichtbaar. De omvang van de algemene uitkering neemt van 2025 naar 2026 af met € 4,1 miljoen (van € 41.372 naar € 37.238). Een deel van die afname wordt veroorzaakt door de korting op de algemene uitkering vanwege de aangekondigde hervorming in de Jeugdzorg. Voor onze gemeente is het financieel nadeel in de algemene uitkering voor de jeugdzorg berekend op € 600.000 vanaf 2025. Ter compensatie van deze verlaging van de algemene uitkering is een lagere raming voor de uitvoering Jeugdwet opgenomen voor hetzelfde bedrag. Het budgettair effect van de hervormingen is derhalve budgettair neutraal.

Indien de geprognosticeerde tekorten van onze gemeente voor 2026 en 2027 (ruim € 2 miljoen) worden afgezet tegen de doorgevoerde verlaging van de algemene uitkering (ruim € 3,5 miljoen) is de conclusie gerechtvaardigd dat het tekort voor deze jaren voornamelijk wordt veroorzaakt door de dalende algemene uitkering. Het eigen gemeentelijk beleid is slechts van beperkte invloed. Onze gemeente staat hierin niet alleen. Het ravijn geldt voor iedere gemeente in Nederland. De VNG heeft het probleem al geruime tijd geleden erkent en dringt er op allerlei wijzen bij het Kabinet op aan om het ravijn op te lossen. Probleem hierbij is, zoals in dit voorwoord al eerder gememoreerd, dat het Kabinet onlangs is gevallen, er nieuwe verkiezingen komen en daarna een nieuwe regering gevormd moet worden die zich over dit probleem moet buigen. Of in hoeverre de nieuwe regering in staat is om het ravijn geheel of gedeeltelijk op te lossen is de vraag.

De begroting is structureel sluitend voor de jaren 2024 en 2025

Het saldo van de primitieve begroting is te verdelen in:	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Structureel	2.089.000 V	2.150.000 V	2.325.000 N	2.281.000 N
Incidenteel	1.914.000 N	1.647.000 N	110.000 V	79.000 V
	175.000 V	**503.000 V**	**2.215.000 N**	**2.202.000 V**

Bovenstaande tabel bevestigt in belangrijke mate de invloed van de algemene uitkering op onze begroting. De algemene uitkering wordt aangemerkt als structureel budget. De forse daling van de algemene uitkering vanaf 2026 wordt zichtbaar in de omzetting van het structurele saldo van € 2.150.000 V in 2025 naar € 2.325.000 N in 2026.

VNG

Begroten is nooit eenvoudig, maar met de ravijnjaren 2026 en 2027 in zicht is het financiële perspectief van gemeenten al helemaal complex. Hoe maak je financieel beleid als er geen zekerheid is? De komende twee jaar lijkt er genoeg geld te zijn, omdat we als gemeenten nog redelijk zeker zijn van een bepaald bedrag. De echte pijn komt na 2025. De pijn en de frustratie zit echter niet alleen in het geld. Met opschalingskortingen, gewijzigde normeringssystematieken en herverdeeleffecten maakt het Rijk het extra ingewikkeld. Zo zegt het Rijk toe met een miljard extra over de brug te komen, maar op een oorspronkelijke bezuiniging van € 4 miljard blijft er dan nog steeds € 3 miljard staan.

Zoals hiervoor ook al aangegeven houdt de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) scherpe kritiek op de financiële plannen van het kabinet. De onlangs gepresenteerde septembercirculaire lost de problemen voor 2026 nog altijd niet op. De gemeentekoepel blijft daarover overleg voeren met het kabinet.

Wij citeren: 'Met de voorliggende financiële context kunnen de Nederlandse gemeenten hun werk niet adequaat meer doen,' reageert VNG-voorzitter Jan van Zanen. Voor 'ravijnjaar' 2026 dreigt volgens de VNG een bezuiniging van 2 miljard euro voor de gemeenten in Nederland. Dit kan niet zonder consequenties voor inwoners blijven, aldus de lokale lobby.

Gevolgen 'desastreus'
Er komt een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten, maar pas in 2027. 'Als alle opgaven en wettelijke verantwoordelijkheden in stand blijven én er sprake is van een forse vermindering van middelen zal dat consequenties hebben voor inwoners die desastreus kunnen uitpakken. Er zullen dan lastige keuzes gemaakt moeten worden,' voorspelt Van Zanen. De Voorjaarsnota kent gemeenten 1 miljard euro extra toe vanaf 2027. Gemeenten zijn blij met die toezegging, maar blijven angstvallig kijken naar 2026. Onderdeel daarvan is een 'opschalingskorting' van ongeveer 700 miljoen euro: door fusies zouden op termijn alle gemeenten minimaal 100.000 inwoners hebben, die het werk efficiënter kunnen uitvoeren.

Geen efficiencyvoordeel
De VNG ageert hier al langer tegen. 'Het beoogde efficiencyvoordeel was al dubieus, maar dat verviel helemaal toen de beleidswijziging opschalen van alle gemeenten naar 100.000+ gemeenten nooit is gerealiseerd en van tafel is gegaan,' schreef Van Zanen eerder.

Gemeenten komen vanaf 2026 structureel middelen tekort om hun taken uit te voeren. Dit tekort loopt daarna elk jaar verder op. Dit is het gevolg van het eenzijdig afschaffen van de normeringssystematiek door het kabinet en de terugkeer van de volledige opschalingskorting in 2026.

Het kabinet heeft in het coalitieakkoord een andere financieringssystematiek aangekondigd. Vooruitlopend daarop werd de jaarlijkse aanpassing van het gemeentefonds voor stijgende lonen, prijzen en het aantal inwoners (het zogenoemde accres) teruggezet naar een lager niveau. Dit leverde bij gemeenten veel vragen op. De VNG heeft daarop aan prof. Maarten Allers van het Centrum voor de Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) gevraagd in kaart te brengen wat de financiële gevolgen van het coalitieakkoord zijn.

De VNG heeft ook enige tijd geleden ook een begrotingsadvies gegeven. Het begrotingsadvies bestaat uit twee onderdelen:
- Presenteer voor 2024 en 2025 van de meerjarenraming 2025-2027 een sluitende begroting.
- Breng de lasten in de meerjarenramingen voor 2026 en 2027 in beeld, in de vorm van een

realistische begroting. Baseer deze op het huidige takenpakket, de noodzakelijke investeringen, de inflatie, de stijgende rente, de ambities uit uw coalitieakkoord en geschatte mee- en tegenvallers. Naar verwachting zullen de meerjarenramingen 2026 en 2027 dan duidelijk tekorten aangeven.

Op grond van artikel 189 van de Gemeentewet ziet de gemeenteraad erop toe dat de gemeentebegroting structureel en reëel in evenwicht is. Hiervan kan de gemeenteraad afwijken indien aannemelijk is dat het structureel en reëel evenwicht in de begroting in de eerstvolgende jaren tot stand zal worden gebracht. Met het presenteren van een tekort in de laatste twee jaren, maar een sluitende begroting voor 2024, kunnen de toezichthouders naar onze overtuiging dan ook nog steeds tot een positief oordeel komen.

Conclusie en voorstel

Feitelijk is met de onzekerheden die er landelijk zijn sprake van een somber toekomstperspectief. Er zijn vooralsnog geen tekenen dat het Rijk met extra geld over de brug zal komen in 2026 en latere jaren. Uitgangspunt voor een gemeentelijke meerjarenbegroting is dat deze reëel en structureel sluitend moet zijn in het 1e begrotingsjaar en als het 1e begrotingsjaar niet sluitend is, uiterlijk in het 4e begrotingsjaar. De Provincie toetst een meerjarenbegroting aan dit uitgangspunt voor de bepaling van de vorm van toezicht. Gezien het feit dat onze begroting in het 1e begrotingsjaar structureel sluitend is, wordt aan de voorwaarden voor preventief toezicht voldaan. Onze begroting sluit derhalve volledig aan op het begrotingsadvies van de VNG.

We moet echter ook concluderen dat op basis van de eindcijfers van de voorliggende meerjarenbegroting 2024-2027 onze gemeente vanaf 2026 voor een grote financiële opgave staat. Inmiddels is dit ook bestuurlijk onderkend. Het college heeft inmiddels actie ondernomen door, samen met de gehele gemeenteraad, na te denken over oplossingsrichtingen in meerjarenperspectief. We kunnen niet lijdzaam toezien en afwachten. Gezien de omvang van het probleem is het ook noodzakelijk om tijdig te beginnen.

Wij zullen wij ons de komende periode, ondanks dit sombere toekomstperspectief, blijvend inzetten voor onze inwoners. Het college ziet daarin een aantal prioriteiten. Als eerste de woningnood die moet worden opgelost. Dit betekent dat er de komende jaren veel woningen moeten komen zodat onze inwoners kunnen doorstromen naar een andere woning als dat nodig is en we ook voor specifieke doelgroepen een woning bieden. Ook duurzaamheid blijft een speerpunt, niet alleen op de korte termijn maar zeker ook voor de lange termijn. Daarom investeren we hierin flink op het gebied van energietransitie maar zeker ook op het vergroenen van onze gemeente wat ook de leefbaarheid ten goede komt. Verder kijken we de komende jaren kritisch naar het voorzieningenniveau in het sociaal domein en stellen ons continu de vraag: wat draagt bij aan de effecten die we willen bereiken? Hierbij accepteert het college dat dit betekent dat we mogelijk in de ene wijk meer moeten investeren dan in de andere wijk. Tegelijkertijd willen we recht doen aan de maatschappelijke problematiek rondom bestaanszekerheid. Dit betekent niet alleen armoedebestrijding, maar ook kijken hoe inwoners mee kunnen doen in onze gemeente. Soms door een uitkering te verstrekken of inwoners aan een baan te helpen, maar soms ook door een zinvolle daginvulling waardoor zij iets kunnen bijdrage aan de maatschappij. Het college gaat over al deze zaken in de komende jaren regelmatig het gesprek met u aan en biedt u dan ook hierbij met trots deze begroting aan.

Afsluitend stellen wij voor om de meerjarenbegroting vast te stellen en het positieve saldo van 2024 vooralsnog toe te voegen aan de post onvoorzien zodat in 2024 meer financiële armslag is om financiële tegenvallers incidenteel op te vangen. Voor 2025 stellen wij voor het positieve saldo toe te voegen aan de Vrije Algemene Reserve en de jaren 2026 en 2027 vooralsnog te accepteren dat

hiervoor nog geen structurele oplossingen beschikbaar zijn, maar de komende maanden in goede samenwerking met alle betrokken geledingen te komen tot een ommekeer.

In één oogopslag

BIO (Begroting in een oogopslag)

Uitgaven 2024 gemeente Geertruidenberg € 69,64 miljoen

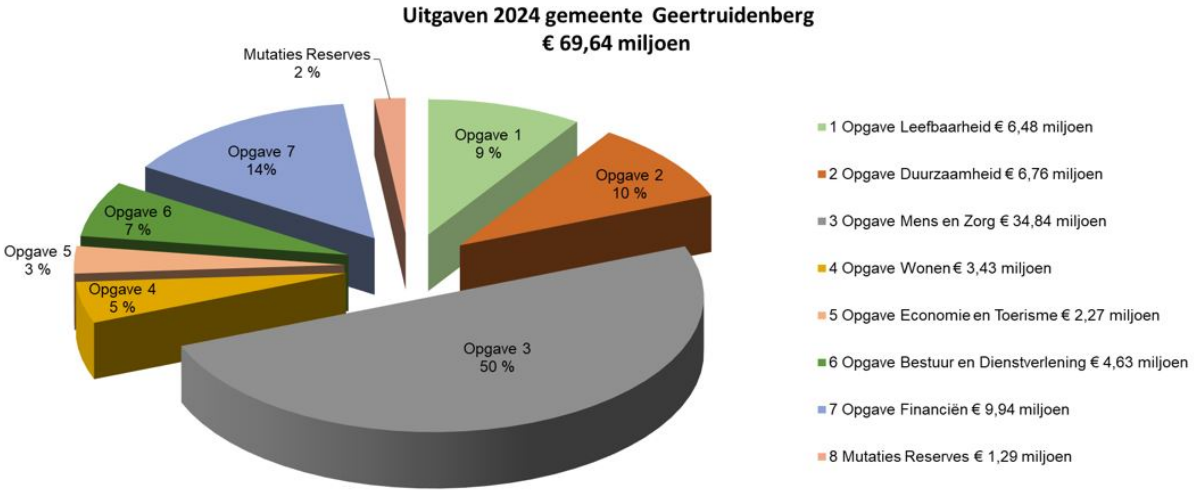

Inkomsten 2024 gemeente Geertruidenberg € 69,82 miljoen

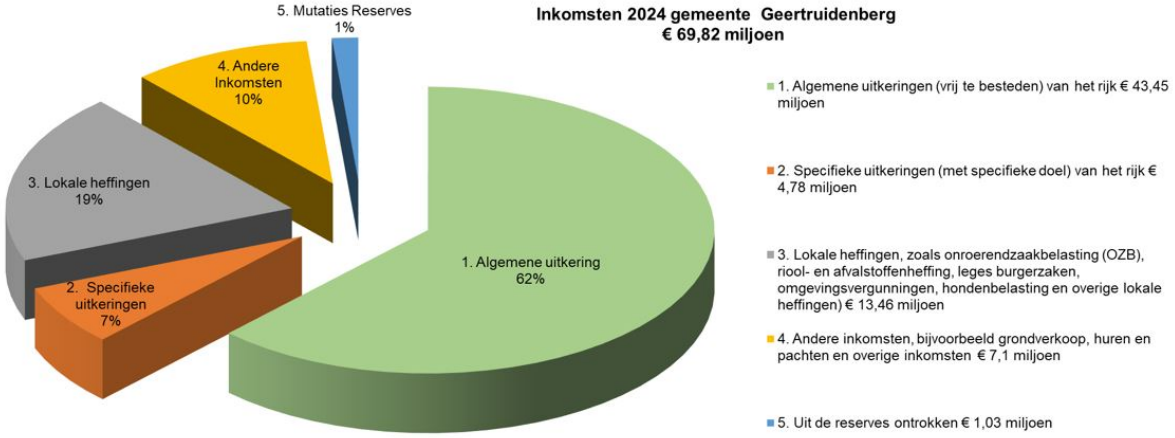

Programma 1 Opgave Leefbaarheid

1.1 Programmaplan

1.1 Context en aanleiding

1.1.1 Context

De term leefbaarheid is relatief nieuw binnen de gemeente Geertruidenberg. Deze keuze is bewust gemaakt om verschillende doelen en inspanningen samen te brengen onder één herkenbare noemer. De algemene definitie van de term varieert aangezien het een verzamelwoord is van kwaliteitskenmerken in de woon- en werkomgeving. Duidelijk is dat bij leefbaarheid een duidelijk samenhang te zien is tussen sociale aspecten en de kwaliteit van de leefomgeving. Dit maakt het onderwerp in zekere zin subjectief, aangezien iedere inwoner anders aankijkt tegen kwaliteit, de exacte omschrijving is dan ook afhankelijk van persoon, plaats en tijd. Voor Geertruidenberg is leefbaarheid een samenspel tussen gemeente en inwoners om zo goed mogelijk aan te sluiten bij ieders wensen en eisen in de fysieke leefomgeving.

De leefbaarheid kan lokaal sterk variëren, daarom wordt gekeken op buurtniveau. Voor de leefbaarheid in een buurt spelen verschillende onderdelen een rol. Ten eerste de fysieke omgeving, dat is de omgeving die je voelt, ziet en ruikt. Hoe schoon is jouw buurt? Is er veel verkeersoverlast? Hebben we genoeg groen? Daarnaast is de sociale omgeving belangrijk. Wie wonen er in jouw buurt en hoe voel je je daarbij? Kun je een praatje maken met iemand als je daar behoefte aan hebt? Tot slot doet veiligheid ertoe. Hoe veilig voel jij je in jouw buurt? Kunnen de kinderen veilig op straat spelen? Hier willen we samen verdere verbeterstappen in zetten.

In het coalitieakkoord 2022-2026 hebben de wethouders en raadsladen in Geertruidenberg zich uitgesproken over de lokale interpretatie visie op leefbaarheid. “Inwoners, bedrijven en bezoekers van de gemeente Geertruidenberg verblijven in een prettige (woon)omgeving die veilig en goed bereikbaar is, met aandacht voor groen in de buurt. Een omgeving waarbij de, duurzame, toekomst centraal staat. Geertruidenberg is een plek waar buurtgenoten elkaar kunnen ontmoeten en fijn met elkaar samenleven en zich inzetten voor de wijk”. Dit geeft een duidelijke richting waar dit programma naar toe wil bewegen.

Het programma Leefbaarheid zit in de opstartfase, waarbij de 6 doelstellingen (zie 1.2) onderling behoorlijk variëren. Elk doel brengt een eigen historie met zich mee en heeft een ander vertrekpunt. In eerste instantie vraagt dit intern om duidelijke afspraken en een nauwe samenwerking om samen één gedachtegoed uit te dragen. Met de programmastructuur ontstaat duidelijkheid en wordt verder geprofessionaliseerd. Het verder brengen van doelstellingen staat daarin centraal. Wat vergt aandacht en wat krijgt prioriteit? Het programmaplan geeft antwoord op deze vragen.

Tegelijkertijd staat voor Leefbaarheid het van ‘buiten naar binnen’ denken centraal, aangezien de beleving van de inwoners over de leefbaarheid de maatgevende factor van succes is. Om hier meer inzicht in te krijgen gaat de gemeente meer datagericht werken. In eerste instantie moet daarvoor de basis op orde zijn, om vervolgens heel gericht aan te sluiten op lokale dynamieken en behoeftes die daaruit naar voren komen. Om in contact te staan met de inwoners staat het wijkgericht samenwerken met wijktafels centraal.

Meer inhoudelijk wordt met het opstellen en uitvoeren van het Uitvoeringsprogramma Openbare Ruimte de context geschept voor de groene buurten van de toekomst. Voor verkeer zetten we in op de hotspots van onveilige verkeerssituaties en het mobiliteitsplan. Daarnaast gaan we werken aan het verbeteren van het veiligheidsgevoel van onze inwoners. Dit willen we allemaal samen doen op

een manier waarin we in contact staan met de inwoners, leidend tot een toenemende mate van eigenaarschap en sociale cohesie.

Dit programma maakt de algemene visie op leefbaarheid concreet. Wat gaan we doen, welke rol nemen we aan en hoe gaan we dat betalen? De focus ligt daarbij op de komende vier jaar.

1.1.2 Aanleiding

De gemeente Geertruidenberg is een relatief kleine gemeente. Tegelijkertijd zijn de uitdagingen op het gebied van leefbaarheid fors. Meerdere aspecten vragen de aandacht. Uit de burgerpeiling blijkt over het algemeen dat men het heel prettig wonen vindt in de gemeente, maar op onderdelen wordt extra aandacht gevraagd over de kwaliteit en beleving van de openbare ruimte. Hier willen we invulling aan geven. Om hier als kleine gemeente goed op in te spelen is het noodzakelijk om goed georganiseerd en gestructureerd verbetering na te streven. Het programmatisch werken biedt daarvoor de handvatten. Het doelgericht werken op de belangrijkste maatschappelijke opgaven helpt in het maken van heldere keuzes en prioriteiten. Daarmee wordt het de politieke en ambtelijke organisatie makkelijker gemaakt om concrete resultaten te bereiken en de leefbaarheid van Geertruidenberg te vergroten.

Op landelijk niveau ligt de focus wat betreft leefbaarheid op het interbestuurlijke programma Leefbaarheid en Veiligheid van het Rijk. Dit programma vormt een samenhangende aanpak op de thema's wonen, werken en participatie, onderwijs en veiligheid. De focus daarin zijn 16 stedelijke vernieuwingsgebieden waar de leefbaarheid en veiligheid van circa 700.000 mensen onder druk staan. Geertruidenberg is hier geen onderdeel van, maar kan hier wel van leren.

Wat betreft de lokale ambities staan in de Omgevingsvisie de volgende zaken centraal: 1) toekomstbestendige en groene gemeente, 2) ondernemende gemeente, 3) gezonde en veilige gemeente, 4) levendige gemeente. Op al deze ambities heeft het programma Leefbaarheid raakvlakken. Met name wat betreft een toekomstbestendige en groene gemeente (1), veilige gemeente (3) en levendige gemeente. Met daarbij altijd de focus op de openbare ruimte. Het differentiëren van gebieden in de Omgevingsvisie is bovendien in lijn met het wijkgericht werken binnen het programma Leefbaarheid.

Hieronder wordt uitgelegd waarom de zes strategische doelstellingen die centraal staan in dit programma belangrijk zijn voor de gemeente Geertruidenberg. Deze focus is hard nodig om al deze doelstellingen écht te laten slagen. Niet alleen binnen de gemeente, maar ook in samenwerking met lokale en regionale partners. De benodigde inspanningen om dit uit te voeren zijn niet allemaal nieuw, maar het geheel vraagt wel om een andere manier van werken en denken. De organisatie moet hierin worden meegenomen en de inwoners ondervinden hier indirect de resultaten van door wezenlijke verbeteringen in de leefbaarheid van de fysieke leefomgeving in Geertruidenberg.

Doelstelling 1: Sociale cohesie. Nederland wordt gekenmerkt door een relatief sterke sociale cohesie. Dit blijkt uit landelijke statistieken die het meedoen met en het vertrouwen in de samenleving meten. Vergeleken met andere Europese landen hebben Nederlanders veel vertrouwen in de medemens, publieke instituties en de politiek. Buiten dat het vertrouwen in de politiek onder druk staat is er geen aanwijzing dat het vertrouwen en de participatie als geheel afnemen. Deze statistieken hebben echter betrekking op gemiddelden, waardoor het zicht op de groep die sociaal minder goed mee kan, ondergesneeuwd kan raken. Uit lokale metingen blijkt het merendeel zich thuis voelt in de buurt en dat met name het voor elkaar klaarstaan beter kan. Bovendien gaat sociale cohesie niet vanzelf en speelt de gemeente hier een belangrijke rol in. Daarom worden hier specifieke maatschappelijke effecten voor geformuleerd met bijbehorende inspanningen.

Doelstelling 2: Participatie en eigenaarschap. Met de Omgevingswet gaat de rol van de overheid fundamenteel veranderen. Het idee is om de lokale inwoners door middel van hoogwaardige participatie meer gevoel van eigenaarschap te geven. De openbare ruimte wordt daarmee meer en meer een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Bij de gemeente Geertruidenberg is dit een belangrijk punt van aandacht aangezien het contact nog te vaak via de achterkant verloopt, waar het de wens is om meer aan de voorkant met elkaar in gesprek te komen. Dit is vervolgens het vetrekpunt voor gezamenlijke actie. Met het wijkgericht SAMENwerken zijn de eerste stappen gezet, nu is het zaak om dit fundament te verstevigen en integraal door te groeien.

Doelstelling 3: Openbare ruimte. De standaard in Nederland is om de openbare ruimte te beheren aan de hand van integrale uitvoeringsprogramma's voor de openbare ruimte. De wijze waarop is niet landelijk voorgeschreven, maar in gemeente Geertruidenberg ontbreekt een dergelijke programmering als geheel. Daarom is het een prioriteit om weer 'in control' te zijn van de beleving, kwaliteit en duurzaamheid van de openbare ruimte. Centraal daarin staat 'de groene straat van de toekomst'. De urgentie wordt gevoeld, maar vraagt om een zorgvuldig proces om dit in één keer goed te doen. Tot die tijd worden de belangrijkste projecten van 2024 en 2025 in kaart gebracht en met haalbare koppelkansen uitgevoerd. Dit is ook nodig, want uit de burgerpeiling blijkt dat circa 50% van de respondenten (zeer) tevreden is over de mate van onderhoud.

Doelstelling 4: Veiligheid. Op landelijke schaal wordt met het "Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid" vanuit verschillende ministeries geïnvesteerd om de stapeling van problemen op het gebied van "onderwijs, armoede, gezondheid, werk, wonen en veiligheid" aan te pakken. Het voorkomen van jeugdcriminaliteit staat daarin centraal. Ook in de gemeente Geertruidenberg is dit een belangrijk speerpunt. Uit de burgerpeiling blijk dat 89% zich (bijna) altijd veilig voelt in de buurt. Het is dus zaak om ontwikkelruimte vrij te maken om voldoende aandacht te kunnen geven aan specifieke speerpunten. Dit door de waan van de dag het hoofd te bieden en scherpte te krijgen in de te verbeteren veiligheidsaspecten.

Doelstelling 5: Mobiliteit. De landelijke ambities rondom mobiliteit zijn gefocust op bereikbaarheid, slimme/duurzame mobiliteit en verkeersveiligheid. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat speelt een centrale rol in de grote projecten die daarmee samengaan. In Geertruidenberg laat zich dit zien in de uitvoering van het Rijksproject A27, waar de gemeente een nadrukkelijke rol vertegenwoordigd. Tegelijkertijd zijn de lokale uitdagingen met de knelpuntenkaart goed in beeld. Het is met name zaak om scherp te prioriteren en gebruik te maken van eventuele koppelkansen. Vanwege de relatie met de openbare ruimte ligt in dit programma de focus op bereikbaarheid en veiligheid.

Doelstelling 6: Vergroening. Vergroening biedt allerlei kansen voor vele maatschappelijke opgaven. Dit is landelijk het centrale uitgangspunt en dit geldt ook voor Geertruidenberg. De basis moet op orde door een goede inventarisatie aan de voorkant, te valideren en waarderen wat er is, aan te sluiten op landschappelijke kenmerken, gebruik te maken van verschillende ecosysteemdiensten, de vergroening uit te voeren en mensen mee te nemen in de visie van de gemeente. Door hier volgordelijk en gericht op te sturen is de straat van de toekomst groen en wordt Geertruidenberg een gezonde, biodiverse en natuurlijke gemeente.

1.2 Ambitie en strategie

1.2.1 Ambitie

De centrale ambities van dit programma zijn verwoord in de strategische doelstellingen: verbeteren sociale cohesie, verhogen participatie en eigenaarschap, verbeteren openbare ruimte, verhogen veiligheid, verbeteren bereikbaarheid en stimuleren vergroening. Deze ambities dragen als totaal bij aan een verbeterde leefbaarheid van de fysieke leefomgeving in Geertruidenberg. Daarnaast worden

vanuit de ambitie op kleinere schaal meerdere maatschappelijke effecten bereikt die de meerwaarde van het programma benadrukken.

1.2.2 Strategische doelstellingen

Er zijn zes strategische doelstellingen voor dit programma. Deze worden kort toegelicht.

1. Verbeteren sociale cohesie

De sociale samenhang in de wijk wordt verbeterd vanuit de focus op de openbare ruimte. Het wijkgericht werken staat daarbij centraal, waarbij de gemeente aansluit op lokale behoeften met locatie specifieke oplossingen die daaraan bijdragen.

2. Verhogen participatie en eigenaarschap

Inwoners, partners, organisaties en bedrijven denken mee over de woon- en werkomgeving en pakken zelf de regie om initiatieven op te pakken en te realiseren. Men draagt bij aan structurele oplossingen. De gemeente moet daarvoor als gezicht meer van de achterkant naar de voorkant komen.

3. Verbeteren openbare ruimte

De beleving, de kwaliteit en de duurzaamheid van de openbare wordt verbeterd. Het ontwikkelen van een integraal programma openbare ruimte om daarmee de openbare ruimte op planmatige wijze toekomstbestending en duurzaam in te richten staat centraal voor de lange termijn. Op korte termijn wordt werk gemaakt van projecten waarin beleving, kwaliteit en duurzaamheid geborgd zijn.

4. Verhogen veiligheid

Het verhogen van de veiligheidsbeleving (subjectieve veiligheid) bij inwoners en het terugdringen van meetbare misdaadcijfers (objectieve veiligheid). De focus komt hierbij te liggen op specifieke probleemgebieden als jeugd en misdaad.

5. Verbeteren bereikbaarheid

Geertruidenberg is en blijft goed en veilig bereikbaar, we investeren blijvend in onze bereikbaarheid. Dit focus ligt op auto- en fietsverkeer en het openbaar vervoer wordt verkend. Ook bestaat aandacht voor de verlaging van het aantal ongevallen en mate van overlast door het verkeer.

6. Stimuleren vergroening

Geertruidenberg creëert een groene(re) klimaat adaptieve(re) leef-, werk- en verblijfsomgeving. Toewerken naar meer kwalitatief groen door de basis op orde te krijgen en vanuit een vergroeningsagenda de groen- en klimaatadaptatie ambities te verwezenlijken.

1.2.3 Maatschappelijke effecten

Per strategisch doel zijn maatschappelijke effecten geformuleerd. Maatschappelijke effecten geven de doorwerking van de inspanningen voor de buitenwereld weer van het strategisch doel. Deze effecten zijn meetbaar en zichtbaar. Ook wordt hiermee inzichtelijk dat inspanningen doelgericht moeten zijn om het gewenste positieve effect te verwezenlijken. Daarmee worden inspanningen die niet bijdragen aan een of meerdere doelstellingen irrelevant. Het begrijpen en evalueren van maatschappelijke effecten is essentieel bij het nemen van beslissingen binnen het programma. De maatschappelijke effecten (als onderdeel van de strategische doelen) zijn hieronder beschreven.

1. Verbeteren sociale cohesie

a. Het aantal buurtactiviteiten in de openbare ruimte stijgt jaarlijks.

Door meer sociale interactie en versterkte sociale banden dragen buurtactiviteiten die plaatsvinden in de openbare ruimte bij aan een betere sociale cohesie. Bijvoorbeeld: buurtbarbecues, sporttoernooien, culturele optredens en workshops.

b. Het aantal burgerinitiatieven voor de openbare ruimte stijgt jaarlijks.
Door meer gehoor te geven aan lokale ideeën en aan te sluiten bij praktische behoeften in de openbare ruimte dragen burgerinitiatieven bij aan een betere sociale cohesie. Bijvoorbeeld: speeltuinen, plantsoenen en voorzieningen.

c. De gemeente is voor de bewoners meer zichtbaar in de wijk.
Door als gemeente meer in contact te treden met de bewoners komen de echte verhalen naar boven en kan het beter aansluiten op de behoeften die zij hebben. Met de focus op de openbare ruimte en oog voor de andere thema's. Bijvoorbeeld: wijktafels, beheerders en evenementen.

d. Het aantal deelnemers aan bewonerscomités neemt jaarlijks toe.
Doordat mensen in de buurt meer met elkaar in contact komen en het goede gesprek kunnen voeren over praktische behoeften schept dit een gezamenlijke band en is het een waardevolle manier om ideeën en behoeftes te toetsen. Bijvoorbeeld: bewoners van een straat of buurt.

2. Verhogen participatie en eigenaarschap
a. Onderhoud door bewoners aan de openbare ruimte stijgt jaarlijks.
Door de samenwerking op te zoeken met enthousiaste bewoners die medeverantwoordelijk willen zijn voor de staat van de openbare ruimte ontstaat een nieuwe vorm van vertrouwen en eigenaarschap. Bijvoorbeeld: uitdaagrecht, intentieverklaringen en overeenkomsten.

b. Meldingen over de openbare ruimte die samen worden opgelost stijgt jaarlijks.
Door de meldingen voor de openbare ruimte beter te stroomlijnen ontstaat het perspectief om meldingen als een gratis advies te beschouwen. Om daarmee participatief na te denken over oplossingen met gedeeld eigenaarschap. Bijvoorbeeld: oriënterende gesprekken, samenwerken, vraag achter de vraag herleiden.

c. Over projecten en/of herinrichting van de openbare ruimte denken inwoners aan de voorkant structureel mee.
Door participatie als standaard te beschouwen bij projecten en/of herinrichtingen van de openbare ruimte sluit de oplossing beter aan op lokale behoeften en ontstaat vervolgens meer eigenaarschap over het eindresultaat. Bijvoorbeeld: participatiebeleid, uitbreiden van participatievormen, strakke participatieprocessen.

3. Verbeteren fysieke aspecten openbare ruimte
a. De beleving van de fysieke aspecten in de openbare ruimte verbetert jaarlijks.
Met een verbeterde beleving zullen mensen meer begrip hebben voor de (beleidsmatige) ruimtelijke keuzes en de doorwerking daarvan. Ook wanneer de kwaliteit hetzelfde blijft kan de beleving verbeteren. Bijvoorbeeld: communiceren over beleid, aansluiten op lokale beleving, maatwerk.

b. De kwaliteit van de werkzaamheden in de openbare ruimte verbetert jaarlijks.
Door te werken vanuit een meerjarig uitvoeringsprogramma is het beter mogelijk om de werkzaamheden in de openbare ruimte op elkaar af te stemmen en met toenemende mate eenduidig kwaliteitsniveau te creëren. Bijvoorbeeld: hogere kwaliteitseisen wegen, variatie tussen fysieke aspecten, leidraad openbare ruimte.

c. De duurzame inrichting van de fysieke aspecten in de openbare ruimte verbetert jaarlijks.
Door duurzaamheid altijd te koppelen aan werkzaamheden in de openbare ruimte ontstaat stap voor stap een duurzame inrichting van de fysieke aspecten in de openbare ruimte. Bijvoorbeeld: groene straat van de toekomst, klimaatadaptieve parkeerplekken, circulaire materialen.

4. Verhogen van veilige woon- en werkomgeving

a. De veiligheidsbeleving (subjectieve veiligheid) in de openbare ruimte verhoogt jaarlijks

Door zicht hebben op de mate waarin mensen zich veilig of onveilig weten én voelen wordt het mogelijk om dit te verbeteren. De beleving is persoonlijk en kan zich op verschillende manieren uiten via het 'denken-voelen-doen' of 'veraf-dichtbij'. Mogelijke maatregelen zijn bijvoorbeeld: voorlichting en educatie.

b. Criminaliteit (objectieve veiligheid) in de openbare ruimte daalt jaarlijks

Het aantal strafbare incidenten in de openbare ruimte moet verminderen. De meest urgente misdaadcijfers vormen de aanleiding om hier actief op te sturen en prioriteren. Bijvoorbeeld: interveniëren bij terugkerende gevaren, vandalisme, samenwerking.

c. Jeugdproblematiek in de openbare ruimte daalt jaarlijks

De jeugd is een kwetsbare doelgroep. Het is wenselijk om hen meer perspectief te bieden en tegelijkertijd de overlast te verminderen. Daarmee worden voorwaarden gecreëerd om hier jaarlijks stappen in te maken. Dit kan bijvoorbeeld door: hangplekken, handhaving, voorzieningen.

d. De fysieke veiligheid verbetert door een betere ruimtelijke inrichting

Door het centraal stellen van fysieke veiligheid in de openbare ruimte wordt nagedacht hoe de ruimtelijke inrichting kan bijdragen aan meer veiligheid en minder overlast. Daarmee kan worden voorkomen dat vernielingen, verloedering, bedreigingen en ongelukken optreden. Bijvoorbeeld: multifunctioneel ontmoetingspunt, verlichting en open pleinen.

5. Verbeteren bereikbaarheid

a. Het aantal verkeersongelukken verlaagt jaarlijks

Door vanuit de mobiliteitsvisie fysieke en sociale maatregelen uit te voeren wordt een directe bijdrage geleverd aan het verminderen van verkeersongelukken. Bijvoorbeeld: inrichting kruispunten, stoplichten, oversteekpunten.

b. De mate van verkeersoverlast verlaagt jaarlijks

Door vanuit de mobiliteitsvisie fysieke en sociale maatregelen uit te voeren die een directe bijdrage leveren aan het verminderen van de verkeersoverlast. Bijvoorbeeld: drempels, bebording, flitspalen.

c. De bereikbaarheid in, van en naar de gemeente verbetert jaarlijks

Door vanuit de mobiliteitsvisie fysieke en sociale maatregelen uit te voeren die een directe bijdrage leveren aan het verbeteren van de bereikbaarheid. Bijvoorbeeld: sluiproutes, fietsroutes, aansluiting snelwegen.

6. Stimuleren vergroening

a. Elke straat van de toekomst wordt 10% groener

Door bij elk project en/of herinrichting in de openbare ruimte vergroening als uitgangspunt te nemen ontstaan de groene straten van de toekomst. Groen staat altijd centraal. Bijvoorbeeld: klimaatadaptieve maatregelen, groen in ontwerpen en innovaties.

b. Het areaal groen breidt jaarlijks uit

Door meer groen toe te voegen ontstaat een groter groenareaal en daarmee een klimaatadaptieve en biodiverse gemeente. We denken hierbij aan o.a. de ontwikkeling van een ecopark. Andere voorbeelden zijn: nieuwe bomen planten en groene erfafscheidingen in het buitengebied.

c. Verhogen van welzijn door groen stijgt jaarlijks

Door de nadruk op welzijn te leggen wordt het inzichtelijk dat groen niet alleen fysieke bijdragen levert, maar dat het ook de mentale gezondheid van de inwoners verbetert. Ook nodigt het uit te om

te bewegen en ontspannen. Bijvoorbeeld: groencampagne, groenroutes, kwaliteit van bestaand groen.

d. Meer bewustzijn over meerwaarde groen en biodiversiteit
Door het bewustzijn van de inwoners te vergroten gaan ze de waarde van groen inzien. Door veranderend groenbeleid vraagt het nadrukkelijk de aandacht om de bewoners mee te nemen in het beleid. Bijvoorbeeld: groensafari's, communiceren over het beleid, brochures biodiversiteit.

1.2.4 Strategie
Een veelvoud aan inspanningen draagt bij aan het programma Leefbaarheid, een flink aantal van deze inspanningen worden in meer of mindere mate al opgepakt binnen de organisatie, doordat het thema's zijn waar de gemeente ten alle tijden de verantwoordelijkheid voor draagt. Ofwel: ook zonder het programma Leefbaarheid worden vanuit de organisatie inspanningen verricht die bijdragen aan de strategische doelen. Het verschil zit met name in de doelgerichte herijking, verscherpte werkprocessen, veranderbehoeften en nieuw opdrachtnemer- en opdrachtgeverschap. In praktijk betekent dit in veel gevallen dat inspanningen niet nieuw zijn, maar vooral op een andere manier gedaan moeten worden. Tegelijkertijd leidt dit ook tot het inzicht dat bestaande inspanningen niet altijd even doelmatig zijn en sommige overbodig blijken. Om effectief te werken met een relatief beperkte hoeveelheid aan geld en capaciteit is doelmatigheid cruciaal.

Daarbij past een clustering van inspanningen die de grenzen van de strategische doelen overschrijden. Hiervoor zijn overkoepelende processen nodig om de basis van het programma Leefbaarheid op orde te krijgen. In het pilot jaar staan deze 6 veranderprocessen centraal in de veranderstrategie. Het betreft 'laaghangend fruit' dat de meest directe bijdrage levert aan het programma Leefbaarheid en de organisatie. Meestal raakt het proces meer dan één strategische doelstelling. Bij elk veranderproces vormt een procesplan/plan van aanpak het gedocumenteerde vertrekpunt. Dit draagt direct bij aan expliciete producten op hoofdlijnen. De trekker van deze zes veranderprocessen is in eerste instantie de programmamanager in samenwerking met de inspanningsleiders, gaandeweg zal door een toenemende mate van eigenaarschap de rolverdeling omdraaien. Dit zijn de focuspunten waarop de gemeente veel handelingsperspectief heeft én waar grote resultaten kunnen worden bewerkstelligd.

1. Integraal wijkgericht samenwerken -> Strategisch doel 1, 2, 3, 4, 5, 6
a. Meer wijkgericht werken door per thema gediversifieerd kijken naar doelgroepen.
b. Als één gemeente optreden door de insteek van wijkgericht samenwerken verbreden.
c. Locatie specifieke oplossingen door lokale behoeften centraal stellen.

2. Buurten in de buurt (van achter- naar voorkant) -> Strategisch doel 1, 2, 3, 4, 5, 6
a. Meer profileren op straat door minder tijd kwijt te zijn aan klachten/meldingen.
b. Meer aan de voorkant komen door te investeren in preventie.
c. Meldingen voor de openbare ruimte anders organiseren door één centraal loket (app).
d. Meldingen analyseren door te redeneren van klacht naar advies.

3. Meerjarige duurzame inrichting openbare ruimte -> Strategisch doel 3, 5, 6
a. Opstellen DIOR, Duurzame Inrichting Openbare Ruimte, gemeenschappelijk kader
b. Opstellen LIOR, Leidraad Inrichting Openbare Ruimte, leidraad voor externen
c. Opstellen DUOR, meerjarig Duurzaam Uitvoeringsprogramma Openbare Ruimte

4. Duurzame koppelkansen bij projecten in 2024 en 2025 -> Strategisch doel 2, 3, 5, 6
a. Plannen en afstemmen van de werkzaamheden door duidelijke werkprocessen.
b. Koppelkansen voor met name duurzaamheid door duurzaam waar mogelijk te integreren.
c. Projectmatig werken implementeren door aanpak te professionaliseren.

5. Veiligheid in de openbare ruimte -> Strategisch doel 3, 4
a. Focus op beleving, jeugd en fysieke inrichting door hierin verbeteringen aan te jagen.
b. Interne samenwerking door verschillende expertises samen te brengen.
c. De openbare ruimte als vertrekpunt te hanteren

6. Datagericht werken -> Strategisch doel 1, 2, 3, 5, 6
a. Objectieve informatie over het vetrekpunt bij te verrichten inspanningen
b. Ingang voor analyses over doelmatigheid voor inspanningen.
c. Ruggengraat van het programma door middel van monitoring.

1.2.5 Afbakening

Leefbaarheid is een nieuwe werktitel met onderliggende thema's die al invulling krijgen binnen de gemeente. De grens van lijnorganisatie en programma is daarom niet altijd even eenduidig. Om hier meer duidelijkheid in te scheppen wordt onderstaand onderscheidt gemaakt. De insteek is om vanuit het programma op hoofdlijnen te sturen op de lijninspanningen die bijdragen een het programma en om te focussen op de nieuwe inspanningen die nodig zijn voor de doelen van het programma. Niet op bestaande routine gedreven werkzaamheden die invulling geven aan de wettelijke taken van de gemeente.

1. Lijninspanningen die niet bijdragen aan het programma = routine van organisatie.
a) Vraagt om: duidelijke bijdragen aan wettelijke taken.
b) Prioriteit: geen binnen het programma, wel binnen de lijnorganisatie.
c) Wijze van sturen: geen sturing vanuit het programma, wel vanuit de lijn.

2. Lijninspanningen die bijdragen aan het programma = belangrijk voor programma.
a) Vraagt om: herijking, verscherpte werkprocessen en nieuw opdrachtnemer- en opdrachtgeverschap
b) Prioriteit: lager, omdat het al tot nuttige resultaten leidt.
c) Wijze van sturen: duidelijke afspraken en periodiek overleg.

3. Nieuwe inspanningen die nodig zijn voor het programma = prioriteit in het programma.
a) Vraagt om: organiseren, enthousiasmeren en structureren.
b) Prioriteit: hoogst, omdat nieuwe energie en keuzes nodig zijn voor realisatie.
c) Wijze van sturen: vormgeven en frequent overleg.

Tot slot beperkt dit programma zich tot de zes genoemde strategische doelstellingen uit het collegeakkoord. Voor andere doelstellingen die gerelateerd kunnen worden aan de term leefbaarheid wordt wel naar koppelkansen gezocht, maar hier wordt niet centraal op gestuurd. Denk daarbij bijvoorbeeld aan sociale voorzieningen, welzijn en onderwijs. Waar strategische doelstellingen of maatschappelijke effecten andere programma's raken wordt de samenwerking gezocht (zie 3.4). Op de vlakken van wederzijdse afhankelijkheid met maatschappelijke partners wordt ook samengewerkt (zie 3.5).

1.3 Aanpak

1.3.1 Programmalijnen

Voor alle inspanningen vanuit het programma geldt dat sprake is van een (door)ontwikkeling die leidt tot maatschappelijk effect. Per jaar wordt daarbij de beoogde verzameling van inspanningen met de bijbehorende effecten geëvalueerd. De programmalijnen worden gevormd door het samenspel tussen de 6 strategische doelen en de 6 veranderprocessen. Dit leidt tot onderstaande samenvatting van inspanningen resultaten.

1. Integraal wijkgericht samenwerken -> Strategisch doel 1, 2, 3, 4, 5, 6

De focus in dit veranderproces ligt op het anders organiseren van het Wijkgericht SAMENwerken. De bevinding is dat dit een succesvol initiatief is, maar dat het in essentie een vrij smalle insteek heeft (initiatieven in de openbare ruimte), terwijl op de wijktafels een breed scala aan onderwerpen langskomen. Het is waardevol om ook de andere wijkgerichte initiatieven te verbinden aan Wijkgericht SAMENwerken om zo nog beter aan te sluiten op de leefwereld van de inwoners. Waardevolle toevoegingen daarbij zijn het datagericht werken en het inzoomen op buurtniveau. Met datagericht werken worden analyses rijker doordat objectieve cijfers worden gekoppeld aan bestaande lokale informatie. Door in te zoomen op buurtniveau kan beter worden aangesloten op bestaande variaties in de openbare ruimte.

Nr.	Inspanningen	Resultaat
1a	Datagericht werken	Objectieve informatie als basis voor wijkgericht werken.
1b	Verbreden van wijkgericht samenwerken	Verschillende initiatieven komen samen onder één vlag.
1c	De wijken én de buurten centraal stellen	Vanuit de wijken nader inzoomen op de differentiatie in de buurten.
1d	Als één gemeente communiceren	Duidelijkheid voor bewoners op alle onderwerpen in de openbare ruimte.
1e	Kracht van bestaande initiatieven gebruiken	Continuïteit bij initiatieven die goed lopen.

2. De buurt in -> Strategisch doel 1, 2, 3, 4, 5, 6

Aan de voorkant in contact komen met buurtbewoners biedt allerlei voordelen voor zowel de inwoners als de gemeente. Door te buurten in de buurt ontstaat wederzijds begrip voor behoeftes en keuzes. Op verschillende vlakken zijn wij als gemeente al structureel aanwezig in de buurten, maar de inwoners ontgaat dit vaak. Door hier een actieplan voor op te stellen en eenduidig te communiceren over de buurtagenda gaat een structurele samenwerking tussen de inwoners en de gemeente ontstaan. De gemeente heeft 4 wijken en 17 buurten, door elke buurt 2x per jaar 1 week in het zonnetje te zetten kan hier vanuit alle wijkgerichte opgaven in de gemeente op worden aangehaakt. Vanuit de beheerders en wijkvoormannen wordt al gewerkt met onderhoudscycli in deze buurten, hier wordt op aangehaakt. Tegelijkertijd biedt dit een haakje om de Geertruidenberg App opnieuw te positioneren als enige ingang voor officiële meldingen.

Nr.	Inspanningen	Resultaat
2a	Datagericht werken	Objectieve informatie als basis in elke buurt.
2b	Buurtagenda voor 'Buurten in de buurt'	Heel het jaar zichtbaar in de buurt vanuit verschillende thema's tegelijk.
2c	Op alle onderwerpen van de openbare ruimte in contact met bewoners	Wederzijdse toename van kennis over en vertrouwen in de openbare ruimte.
2d	Één ingang meldingen openbare ruimte	Duidelijkheid voor bewoners. Lagere werkdruk gemeente.
2e	Werkwijze integreren in bestaande werkprocessen	Eigenaarschap bij betrokken medewerkers in openbare ruimte

3. Meerjarige duurzame inrichting openbare ruimte -> Strategisch doel 3, 5, 6

Het is een lang gekoesterde wens om meer in controle te zijn voor de lange termijn inrichting van de openbare ruimte. Landelijk gezien wordt dit geborgd door de volgende producten: DIOR (Duurzame Inrichting Openbare Ruimte), LIOR (Leidraad Inrichting Openbare Ruimte) en DUOR (Duurzaam Uitvoeringsprogramma Openbare Ruimte). In het programma wordt hier de komende periode veel inzet op gepleegd. Waarbij DIOR en LIOR de voorlopers zijn van het UIOR. Eerst moet immers keuzes gemaakt worden over de gewenste inrichting van de openbare ruimte voordat dit invulling krijgt in een uitvoeringsprogramma. Uiteindelijk leidt dit tot heldere beleidsmatige keuzes, een leidraad o.b.v. het beleid voor werkzaamheden door aannemers en een meerjarig uitvoeringsprogramma voor interne werkzaamheden voor de komende decennia.

Nr.	Inspanningen	Resultaat

3a	Opstellen en vaststellen van DIOR	Integraal beleidskader voor duurzame inrichting van de openbare ruimte
3b	Opstellen en vaststellen van LIOR	Inrichtingseisen aan de openbare ruimte aan de hand van een leidraad.
3c	Opstellen en vaststellen van DUOR	Meerjarig uitvoeringsprogramma voor de openbare ruimte

4. Duurzame koppelkansen projecten -> Strategisch doel 2, 3, 5, 6

Met de duurzame inrichting van de openbare ruimte is de (integrale) inhoud van de projecten in de openbare ruimte geborgd. Tot die tijd is aandacht gevraagd voor de projecten op de kortere termijn. De behoefte bestaat om meer in control te komen verschillende doelstellingen meer in samenhang te benaderen. Dit krijgt vorm door vanuit een uniform format te werken waarin de werkvoorraad van projecten is weergegeven, inclusief bijbehorende koppelkansen. Om dit in de praktijk goed te laten verlopen is een professionalisering nodig van het projectmatig werken en zijn vernieuwde (integrale) werkprocessen nodig.

Nr.	Inspanningen	Resultaat
4a	Format voor de werkvoorraad van projecten	Eenduidig overzicht waarin de status van alle civiele projecten zijn weergegeven.
4b	Koppelkansen (duurzame en regulier) benutten in projecten	Structureel borgen van koppelkansen bij nieuwe projecten.
4c	Werkproces civiele projecten en gebiedsontwikkelingen	Eenduidige werkwijze bij projecten en voor de afstemming tussen clusters.
4d	Projectmatig werken professionaliseren	Werken vanuit formats voor eenduidigheid en duidelijkheid.

5. Veiligheid in de openbare ruimte -> Strategisch doel 3, 4

De focus van het programma Leefbaarheid ligt op buiten; de openbare ruimte. Dit geldt ook voor veiligheid. Daarbij zijn enkele aspecten die voor veiligheid in de gemeente het meest in het oog springen. Hier wordt de focus op gelegd, om daarmee ruimte te scheppen aan verbetering op deze aspecten naast de vele operationele werkzaamheden die van toepassing zijn voor het borgen van veiligheid. Het betreft beleving, jeugdproblematiek en fysieke inrichting. Allemaal in relatie tot de openbare ruimte.

Nr.	Inspanningen	Resultaat
5a	Datagedreven werken	Inzicht in de objectieve en subjectieve veiligheidsbeleving van inwoners
5b	Interne samenwerking voor jeugdoverlast- en criminaliteit	Elkaars energie en inzet benutten door verschillende perspectieven aan elkaar te koppelen
5c	Aansluiten bij het Buurten in de buurt	Veiligheidsissues in de buurt komen stelselmatig boven water.
5d	Veiligheid in de openbare ruimte in kaart	Informatie over de meest voorname knelpunten op het gebied van veiligheid in de openbare ruimte

6. Datagredeven werken -> Strategisch doel 1, 2, 3, 4, 5, 6

De wens om meer datagedreven te werken komt terug in alle strategische doelstellingen, programmalijnen en maatschappelijke effecten. Met het datagedreven werken ontstaat, naast de praktische inspanningen, een objectiever beeld van de effecten die worden nagestreefd. Aan de voorkant helpt het om de behoeften beter te kunnen duiden, maar het is ook helpend in de analyses van specifieke inspanningen. Daarmee worden inspanningen doelmatiger en is de ruggengraat van de monitoring van het programma

1.2 Ontwikkelingen

In onderstaande tabel staan de ontwikkelingen/veranderingen t.o.v. voorgaande begrotingen/de kadernota.

Pr.	Programmalijn	Omschrijving Programmalijn	Mutatie 2024		Mutatie 2025		Mutatie 2026		Mutatie 2027		Taakveld(en)

P1	1.2	Gebiedsvisie amoveringslocaties 150 Kv	0	-	30.000	N	0	-	0	-	
P1	1.3	Beschoeiing watergangen**	60.000	N	0	-	0	-	0	-	
P1	1.5-1	Projectleider A27**	110.000	N	0	-	0	-	0	-	
P1	1.5-2	Parkeerbeleid actualiseren**	55.000	N	0	-	0	-	0	-	
P1	1.5-3	Bebording waterwegen**	47.000	N	0	-	0	-	0	-	
P1	1.6-1	Beheercapaciteit*	80.000	N	80.000	N	80.000	N	80.000	N	
P1	1.6-2	Actualisatie beheergegevens en databeheer openbare ruimte**	180.000	N	0	-	0	-	0	-	
P1	**Totaal**		**532.000**	**N**	**110.000**	**N**	**80.000**	**N**	**80.000**	**N**	

* Structurele uitgaven t.b.v. extra capaciteit
** Dekking uit Vrije Algemene Reserve

Voor het programma Leefbaarheid zijn zeven ontwikkelingen voorzien. Het merendeel van de ontwikkelingen zijn eenmalige uitgaven voor 2024 dat grotendeels wordt gedekt uit de Vrije Algemene Reserve . De programmalijnen voor Leefbaarheid zijn sociale cohesie (1.1), participatie en eigenaarschap (1.2), openbare ruimte (1.3), veiligheid (1.4), mobiliteit (1.5) en vergroening (1.6). De meeste ontwikkelingen zijn van toepassing voor mobiliteit en vergroening.

Toelichting op de tabel

P1.2 Gebiedsvisie amoveringslocaties 150 Kv
Inrichtingsplan voor vrijkomende locaties nabij hoogspanningsmasten van de 150 kV lijn binnen Geertruidenberg en Raamsdonksveer. Met als doel de ruimtelijke kwaliteit van deze gebieden te waarborgen of te verbeteren.

P1.3 Beschoeiing watergangen:
Inventariseren van status gemeentelijke beschoeiingen langs watergangen, met bijbehorend handelingsperspectief.

P1.5-1 Projectleider A27:
Externe capaciteit voor het project van de A27.

P1.5-2 Parkeren:
Opvolging van motie waarbij door de Raad is besloten dat het parkeerbeleid in 2024 geactualiseerd wordt.

P1.5-3 Bebording waterwegen:
Eenmalig op orde brengen van de vaarwegbebording langs de Donge.

P1.6-1 Beheercapaciteit:
Om de ambities meer houvast te geven is structureel extra beheercapaciteit nodig. Door het verzamelen, organiseren en openen van data en daarmee productiviteit, efficiëntie en besluitvorming te verbeteren van alles in de openbare ruimte.

P1.6-2 Beheergegevens en databeheer:
Van de openbare ruimte zijn nog niet alle beheergegevens op orde in Geertruidenberg en Raamsdonksveer, na een geslaagde pilot in 2022/2023 is dit wel het geval in Raamsdonk. Continuering van de pilot en afronding van het totale areaal.

1.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

Onderstaande tabel is geactualiseerd op basis van de begrotingswijziging van het collegeakkoord. De wijzigingen hebben relatie met de aangescherpte maatschappelijke effecten bij de strategische doelen. Voor de meeste beleidsindicatoren is het streven de het cijfer, het aantal of het % stijgt. Voor een enkele is daling het gewenste effect op de langere termijn.

Strategisch doel	Beleidsindicatoren	Meest recente meting
1. Verbeteren van de sociale cohesie	- % tevredenheid over thuis voelen in de gemeente	79,8%
	- % tevredenheid in klaar staan voor elkaar	58,9%
	- Aantal wijkbudgetten aangevraagd (t.b.v. buurtactiviteiten)	9
	- Aantal burgerinitiatieven	22
	- Aantal acties vanuit de wijktafels	39
	- Aantal bewonerscomités	33
2. Verhogen inzet en eigenaarschap	- Cijfer betrekken en samenwerken	5.9
	- Aantal onderhoudsovereenkomsten met inwoners	15
	- Aantal meldingen ideeën wijk & buurt	12
	- Aantal participatieve projecten	*
3. Verbeteren fysieke aspecten openbare ruimte	- Cijfer zorg voor woon- en leefomgeving	6.6
	- % tevredenheid in schoon en netjes	54,8%
	- Aantal meldingen afval	381
	- % tevredenheid over geen dingen kapot in openbare ruimte	69,1%
	- Aantal meldingen civiel openbare ruimte (wegen, riolering, groen, verlichting, voorzieningen)	2779
	- Aantal duurzame koppelkansen benut	*
4. Verhogen veiligheid	- % tevredenheid in veilig in de buurt	89%
	- % tevredenheid in van overlast buurtbewoners	67%
	- Aantal initiatieven voor veilige fysieke inrichting	*
	- Aantal meldingen handhaving en overlast (totaal)	1522
5. Verbeteren bereikbaarheid	- % tevredenheid in verkeersveiligheid	72%
	- Aantal verkeersongevallen	*
	- Aantal meldingen verkeersveiligheid	125
	- Aantal meldingen parkeer- en verkeersoverlast	593
6. Stimulering vergroening	- % tevredenheid in genoeg groen	66,5%
	- % tevredenheid in onderhoud van groen	49,9%
	- Aantal meldingen groen	1001
	- Aantal bomen	*

	- m2 aan areaal groen	*

* Zaken waar data nu nog ontbreekt, maar dit nader wordt onderzocht.

Wettelijke beleidsindicatoren

Voor programma 1 zijn geen beleidsindicatoren voorgeschreven.

1.4 Risico's

Het grootste risico voor het programma Leefbaarheid is de personele kwetsbaarheid van de opgaves. Meestal is één persoon hiervoor verantwoordelijk en uitval of verloop heeft dan ook directe gevolgen voor de haalbaarheid van de doelen. De kans in het verlengde hiervan is dat met het programma een structuur en doelgerichtheid ontstaat waardoor het werk duidelijker en samenhangender wordt. Uiteindelijk ligt de focus op de openbare ruimte en moet de focus echt liggen op een betere fysieke leefomgeving voor de inwoners.

1.5 Investeringen

In programma 1 zijn voor de periode 2024-2027 de onderstaande investeringen voorzien. Een flink aantal inspanningen zijn te herleiden naar het Actieplan Dombosch.

Opgave 1 Leefbaarheid	Investeringsbudget 2024	Investeringsbudet 2025	Investeringsbudget 2026	Investeringsbudget 2027
Reconstructie Namer e.o. - Wegen	800.000			
Herinrichting parkeerplaats Ganzewiel*	225.000			
Herinrichting Mr. Simon Buijsstraat - Wegen	420.000			
Reconstructie Kruising Stationsweg - Gasthuisstraat -Plantsoen, Kadernota 24	1.000.000			
Reconstructie kruising Stadsweg - Mauritsweg, "Kadernota snelheidsremmende maatregelen"	30.000			
Buitengebied Raamsdonk (A27)	3.000.000			
Snoekweg (Dombosch)	510.000			
"School - thuisroutes, onderdeel Project Parkzicht, gevoteerd RBS 13-07-23*"		360.000		
Fietspad Gouveneurslaan		120.000		
Forellenweg (Dombosch)			261.000	
Landonk (Dombosch)		166.000		
Lissenveld (Dombosch)		738.000		
Meerval (Dombosch)			292.000	
Weegbree (Dombosch)		190.000		
Zalmweg (Dombosch)			902.500	
Bliek (Dombosch)			300.000	
Brasem (Dombosch)			385.000	
Ottergeerde (Dombosch)			213.000	
Rijvoortshoef (Dombosch)			103.000	
Beellaertsweg (Dombosch)				216.000
Elftweg (Dombosch)				328.000
Krabbescheer (Dombosch)				182.000

Oeverkruid (Dombosch)				194.000
Ramgatseweg (Dombosch)				695.000
Reconstructie Namer e.o. - Groen	450.000			
Herinrichting Mr. Simon Buijsstraat - Groen	80.000			
Houten brug Commandeurstraat	99.000			
Houten brug Koningspark	33.000			
Houten brug St Agnesstraat		69.000		
Investeringen tbv tractie wegen, straten en pleinen				
Borstelmachine		90.000		
Fuso werkbus vp-156-h	100.000			
Fuso werkbus vv-881-x	100.000			
Fuso werkbus vv-218-x	100.000			
Fuso werkbus vv-219-x	100.000			
Shovel	50.000			
Mercedes bus v-723-tl		110.000		
Mercedes bus v-713-tf		110.000		
Calamiteitenauto			45.000	
Investeringen t.b.v. openbare verlichting				
OV: armaturen 2024	250.000			
OV: lichtmasten 2024	200.000			
OV: armaturen 2025		250.000		
OV: lichtmasten 2025		200.000		
OV: armaturen 2026			250.000	
OV: lichtmasten 2026			200.000	
OV: armaturen 2027				100.000
OV: lichtmasten 2027				80.000

1.6 Lasten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P1	1.2	Openbare orde en veiligheid	170	240	240	240	240
P1	2.1	Verkeer en vervoer	3.789	3.386	3.472	3.705	3.796
P1	2.2	Parkeren	6	61	6	6	6
P1	2.4	Economische havens en waterwegen	273	253	206	206	206
P1	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	44	42	42	42	42
P1	5.5	Cultureel erfgoed	45	49	49	49	49
P1	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.169	2.447	2.235	2.207	2.200
		TOTAAL	**6.496**	**6.478**	**6.250**	**6.455**	**6.539**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P1	1.2	Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0
P1	2.1	Verkeer en vervoer	737	295	295	295	295
P1	2.2	Parkeren	5	5	5	5	5
P1	2.4	Economische havens en waterwegen	18	18	18	18	18
P1	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0	0	0	0	0
P1	5.5	Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0
P1	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	14	14	14	14	14
		TOTAAL	**774**	**332**	**332**	**332**	**332**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P1	0.10	Mutaties reserves Lasten	5	5	5	5	5
P1	0.10	Mutaties reserves Baten	114	452	0	0	0
		TOTAAL	**-109**	**-447**	**5**	**5**	**5**

Begroot resultaat

	TOTAAL LASTEN	**6.496**	**6.478**	**6.250**	**6.455**	**6.539**
	TOTAAL BATEN	**774**	**332**	**332**	**332**	**332**
	TOTAAL RESERVES	**-109**	**-447**	**5**	**5**	**5**
	SALDO Programma 1	**5.613**	**5.699**	**5.923**	**6.128**	**6.212**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Programma 2 Opgave Duurzaamheid

2.1 Programmaplan

2.1 Context en aanleiding

2.1.1 Context

Op internationaal, Europees, nationaal en lokaal niveau zijn afspraken gemaakt om de ergste gevolgen van klimaatverandering te beperken. Dat is geen gemakkelijke opgave – het betekent dat we anders om moeten gaan met ons energieverbruik, hoe we reizen, hoeveel en wat voor soorten materiaal we gebruiken en hoe we omgaan met onze natuurlijke leefomgeving.

Op ieder niveau kunnen we bijdragen aan de oplossingen. Ook bestuurders en raadsleden in Geertruidenberg hebben uitgesproken toe te willen werken naar een duurzame gemeente in 2050 of eerder. Zoals het coalitieakkoord 2022-2026 zegt: “We vinden duurzaamheid noodzakelijk, daarom zetten we hier fors op in. We gaan ons duurzaamheidsbeleid actualiseren. Ons streven is een klimaatneutraal, circulair en fossielvrij Geertruidenberg in 2050. Of eerder als het kan.” Een belangrijke voorwaarde voor Geertruidenberg is dat duurzaamheidsbeleid technisch en financieel haalbaar moet zijn voor haar inwoners en ondernemers.

Al in 2017 stelde de gemeenteraad de duurzaamheidsvisie “Duurzaam vanuit lokale sterktes” vast. Op basis van die visie stelde de gemeente vervolgens een eerste duurzaamheidsprogramma (2018) op. De transitie naar een duurzame gemeente kenmerkt zich door onzekerheid – politieke, maatschappelijke en beleidsmatige ontwikkelingen volgen elkaar snel op en technologische innovatie gaat harder dan ooit. Dat betekent dat de opgave voortdurend verandert. Daarmee komt de noodzaak van het tussentijds herijken van het programma.

Dit herziene programma houdt rekening met nieuwe beleidskaders en normeringen, vanuit o.a. het Nationale Klimaatakkoord (2020) en de Regionale Energie Strategie 1.0 (RES). Daarnaast hebben andere ontwikkelingen in afgelopen jaren de opgaven waar we voor staan veranderd. Denk bijvoorbeeld aan de snelle opkomst van elektrisch vervoer, maar ook uitdagingen als netcongestie op het elektriciteitsnet en extremer weer. In dit programma beschrijven we daarom opnieuw de opgave waar we voor staan en met welke projecten en inspanningen we de opgave aanpakken.

Dit duurzaamheidsprogramma maakt de ambitie van een duurzaam Geertruidenberg in 2050 concreet. Wat gaan we doen, welke rol nemen we aan en hoe gaan we dat betalen? De focus ligt daarbij op de komende vier jaar. Maar omdat deze opgave vraagt om een lange termijnvisie kijken we ook vooruit naar 2030 en naar 2050. Als gemeente richten wij ons op de volgende thema’s: de energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatbestendigheid.

2.1.2 Aanleiding

Sinds het opstellen van het vorige duurzaamheidsprogramma in 2018 zijn er veel nieuwe beleidskaders opgesteld en projecten opgestart, van Europees tot lokaal niveau. Deze veranderingen zijn de aanleiding om ons duurzaamheidsprogramma aan te scherpen. In dit herziene programma stemmen we onze projecten en inspanningen opnieuw af op de veranderde context.

In de EU hebben we afgesproken om uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te zijn. Als tussendoel hebben we afgesproken dat we in 2030 minimaal 55% minder CO2 uitstoten. Om zeker te weten dat we dat doel halen in Nederland, richt het kabinet het beleid op 60% minder uitstoot in 2030. Dat betekent dat we allemaal moeten bijdragen aan het versnellen van de energietransitie. En dat we ook op lokaal niveau onze doelen moeten bijstellen.
Ook op de andere thema’s zijn er grote ontwikkelingen geweest. Zo hebben we een razendsnelle

opkomst van elektrisch vervoer gezien en rijden er steeds meer deelauto's over onze wegen. Er zijn ook minder positieve ontwikkelingen. Zo hebben we vaker last van extreem weer, zoals droogte of juist hevige regenval. Het is duidelijk dat we onze leefomgeving moeten aanpassen als gevolg van deze ontwikkelingen.

De kaders en uitgangspunten voor dit duurzaamheidsprogramma vloeien voort uit verschillende beleidskaders en normeringen vanuit de Europese Unie, het Rijk en de regio. Voor de vier thema's waar wij ons op richten als gemeente zijn sinds 2018 onder andere de volgende nieuwe beleidskaders opgesteld of aangescherpt.

Energie opwekken en besparen	Duurzame mobiliteit
➢ Nationaal Klimaatakkoord ➢ Regionale Energie Strategie ➢ Transitievisie Warmte	➢ Nationaal Klimaatakkoord ➢ Nationale Agenda Laadinfrastructuur ➢ Schone Lucht akkoord
Circulaire Economie	**Klimaatadaptatie**
➢ Nederland circulair in 2050: Rijksbrede Programma Circulaire Economie ➢ Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2020-2023	➢ Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie ➢ Nederland Natuurpositief - Ambitiedocument voor een gezamenlijke aanpak in natuurbeleid

Deze scherpere doelen zijn zowel een kans als een uitdaging voor Geertruidenberg. Aan de ene kant betekent het dat we sneller en harder aan onze doelen moeten werken. Aan de andere kant betekent het ook dat er vanuit het Rijk meer middelen beschikbaar komen en zorgt de urgentie ervoor dat steeds meer maatschappelijke partners de handen in elkaar slaan en samenwerken om de verduurzaming te versnellen.

Meer **uitvoeringskracht** is hard nodig om al deze opgaven het hoofd te bieden. Niet alleen van maatschappelijke partners, ook binnen de gemeente zelf. Een groot knelpunt is het gebrek aan de grote uitvoeringskracht die nodig is om de transitie naar een duurzame gemeente mogelijk te maken. Een andere aanleiding voor dit programma is daarom de wens en noodzaak om inzichtelijk te maken hoeveel mensen en middelen we nodig hebben om de uitvoer van dit programma te realiseren.

2.2 Ambitie en strategie

2.2.1 Ambitie

Onze hoofddoelstelling

De centrale ambitie en hoofddoelstelling van dit programma is: een duurzaam, fossielvrij, circulair en klimaatbestendig Geertruidenberg in 2050 of eerder. Dit programma draagt daarmee bij aan een duurzaam en toekomstbestendig Geertruidenberg. Waar we nu én in de toekomst fijn met elkaar kunnen wonen, werken en recreëren.

2.2.2 Strategische doelstellingen

Duurzaamheid is een breed begrip. Als gemeente richten wij ons op vier grote thema's:

1. **Een energieneutraal en fossielvrij Geertruidenberg in 2050 of eerder**
   We werken aan een toekomstbestendig energiesysteem in onze regio. We verminderen onze energiebehoefte door in te zetten op besparing. De energievraag die overblijft vullen we in door duurzame energie op te wekken.

2. **Alle verplaatsingen in Geertruidenberg zijn in 2050 duurzaam**
   We stimuleren actieve mobiliteit (lopen en fietsen), zorgen voor aantrekkelijk openbaar- en deelvervoer en schakelen om naar elektrische voertuigen of voertuigen op hernieuwbare brandstoffen.
3. **Een circulair Geertruidenberg in 2050**
   We gooien per inwoner veel minder weg. Het afval dat overblijft scheiden we slim, zodat we het kunnen opwaarderen en hergebruiken als grondstof. We geven het goede voorbeeld en kopen circulair in. We experimenteren met het verbinden van reststromen in de gemeente en zetten in op bewustwording.
4. **Een klimaatbestendig Geertruidenberg in 2050 of eerder**
   We vergroenen onze gemeente; zo voorkomen we hittestress, herstellen we het ecosysteem en stimuleren we biodiversiteitsherstel. We verbeteren onze bodem- en waterkwaliteit. Ruimte voor 'groen' en 'blauw' wordt leidend in onze ruimtelijke plannen. We maken onze gemeente klaar voor meer extreme weersomstandigheden.

2.2.3 Maatschappelijke effecten

Deze vier thema's zien we als de programmalijnen voor het programma duurzaamheid. Per programmalijn formuleren we een aantal maatschappelijke effecten die we willen bereiken:

1. Een energieneutraal en fossielvrij Geertruidenberg in 2050
   a. Een toegankelijk, duurzaam en toekomstbestendig energiesysteem
   b. 33% warmtebesparing t.o.v. 2018 in 2050, 15% in 2030
   c. 100% van de verbruikte energie wordt duurzaam opgewekt in 2050

2. Alle verplaatsingen in Geertruidenberg zijn in 2050 duurzaam
   a. Een volledig dekkende oplaadinfrastructuur
   b. Meer deelvervoer en daarmee minder auto's
   c. Duurzame voertuigen (elektrisch en waterstof) zijn de norm
   d. Per fiets en te voet is zo aantrekkelijk
   mogelijk

3. Een circulair Geertruidenberg in 2050
   a. 100% hergebruik primaire grondstoffen in 2050, 50% in 2030
   b. Geen restafval meer in 2050, maximaal 30 kg in 2030
   c. 50% minder gebruik primaire grondstoffen in 2030

4. Een klimaatbestendig Geertruidenberg in 2050 of eerder
   a. Herstel ecosysteem en biodiversiteit
   b. Geen hittestress én wateroverlast in 2050
   c. Vergroende omgeving, meer m2 groen van hoogwaardigere kwaliteit t.o.v. 2023
   d. Verbeterde luchtkwaliteit t.o.v. 2023

2.2.4 Strategie

De transitie naar een duurzame gemeente omvat veel grote opgaven. De samenhang tussen de vier thema's stelt ons in staat om met slimme inspanningen en projecten bij te dragen aan meerdere doelen. Tegelijkertijd moeten we oppassen dat we niet overweldigd raken door de complexiteit aan opgaven die onder het thema duurzaamheid vallen. Uiteindelijk vraagt de transitie naar een duurzame gemeente een nieuwe, integrale manier van werken die overal in de gemeente en gemeentelijke organisatie een plek moet krijgen. Dit programma stelt daarom de opgave centraal. Dat betekent dat we niet uitsluitend kijken wat er kan vanuit bestaande kaders, maar dat we ons de vraag stellen: wat is er nú nodig om de uitdagingen het hoofd te bieden? Dat vraagt om politieke daadkracht, ambtelijke slagkracht en een wendbare organisatie.

We werken aan transities en daarbij is het belangrijk om beweging te creëren. Hoewel de invloed soms beperkt is, heeft de gemeente op basis van de kaders en richtlijnen de regie om de duurzaamheidsopgaven op gang te brengen, te faciliteren en waar mogelijk te versnellen. In de transitie naar een duurzame gemeente fungeert de gemeente ten eerste als lokaal regisseur. De regisseur stuurt betrokken partijen aan, stelt heldere doelen en komt tot een concreet uitvoeringsplan. Dit betekent algemeen dat:

- Wij maatschappelijke partijen, bedrijven en inwoners betrekken – oproepen en soms aansturen om een bijdrage te leveren en tot resultaten te komen;
- We duidelijk en transparant communiceren naar onze inwoners en ondernemers;
- Wij het tempo van activiteiten afstemmen zodat stap voor stap iedereen mee kan;
- Wij partijen ondersteunen en stimuleren.

Het organiseren van burgerparticipatie is hier een voorbeeld van, maar ook het uitvoeren van landelijke subsidieregelingen voor isolatie of het schrijven van beleidskaders om grootschalige opwek mogelijk te maken.

De gemeente kan zes strategische rollen aannemen: afwachter, verbinder, facilitator, regisseur, uitvoerder en wetgever (figuur 1). Het onderscheiden van rollen helpt ons om op het speelveld bewust positie te kiezen en de juiste instrumenten te selecteren. In de praktijk zullen rollen vaak worden gecombineerd.

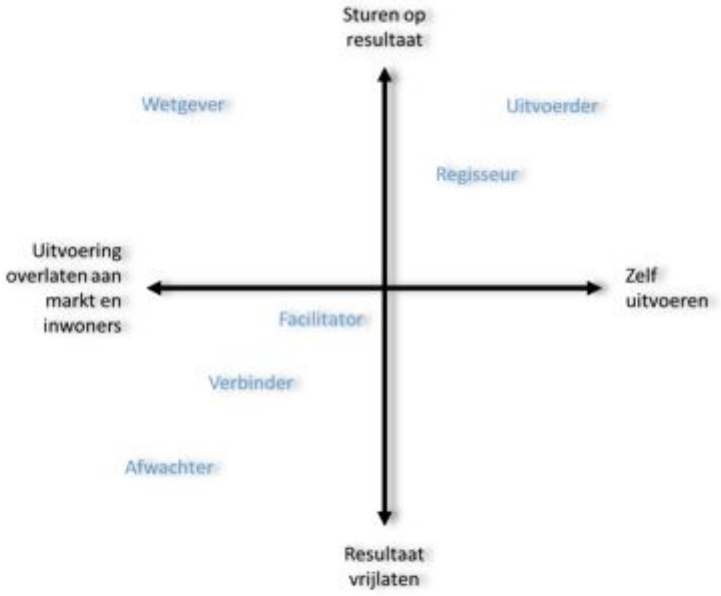

Figuur 1: Strategische rollen van de gemeente in de duurzaamheidstransitie

Op sommige thema's heeft de gemeente veel handelingsperspectief, op andere thema's is dat minder. Om te voorkomen dat we ambities stellen die we niet waar kunnen maken, beschrijven we per thema in dit programma wat de logische strategische rol is voor de gemeente. Bovendien kiezen we voor focus: we zetten hard in op thema's die kunnen zorgen voor de grootste impact. Dat betekent dat er verschil zit tussen de hoeveelheid en omvang van concrete projecten en inspanningen per thema; op het thema energie en warmte zetten we bijvoorbeeld harder in dan op het thema circulaire economie.

2.2.5 Afbakening

In dit programma beperken we ons tot de vier genoemde hoofdthema's: energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatbestendigheid. Leidend voor dit programma is het overzicht op de volgende pagina (figuur 2)

Er zijn andere inhoudelijke thema's en beleidsvelden die direct te maken hebben met het thema duurzaamheid of er nauw mee verwant zijn. Projecten en inspanningen in dit programma zorgen wellicht voor effecten op andere thema's, zoals gezondheid en leefbaarheid. En voor het behalen van doelen in dit programma zijn wij bijvoorbeeld afhankelijk van keuzes die gemaakt worden in ruimtelijke ordening en beheer. In hoofdstuk 3.4 gaan wij verder in op de relatie en overlap met andere beleidsthema's

2.3 Aanpak

De transitie naar een toekomstbestendige en duurzame gemeente kenmerkt zich door onzekerheden en is per definitie niet te vangen in een blauwdruk of vastomlijnd stappenplan. Geertruidenberg is, net als andere gemeenten, volop aan het leren en experimenteren hoe zij haar duurzame doelen gaat realiseren. We gaan zo doelmatig mogelijk aan de slag, maar we weten ook dat een transitie niet lineair verloopt. Dit programma geeft aan wat er nodig is om dat iteratieve proces van een transitie aan te gaan, met de kennis van vandaag. Het houdt rekening met ontwikkelingen, onzekerheden en afhankelijkheden van andere partijen. Het gaat uit van de lokale sterktes van Geertruidenberg en focust op wat wij nu kunnen en moeten doen om de transitie naar een duurzame gemeente te versnellen. We richten ons op de maatregelen en activiteiten die de meeste impact hebben. En kijken wat we op korte termijn kunnen doen om de transitie naar een duurzame gemeente op lange termijn zo gemakkelijk mogelijk te laten verlopen.

2.3.1 Programmalijnen

1. Energietransitie

De energietransitie bestaat op hoofdlijnen uit twee onderdelen: de omschakeling van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen en het verminderen van onze energiebehoefte. Deze twee onderdelen zijn allebei een grote uitdaging, maar hangen wel nauw met elkaar samen. We behandelen ze daarom onder één programmalijn, maar werken wel aparte doelen en projecten uit.

Naar een toekomstbestendig energiesysteem
De omschakeling van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen bestaat uit een aantal stappen:
- Het duurzaam opwekken van energie, bijvoorbeeld met zonnepanelen;
- Het aanpassen van de huidige energie infrastructuur naar een toekomstbestendige infrastructuur, waaronder de uitfasering van aardgas;
- Het opslaan van energie om de ongelijktijdigheid van vraag en aanbod te kunnen regelen.

Afgelopen jaren hebben we in Geertruidenberg al hard gewerkt om dit mogelijk te maken. Er liggen steeds meer zonnepanelen op onze daken en op het water en we hebben in de regio nieuwe plannen gemaakt voor de energietransitie in de RES 1.0. Komend jaar werken we toe naar de RES 2.0 waarin we alle ontwikkelingen op gebied van elektriciteit en warmte meenemen.

In de uitvoering van de energietransitie lopen we tegen een aantal complexe knelpunten aan. Het belangrijkste probleem is netcongestie in de regio. De opgave om energieneutraal te worden is daardoor een stuk moeilijker geworden. Dat betekent dat we niet alleen met ambitie, maar ook met realisme moeten kijken naar de energietransitie. Grootschalige duurzame energie opwek is op dit moment moeilijk. Geertruidenberg zet daarom in op het mogelijk maken van de elektriciteitsinfrastructuur, die door het Amerknooppunt van landelijk belang is. Daarnaast kan de gemeente het ondanks de beperkingen op het elektriciteitsnet al wel in beleid schetsen onder welke voorwaarden grootschalige opwek en opslag mogelijk is. Zo spelen we in op de situatie waarbij de knelpunten op het elektriciteitsnet opgelost zijn.

Kortom: komende jaren bouwen we hard aan het energiesysteem van de toekomst en maken we de weg vrij om onze duurzame energie opwek vanaf 2027 enorm op te schalen.

Energie besparen in de gebouwde omgeving
De meest duurzame energie is energie die je niet gebruikt. Daarom zetten we fors in op energiebesparing. Het grootste deel van deze besparing realiseren we door het isoleren van woningen en bedrijfsgebouwen. Op het gebied van warmte is de doelstelling duidelijk: uiterlijk in 2050 worden alle gebouwen in de gemeente duurzaam verwarmd zonder fossiel gas. Een ambitieuze opgave, want het merendeel van de gebouwen gebruikt op dit moment nog aardgas voor ruimteverwarming, warm water, koken, of voor bedrijfsprocessen. Als regisseur van de warmtetransitie jaagt de gemeente de komende jaren verdere stappen aan naar een toekomstbestendige gebouwvoorraad. Dat betekent isoleren en besparen, zowel gemeente breed als gebiedsgericht via buurtuitvoeringsplannen, en de overstap naar aardgasvrije warmtealternatieven faciliteren. Uitgangspunt daarbij is dat maatregelen die worden genomen en het alternatief voor aardgas technisch en financieel haalbaar is voor alle inwoners en ondernemers.

Voor de slechter geïsoleerde woningen zetten we een lokale isolatiesubsidie op, zodat we een flinke slag kunnen maken. Ook gaan we door met het verduurzamen we ons eigen gemeentelijk vastgoed, zodat wij als gemeente het goede voorbeeld geven. In de besparingsopgave trekken we samen op met onze realisatiepartners om plannen en ambities goed op elkaar af te stemmen en geen kans voor verduurzaming onbenut te laten.

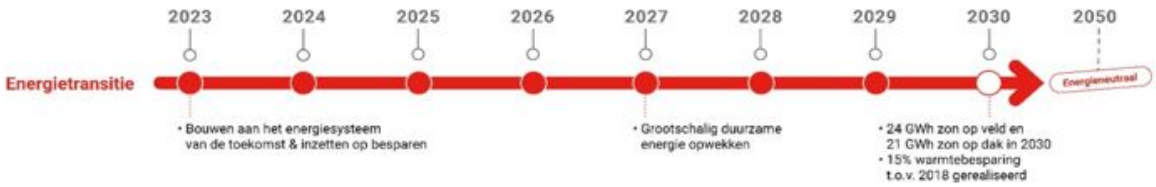

2. Duurzame Mobiliteit

Om te komen tot een fossielvrije gemeente moeten we ook werken aan andere manier van vervoer. Duurzame mobiliteit kan grofweg opgeknipt worden in twee delen: deel- & openbaar vervoer en infrastructuur. Onder deel- en openbaar vervoer valt alles van de bus tot deelfietsen en –auto's. En onder infrastructuur valt alles van fietspaden tot oplaadinfrastructuur.

De meest duurzame mobiliteit is geen mobiliteit, of in ieder geval die vorm waarvoor je geen motorvoertuig nodig hebt. Daarom zetten we ten eerste in op verplaatsingen met de personenauto verminderen, door fietsen, openbaar vervoer en wandelen aantrekkelijker te maken. We inventariseren de knelpunten, pakken deze aan en verbeteren onze fietsinfrastructuur waar mogelijk. Dit alles komt terug in het gemeentelijke mobiliteitsplan. Daarnaast stimuleren we openbaar vervoer en deelvervoer, het liefst zo snel mogelijk fossielvrij. Hierdoor worden verplaatsingen efficiënter, omdat we meer mensen met minder voertuigen van A naar B kunnen brengen. De autoverplaatsingen die vervolgens nog nodig zijn, maken we zo duurzaam mogelijk door duurzaam rijden te faciliteren en stimuleren.

Afgelopen jaren hebben we in Nederland een enorme groei aan elektrische auto's gezien. Ook in Geertruidenberg verwachten we een verdere toename van het aandeel elektrisch rijders. Dit willen wij stimuleren en zeker niet afremmen door een beperkt aanbod laadpalen in de publieke ruimte. We bewegen mee met de vraag naar reguliere laadpalen; we plaatsen bij aanvragen van bewoners en hanteren daarin de ladder van laden. Als we zien dat het aanbod achter blijft bij de vraag plaatsen we ook proactief, dus zonder bewonersaanvraag, extra laadpunten. Bovendien stimuleren we aankomende jaren ondernemers in onze gemeente om over te stappen op duurzame mobiliteit – bijvoorbeeld door hun eigen wagenpark te verduurzamen. We geven het goede voorbeeld en pakken in de komende jaren ook ons eigen wagenpark aan.

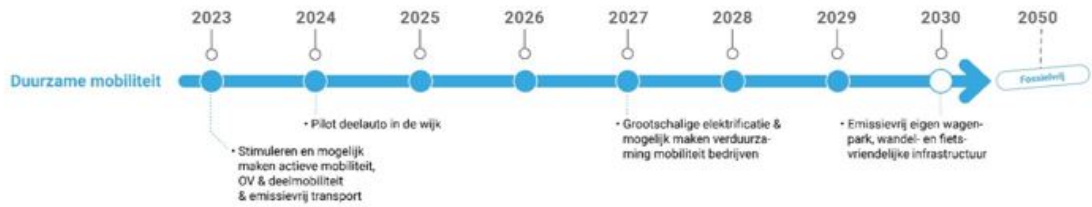

3. Circulaire Economie

We verbruiken momenteel veel meer grondstoffen dan onze planeet beschikbaar heeft en de behoefte naar grondstoffen blijft groeien. De huidige onbalans in grondstoffenverbruik is niet oneindig vol te houden. Daarom werkt Nederland toe naar een volledig circulaire economie in 2050, met als tussendoel 50% minder verbruik van primaire grondstoffen in 2030. In een circulaire economie worden materialen en producten die nu nog als afval worden gezien, hergebruikt. Zo hebben we minder of geen nieuwe grondstoffen nodig. De nationale doelen en maatregelen zijn vastgelegd in het Nationale Programma Circulaire Economie.

De opgave om van een lineaire naar een circulaire economie te komen, is een enorme uitdaging. We gaan naar een economisch systeem van gesloten kringlopen waarin grondstoffen, onderdelen en producten hun waarde zo min mogelijk verliezen. Dit doen we door in bestaande productieprocessen efficiënter gebruik te maken van grondstoffen, en als nieuwe grondstoffen nodig zijn, deze zoveel mogelijk duurzaam en hernieuwbaar te produceren. Bovendien is het belangrijk productiemethodes te ontwikkelen op basis van circulair ontwerp. Deze efficiënte en duurzame inzet van grondstoffen is noodzakelijk om de klimaatdoelen te halen.

In Geertruidenberg passen we ons afvalbeleid aan: we gaan meer en efficiënter afval scheiden. Dat maakt het hergebruik en opwaarderen van ‘afval’ makkelijker. We gebruiken nieuwe normeringen, ontwikkelen een financiële prikkel, maar zetten ook zachte instrumenten in als bewustwordingscampagnes. Daarnaast zetten we circulariteit centraal in ons inkoopbeleid en stimuleren we ondernemers in onze gemeenten gebruik te maken van elkaars afvalstromen.

4. Klimaatbestendigheid

Naast bijdragen aan het beperken van klimaatverandering is er ook een noodzaak ontstaan om ons voor te bereiden op het nu al veranderende klimaat. We zien hier steeds meer praktijkvoorbeelden van in Nederland. Van snikhete zomers, tot overstromingen in Limburg. Vanuit het Nationaal Deltaprogramma en de Nationale Adaptatiestrategie komt Nederland in beweging om onze leefomgeving aan te passen aan veranderende weers- en landschapsomstandigheden. De grote uitdaging hierbij is dat de voordelen van klimaatadaptieve maatregelen niet altijd tot direct meetbare of monetair aantrekkelijke resultaten leiden. Dus hoewel de noodzaak voor klimaatadaptatie steeds groter wordt en de maatregelen vaak de leefomgeving verfraaien, is het altijd de vraag hoeveel maatregelen ‘genoeg’ zijn. De klimaatscenario’s van het KNMI leveren hierin elke ca. 10 jaar nieuwe inzichten over de mate van hevige regenval, stormen, hitte, droogte en kans op overstroming waar Nederland mee te maken krijgt.

Om deze veranderende en meer extreme weersomstandigheden het hoofd te bieden, vergroenen we komende jaren onze gemeente. Meer groen zorgt voor verkoeling bij hitte en betere afwatering bij zware regen. We zorgen ook voor voldoende waterberging, dat weer helpt bij droogte. Bovendien zorgt meer groen ook voor een fijne ervaring van de publieke ruimte. Daarbij is het wel belangrijk dat

we onze ‘menselijke’ kijk op groen bijstellen. In plaats van alleen de kijken naar de esthetische waarde van groen (een mooi gemaaid grasveld, leuke bloemen), moet de functie van het groen centraal staan. Natuurlijke processen moeten weer leidend worden. Dat betekent bijvoorbeeld dat we geen planten meer aanplanten op esthetische waarde, maar dat we inheemse, streekeigen planten aanbrengen om het ecosysteem te herstellen. Ook bij het beheer van het groen wordt de functie van het groen centraal gesteld. We maken vergroening leidend in onze ruimtelijke inrichting en stellen een Duurzame Inrichting Openbare Ruimte (DIOR) op. Duurzame inrichting van onze gemeente biedt ook kansen om biodiversiteit in Geertruidenberg te herstellen. We maken dit expliciet in een soortenmanagement plan. Dit plan omvat een aanpak voor de gebouwgebonden soorten maar ook een plan voor biodiversiteitsherstel. Het ecosysteem denken wordt daarin leidend. Tot we een DIOR hebben, pakken we geplande werkzaamheden aan als kans en kijken we waar we deze nu al kunnen verduurzamen.

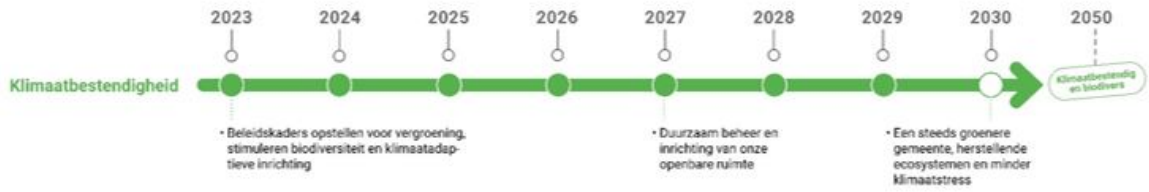

2.2 Ontwikkelingen

Deze paragraaf is de financiële vertaling van het programma voor de jaren 2024 - 2027. NB. Dit zijn dus alleen wijzingen ten opzichte van eerdere begrotingen en de kadernota. Voor het programma duurzaamheid is dit de invulling van de eerder genoemde PM post uit de Voorjaarsnota.

Programmalijnen:
1. Energietransitie
2. Duurzame mobiliteit
3. Circulaire economie
4. Klimaatbestendigheid

Pr.	Programmalijn	Omschrijving Programmalijn	Mutatie 2024		Mutatie 2025		Mutatie 2026		Mutatie 2027		Taakveld(en)
P2	1.1	Ontwikkelen energiesysteem van de toekomst	80.000	N	30.000	N	25.000	N	25.000	N	7.4
P2	1.2	Opstellen en uitvoeren Wijkuitvoeringsplannen Warmtetransitie	30.000	N	30.000	N	30.000	N	30.000	N	7.4
P2	1.3	Permanente informatie- en bewustwordingscampagne	18.500	N	18.500	N	18.500	N	18.500	N	7.4
P2	1.4	Herijking duurzaamheidsprogramma	0	-	0	-	0	-	30.000	N	7.4
P2	2.1	Faciliteren deelmobiliteit* (* 20.000 wordt gedekt uit de Vrije algemene reserve in 2024 en 2025)	0	-	0	-	0	-	0	-	7.4
P2	2.2	Investeren (fiets)oplaad infrastructuur	15.000	N	15.000	N	15.000	N	15.000	N	7.4
P2	3.1	Stimuleren circulariteit	15.000	N	15.000	N	15.000	N	15.000	N	7.4

P2	4.1	Opstellen DIOR* (*50.000 wordt gedekt uit de Vrije algemene reserve in 2024)	0	-	0	-	0	-	0	-	7.4
P2	4.2	Herstel biodiversiteit en ecosysteem inclusief instandhouding	75.000	N	75.000	N	75.000	N	75.000	N	7.4
P2		**Totaal mutaties**	**233.500**	**N**	**183.500**	**N**	**178.500**	**N**	**208.500**	**N**	**7.4**

Toelichting op de tabel

1.1 Ontwikkelen energiesysteem van de toekomst
Eén van de belangrijkste pijlers van de energietransitie is het energiesysteem, oftewel alle elektriciteits- en warmtevoorzieningen. Geertruidenberg is en blijft een belangrijk knooppunt van beide voorzieningen. Op dit moment is er schaarste op het elektriciteitsnet. Om deze voorziening op korte termijn weer toegankelijk te maken en te houden voor de toekomst, zetten we sterk in een toekomstbestendig systeem. Onder andere TenneT en Enexis ondernemen veel initiatieven die in onze gemeente landen: om dit goed te kunnen begeleiden en inwoners op een goede manier te kunnen blijven voorzien van informatie, maken we €30.000,- per jaar vrij. In 2024 zetten we ons samen met partners in om alle projecten ook ruimtelijk goed te laten landen, hier maken we eenmalig €50.000,- voor vrij.

1.2 Opzetten en uitvoeren Wijkuitvoeringsplannen Warmtetransitie
De warmtetransitie stopt niet in 2024. Daarom begroten we vanaf 2024 jaarlijks €30.000,- voor het opstellen en uitvoeren van warmteplannen. Daarmee helpen we buurtgericht inwoners stap voor stap met het aardgasvrij maken van hun woning.

1.3 Permanente bewustwordings- en informatiecampagne gemeentebreed energie
We merken dat steeds meer mensen bewuster om gaan met energie en maatregelen willen nemen. Een goed teken en een signaal dat o.a. de bewustwordingscampagnes werken. Daarom willen we deze breder opzetten en aanvullen met een permanente informatiecampagne: we merken dat inwoners behoefte hebben aan meer en gerichter informatie over bijvoorbeeld subsidies en maatregelen willen hebben. Daar maken we structureel €25.000,- per jaar voor vrij.

1.4 Herijking duurzaamheidsprogramma
Iedere vier jaar herijken we het duurzaamheidsprogramma; omdat we vooruit willen kijken, nemen we daarvoor alvast éénmalig 30.000 euro voor op in 2027.

2.1 Faciliteren buurtmobiliteit
Vrijwel alle vervoersmiddelen in Nederland staan het meerendeel van de tijd stil. Dit is zonde van de ruimte en materialen die nodig zijn voor de bouw van dergelijke middelen. Het delen van mobiliteit neemt in het hele land een flinke vlucht: in Geertruidenberg willen we dit ook mogelijk maken. Samen met inwoners en ondernemers ontwikkelen we een (of meer) deelvervoer-concept waarmee we het aantal auto’s terugdringen. Hiervoor maken we in 2024 en 2025 incidenteel €20.000,- vrij.

2.2 Investeren in (fiets)oplaadinfrastructuur
Elektrisch rijden wordt steeds populairder, zowel de aantallen elektrische auto’s als fietsen, scooters en andere vervoersmiddelen nemen fors toe. Om ervoor te zorgen dat we dit op een goede manier kunnen blijven faciliteren, maken we structureel €15.000,- vrij.

3.1 Stimuleren circulairiteit
Grondstoffen worden steeds schaarser en het winnen van nieuwe grondstoffen belast het milieu. Om die redenen zetten we steeds meer in op hergebruik van materialen en denken we bij het

ontwerpen van nieuwe producten van te voren al na over het hergebruik ná de levensduur. Om onze bedrijven hierin te steunen én zelfs te werken aan een circulair (afval)systeem, maken we structureel €30.000,- per jaar vrij.

4.1 Opstellen DUOR
Eén van de grote speerpunten in het programma duurzaamheid, is de Duurzame Inrichting van de Openbare Ruimte (DIOR). Dit traject start al in 2023. In 2024 worden vervolgens de uitvoeringsprogramma's opgesteld. Om ervoor te zorgen dat deze uitvoeringsprogramma's op een duurzame manier worden opgesteld en uitgevoerd, maken we eenmalig €50.000,- vrij. Hiermee geven we als gemeente niet alleen het goede voorbeeld op het gebied van groen/blauwe inrichting, maar pakken we hittestress en wateroverlast aan en herstellen we tegelijkertijd delen van het ecosysteem en onze biodiversiteit.

4.2. Herstellen ecosysteem en biodiversiteit
Het herstellen van het ecosysteem en de biodiversiteit start natuurlijk niet pas bij een DIOR. We nemen al stappen door bijvoorbeeld ecologisch beheer toe te passen op de bermen. Maar ook komende jaren kunnen we investeren in meer groen en blauw. Hiervoor maken we structureel €75.000,- per jaar vrij. Dit zetten we o.a. in voor het uitbreiden van de hoeveelheid en kwaliteit van het groen, het in stand houden hiervan op de langere termijn, maar bijvoorbeeld ook bij het verduurzamen tijdens reeds geplande werkzaamheden in de openbare ruimte.

2.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

Programmalijn	Beleidsindicatoren	Meest recente meting	Doelstelling
Energietransitie: fossielvrij en energieneutraal in 2050	% duurzaam opgewekte elektriciteit	11,3% (2021)	100 % van de verbruikte energie wordt duurzaam opgewekt in 2050
	% energiebesparing t.o.v. 2018	12,5% (2021)	15% warmtebesparing in 2030, 33% in 2050
	% aardgasvrije panden	10,6% (2021)	Verhoging van het aantal aardgasvrije panden
	Aantal GWh zon op dak	16,0 GWh	21 GWh grootschalig zon op dak in 2030
	Aantal GWh zon op veld	4,0 GWh	24 GWh grootschalig zon op veld in 2030
Duurzame mobiliteit: alle verplaatsingen in Geertruidenberg zijn in 2050 of eerder duurzaam	Aantal (semi)publieke laadpunten	205 (mrt-2023)	Een volledig dekkende oplaadinfrastructuur
	%geregistreerde elektrische en waterstofvoertuigen t.o.v. totaal	3,8% (2022)	Duurzame voertuigen (elektrisch en waterstof) zijn de norm
Circulariteit: een circulair Geertruidenberg in 2050 of eerder	% hergebruik primaire grondstoffen (landelijke monitor wordt ontwikkeld)	-	In 2030 50% minder gebruik primaire grondstoffen t.o.v. 2018
	% gebruik primaire grondstoffen (landelijke monitor wordt ontwikkeld)	-	50% minder gebruik primaire grondstoffen in 2030
	% gerecycled huishoudelijk afval	70,3% (2021)	Terugdringen hoeveelheid fijn en grof huishoudelijk restafval naar 30 kg per inwoner per jaar in 2030. Tenminste 90% afvalscheiding in 2030

	%CO2-uitstoot t.o.v. 2018	37,3% verlaging (2021)	Lagere CO2-uitstoot t.o.v. 2018, 0% in 2050
Klimaatbestendigheid: Een klimaatbestendig Geertruidenberg in 2050 of eerder	Gevoelstemperatuur op een hete zomerdag vs. oppervlaktetemperatuur	0	Geen hittestress in 2050
	%groen van het oppervlak van de gemeente (exclusief agrarisch)	26,3% (2022)	Meer m2 groen van hoogwaardigere kwaliteit in 2027.
	Blootstelling PM10 en NO2 per m3 lucht	PM10: 17,1 (2021) NO2: 14,9 (2021)	Verbetering van luchtkwaliteit in 2030

Wettelijke beleidsindicatoren

Nr.	Taakveld	Naam indicator	Jaar	Waarde (Jaarrekening 2022)	Begroot 2024	Eenheid	Bron
33.	7. Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	2021	grof huishoudelijk restafval kg per inwoner	125	129	CBS
34.	7. Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	2021	Percentage bekende hernieuwbare energie	8	7,2%	Waar staat je gemeente

2.4 Risico's

Het grootste risico voor het programma duurzaamheid is het niet (tijdig) in kunnen vullen van de vacatures: hierdoor komt het behalen van de doelstellingen onder te staan.

2.5 Investeringen

In programma 2 zijn voor de periode 2024-2027 de onderstaande investeringen voorzien:

	Investeringsbudget 2024	Investeringsbudget 2025	Investeringsbudget 2026	Investeringsbudget 2027
Opgave 2 Duurzaamheid				
Investeringen volgens VGRP+ 2024- 2033:				
Reconstructie Namer e.o. - Riool	1.750.000			
Riool investeringen	1.221.165			
Gemalen E/M	221.255			
IBA's	12.238			
Riool investeringen		6.354.343		
Gemalen E/M		52.108		
Riool investeringen			448.790	
Gemalen E/M			437.393	
Riool investeringen				386.124
Gemalen E/M				192.902

2.6 Lasten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P2	7.2	Riolering	1.884	2.000	2.074	2.237	2.225
P2	7.3	Afval	2.654	2.809	2.807	2.757	2.720
P2	7.4	Milieubeheer	2.279	1.949	1.681	1.656	1.686
		TOTAAL	**6.817**	**6.758**	**6.562**	**6.650**	**6.631**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P2	7.2	Riolering	2.423	2.595	2.607	2.881	2.867
P2	7.3	Afval	3.236	3.429	3.427	3.367	3.322
P2	7.4	Milieubeheer	1.018	531	428	428	428
		TOTAAL	**6.677**	**6.555**	**6.462**	**6.676**	**6.617**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P2	0.10	Mutaties reserves Lasten	190	0	0	0	0
P2	0.10	Mutaties reserves Baten	213	170	70	50	50
		TOTAAL	**-23**	**-170**	**-70**	**-50**	**-50**

Begroot restultaat

	TOTAAL LASTEN	**6.817**	**6.758**	**6.562**	**6.650**	**6.631**
	TOTAAL BATEN	**6.677**	**6.555**	**6.462**	**6.676**	**6.617**
	TOTAAL RESERVES	**-23**	**-170**	**-70**	**-50**	**-50**
	SALDO Programma 2	**117**	**33**	**30**	**-76**	**-36**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Programma 3 Opgave Mens en Zorg

3.1 Programmaplan

3.1 Context en aanleiding

3.1.1 Context

Vanaf 2015 is de gemeente Geertruidenberg in hoog tempo verantwoordelijk geworden voor steeds meer wettelijke taken op het gebied van zorg en ondersteuning aan (potentieel) kwetsbare inwoners.
De taken zijn, samen met bijbehorende middelen, afzonderlijk aan de gemeente "gedecentraliseerd".

De gedachte achter deze decentralisaties is dat ondersteuning het meest effectief is als die in de directe leefomgeving van inwoners wordt geboden en georganiseerd. Het is dan beter mogelijk om aan te sluiten op de, veranderende, hulpvraag en op de eigen mogelijkheden van de inwoner en zijn of haar omgeving. Ook ontstaat er meer inzicht om problemen voor te zijn en preventief te handelen.

Het overnemen en uitvoeren van de nieuwe wettelijke taken heeft een grote impact gehad op de gemeentelijke organisatie. Met de nieuwe taken kwamen grote budgetten over, en bleken complexe regionale samenwerkingen nodig om de taken effectief en efficiënt uitgevoerd te krijgen. Deze eerste jaren heeft daardoor de nadruk gelegen op het goed overnemen van deze taken, het zorgdragen voor continuïteit van de ondersteuning aan inwoners en het inrichten van de regionale samenwerkingen die hiervoor nodig waren.

De integratie van deze nieuwe taken, feitelijk de bedoeling van de decentralisatie, is na 2015 door de gemeente opgepakt in de zogenaamde 3- sporen aanpak:
1. Herkenbare en optimale toegang.
2. Effectieve zorg en ondersteuning.
3. Versterken zelforganisatie.

Er is in eerste instantie (vooral) veel aandacht besteed aan spoor 1. Met de vorming van het loket Werk Inkomen Zorg (WIZ) en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) is de dienstverlening toegankelijk en overzichtelijk gemaakt voor inwoners. Met het realiseren van het beleidskader sociaal domein in 2021 is het sociaal domein helder gedefinieerd en is de basis gelegd om ook spoor 2 en 3 gedegen uit te voeren.

3.1.2 Aanleiding

De gemeente heeft zich, als sociale gemeente, vanaf 20215 primair geconcentreerd op de overname en continuïteit van afzonderlijke taken, veelal in de vorm van het verstrekken van voorzieningen.
Dit uit zich bijvoorbeeld in een ruimhartig voorzieningenpakket. De afgelopen jaren realiseren we ons dat we hier bewuster, terughoudender en anders mee om moeten gaan. Omdat de financiële kaders en de huidige arbeidsmarkt problematiek dit afdwingen, én omdat eigen initiatief de basis is voor duurzame, integrale, oplossingen en het versterken van veerkracht. In het vastgestelde beleidskader sociaal domein verschuiven we de focus op zorgplicht naar volwaardige deelname van inwoners in de samenleving. Iedereen moet naar vermogen mee doen. Mee kunnen doen, én hier ook zelf aan bijdragen. Voor zichzelf, en voor een ander. Inwoners die (tijdelijk) niet het vermogen hebben om hun problemen op te vangen of op te lossen worden ondersteund. Van inwoners die dit vermogen wel hebben wordt gevraagd dit zelf te doen. Om dit te bereiken is verandering nodig, de opgave Mens & Zorg.

3.2 Ambitie en strategie

3.2.1 Ambitie

Onze gemeente kent een goed sociaal beleid. Daarbij stellen we de volwaardige deelname van inwoners aan de samenleving centraal. De gemeente ondersteunt op momenten in het leven dat die deelname moeilijk wordt of niet op eigen kracht mogelijk is. De toenemende problematiek in de samenleving en de oplopende kosten in het sociaal domein zijn een grote zorg. De schaarste op de arbeidsmarkt maakt meer professionele inzet ook steeds lastiger. Het spanningsveld tussen het niveau van voorzieningen en de beschikbare budgetten maakt het noodzakelijk dat we duidelijke keuzes maken. In die keuzes laten we ons leiden door de maatschappelijke vraagstukken die we in onze gemeente zien, de rol(len) die we daarin als gemeente hebben of beogen, en de financiële en organisatorische kaders die ons daarin begrenzen. Verschillende bronnen geven ons zicht op de maatschappelijke vraagstukken die extra aandacht vragen. De ontwikkelingen die al genoemd zijn in het beleidskader sociaal domein zetten door en worden steeds meer voelbaar in de lokale samenleving, de gemeentelijke organisatie en de financiële huishouding.

De demografische veranderingen zoals toename van het aantal ouderen en ouderen met dementie, het aantal eenpersoonshuishoudens en het aantal inwoners met een migratie-achtergrond zorgen voor een snelle toename van de diversiteit in de samenleving. Een diversiteit die meer flexibiliteit en inzet vraagt van inwoners, organisaties en de gemeente. Dit geeft extra druk op een samenleving die toch al onder hoogspanning staat. We zien dit bijvoorbeeld terug in de toenemende inzet van jeugdhulp en de aanspraak op WMO-voorzieningen, maar ook in reacties op onze berichtgeving op social media. De afgelopen jaren is de financiële druk bij inwoners meer voelbaar en zichtbaar geworden. Financiële zelfredzaamheid en bestaanszekerheid vraagt nadrukkelijk aandacht in het sociaal beleid.

De rol en mogelijkheden van de gemeente bij het oplossen van al deze vraagstukken zijn beperkt. In de kern voert de gemeente een wettelijke taak uit die vooral een garantie biedt op de basisvoorwaarden om mee te kunnen doen in de samenleving. Daarnaast heeft ze vooral een faciliterende en verbindende functie richting de samenleving. Problemen voorkomen, er mee omgaan, ze klein houden of snel oplossen moet gebeuren in en door de samenleving zelf, in een effectief samenspel tussen de inwoner en zijn of haar informele en formele netwerk. Een groot deel van de opdracht ligt dan ook bij de samenleving als geheel. Een opdracht om de weerbaarheid te vergroten, oog te hebben voor elkaar en het initiatief dat in de samenleving aanwezig is te waarderen, te stimuleren en te faciliteren.

Deze samenleving is onze gemeente als geheel, maar wordt ervaren in het eigen dorp, buurt, of vereniging.. Vandaar dat deze opdracht samengaat met extra aandacht voor sociale cohesie en wijkgericht werken. Ook voor de gemeente loopt de financiële druk op. Met name de toenemende, hoge, kosten voor jeugdhulp en WMO-voorzieningen baart ons steeds meer zorgen. De gemeente scoort daarmee té hoog op de landelijke lijsten. Dat is slecht nieuws voor de betreffende inwoners en hun omgeving, maar ook voor alle andere inwoners, omdat er steeds minder middelen overblijven voor andere onderwerpen die ook aandacht nodig hebben en verdienen.De toenemende inflatie en de herziening van het gemeentefonds maken dat we niet anders kunnen dan ook in het grote budget van dit programma gericht te sturen op een effectievere inzet van minder middelen. Dit betekent dat we de beweging naar voren moeten versterken, en terughoudender moeten zijn in het vertrekken van individuele voorzieningen. Vroeger signaleren, breder kijken, vraagstukken eerder oppakken en oplossen, met minder dwang en escalatie. Met meer aandacht voor preventie, maatwerk en integraliteit en een weloverwogen keuze voor, en balans tussen, collectieve, voorliggende, voorzieningen en geïndiceerde zorg en ondersteuning. In het vertrouwen dat het dan ook minder kost.

We zetten in op effectieve en preventieve maatregelen. We stimuleren de vitaliteit onder inwoners. Zowel fysiek, mentaal als sociaal. We proberen met partners schulden te voorkomen en we investeren extra in het perspectief voor jongeren en hun stap naar volwaardige deelname én bijdrage aan de samenleving. Er ligt dus een flinke opgave die we alleen samen, mét inwoners en partners, op kunnen pakken.

Het algemene uitgangspunt van de opgave Mens en Zorg is daarom:

Iedereen in de gemeente Geertruidenberg doet naar vermogen mee, en draagt naar vermogen bij. We kijken naar elkaar om en voelen ons verbonden.

3.2.2 Strategische doelstellingen

Binnen de opgave Mens & Zorg zijn strategische doelstellingen geformuleerd waarlangs we de opgave gaan realiseren. Deze doelstellingen zijn gericht op inwoners, de gemeenschap (buurten, verenigingen), professionele organisaties en de gemeente zelf.

1. Inwoners zijn en blijven vitaal

Alle inwoners nemen verantwoordelijkheid én initiatief om fysiek, mentaal en sociaal, gezond en fit te blijven, zich te blijven ontwikkelen, weerbaar te zijn en er te zijn voor een ander.

2. Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer

Inwoners zijn weerbaarder tegen (financiële) risico's en veranderingen. Zij worden hierin beter ondersteund met signalering, informatie en begeleiding door betrokken organisaties

3. Meer sociale cohesie in de lokale samenleving

De kernen van de gemeente Geertruidenberg zijn sociale, toegankelijke, veilige en initiatiefrijke gemeenschappen van inwoners en informele en formele organisaties waar iedereen bij hoort en gezien wordt.

4. Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak

Professionele expertise wordt effectief en doelmatig ingezet ín én met de leefwereld van inwoners: vroegtijdig, zo kort als nodig, gericht op (eigen) regie, netwerkversterking en integrale ondersteuning.

5. Houdbare basisondersteuning

In dialoog met de samenleving worden beschikbare middelen ingezet, passend bij de ambitie, visie, positie en verantwoordelijkheid van de gemeente, aansluitend op de haalbaarheid bij aanbieders.

Kortom: meer WIJ-k, meer weten, minder zorgen

3.2.3 Maatschappelijke effecten

Dat we deze doelstellingen behalen gaat blijken uit maatschappelijke effecten die op moeten treden in de samenleving. Daarop richten zich dan ook de (extra) inspanningen die we de komende jaren gaan doen.
Aan de maatschappelijke effecten worden bij de verdere uitwerking passende beleidsindicatoren gekoppeld.

Inwoners zijn en blijven vitaal

Alle inwoners nemen verantwoordelijkheid én initiatief om fysiek, mentaal en sociaal, gezond en fit te blijven, zich te blijven ontwikkelen, weerbaar te zijn en er te zijn voor een ander.

Ze anticiperen op te verwachten volgende levensfasen, en op onverwachte levensgebeurtenissen. Leiden een bewust en verantwoordelijk leven. Ze hebben zorg voor hun fysieke, mentale en sociale vitaliteit, en bieden die ook aan een ander. De doelen en activiteiten gaan over bewegen, actief zijn, uitnodigend, liefdevol en openstaan. Inwoners voorbereiden en bewustmaken van huidige en volgende levensfasen.
Pro-actief inzetten op bewustwording, o.a. als Dementievriendelijke gemeente.

Ook bij inwoners die desondanks afhankelijk zijn of worden van zorg en niet in staat zijn om zelf, zonder begeleiding, zelfredzaam te zijn wordt ernaar gestreefd (waar mogelijk) toe te geleiden naar zelfredzaamheid en het lerend vermogen en talenten van personen te blijven benutten.

Te behalen maatschappelijke effecten zijn met name:
1. Inwoners leven bewuster gezond
2. Inwoners zijn actief en voelen zich mentaal gezond
3. Inwoners participeren zo vroeg en lang mogelijk
4. Inwoners anticiperen op volgende levensfases

Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer

Inwoners zijn weerbaarder tegen (financiële) risico's en veranderingen. Zij worden hierin beter ondersteund met signalering, informatie en begeleiding door betrokken organisaties.

Dit is heel actueel. De bestaanszekerheid staat voor een steeds grotere groep inwoners onder druk. Er is expliciet aandacht nodig op bestuurlijk en strategisch niveau. Inspanningen richten zich onder meer op kansengelijkheid voor kinderen, armoedebestrijding, integrale schuldhulpverlening, de inzet van budgetcoaches en de ontwikkeling van een structureel vangnet. De beheersing van de Nederlandse taal en de omgang met digitale media is een essentiële basisvoorwaarde voor participatie en zelfredzaamheid en krijgt ook extra aandacht.

Te behalen maatschappelijke effecten zijn met name:
1. Inwoners participeren zo vroeg en lang mogelijk
2. Inwoners melden eerder het (mogelijk) ontstaan van problematische schulden
3. Maatschappelijk partners leveren een actievere bijdrage aan vroegsignalering

Meer sociale cohesie in de lokale samenleving

De kernen van de gemeente Geertruidenberg zijn gastvrije, toegankelijke, veilige en initiatiefrijke gemeenschappen van inwoners en informele en formele organisaties waar iedereen erbij hoort en gezien wordt.

Inspanningen richten zich met name op de dialoog met inwoners en partners, het stimuleren maatschappelijke initiatieven. De bewustwording rondom de inzet van het sociaal netwerk, initiëren van zorg in de wijk en het stimuleren vrijwilligerswerk/ vrijwillige inzet. Zicht op de benodigde sociale infrastructuur als het gaat om ontmoeten en activiteiten.

Maatschappelijke effecten zijn :
1. Inwoners participeren zo vroeg en lang mogelijk
2. Maatschappelijke initiatieven krijgen hun waarde
3. Inwoners leveren een maatschappelijke bijdrage
4. Maatschappelijk partners leveren een actievere bijdrage aan vroegsignalering

Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak

Professionele expertise wordt effectief en doelmatig ingezet ín én met de leefwereld van inwoners: vroegtijdig, zo kort als nodig, gericht op (eigen)regie, netwerkversterking en integrale ondersteuning.

Meer aandacht voor (dreigende) financiële problemen en laaggeletterdheid. Laagdrempelige ondersteuning in de wijk. Toegangsloketten voor vrij toegankelijk zorg zijn bekend en goed bereikbaar. Meenemen van maatschappelijke partners in missie en visie. Kwetsbare inwoners eerder in beeld krijgen.

Maatschappelijke effecten zijn :
1. Inwoners melden eerder het (mogelijk) ontstaan van problematische schulden
2. Maatschappelijk partners leveren een actievere bijdrage aan vroegsignalering
3. De gemeentelijke toegang is laagdrempelig en gericht op zelfredzaamheid
4. Gelijke kansen voor kinderen en jongeren om talenten te ontwikkelen

Houdbare basisondersteuning

In dialoog met de samenleving worden beschikbare middelen ingezet, passend bij de ambitie, visie, positie en verantwoordelijkheid van de gemeente, aansluitend op de haalbaarheid bij aanbieders.

Iedere inwoner met een vraag is geholpen met een goed en snel antwoord waar hij of zij mee verder kan. Als die vraag niet in de eigen omgeving beantwoord kan worden is het belangrijk dat inwoners direct met hun vraag bij een professional terecht kunnen en gelijk het goede, brede, gesprek kunnen voeren. En, indien er naast de eigen inzet en die van het persoonlijke netwerk, ondersteuning vanuit de gemeente nodig is, deze snel, makkelijk en op maat beschikbaar komt. Dit betekent dat zowel de wijze van het toekennen van ondersteuning als de aard van de ondersteuning zelf meer toegespitst kunnen worden op de behoeften/vraag van de inwoner. Inspanningen zijn onder meer gericht op het ontwikkelen van de basisondersteuning, het her-inrichten van Welzijn en doorontwikkeling loket (W)WIZ/wijkteam/CJG.

1. Maatschappelijke initiatieven krijgen hun waarde
2. De gemeentelijke toegang is laagdrempelig en gericht op zelfredzaamheid
3. Gebruik van voorzieningen is gebaseerd maatwerk

3.2.4 Strategie

De opgave Mens en Zorg is een brede opgave die het hele sociaal domein raakt. Feitelijk is het programma Mens en Zorg de implementatie van het college-akkoord én van het beleidskader sociaal domein. Het sociaal domein is continu in ontwikkeling, in belangrijke mate gevoed door triggers die buiten de directe invloedssfeer van onze gemeente zelf liggen. Daar komt bij dat veel veranderingen die we wellicht door willen voeren onderhavig zijn aan regionale en/of meerjarige samenwerkingsafspraken die ook op dat vlak de lokale invloed sterk bepalen en daarmee beperken. Het is zaak een veranderstrategie te volgen die enerzijds goed aansluit op deze realiteit en anderzijds mogelijkheden biedt om meer dan voorheen onze eigen agenda uit te voeren. Hoe worden we een beetje meer speler en wat minder speelbal. Eigenlijk dezelfde uitdaging die we ook bij inwoners en organisaties wegleggen. Hoe houd je (meer) regie als de dynamiek om je heen toeneemt.

Voor het programma betekent dit dat we een scherpe focus moeten hebben op de hoofddoelen en de activiteiten die daar het meest aan bij gaan dragen. We kunnen dan een breed programma maken dat voor een deel een meer organische aanpak volgt, dat aansluit op reguliere (veelal regionale) processen en taken en daarbinnen probeert bij te dragen aan de hoofddoelen, en voor een ander

deel sterk projectmatig toewerkt naar een aantal specifieke gedefinieerde en haalbare resultaten. We zoeken op deze manier een middenweg waarbij we binnen de bestuurlijke speerpunten concrete projecten bepalen waarmee we het verschil willen maken, en een voorbeeld willen stellen. Voor deze projecten worden goede projectleiders vrijgemaakt die uitvoering kunnen geven aan de beoogde doelen. De overige onderwerpen blijven binnen het programma, maar krijgen een meer "organische status".

In september 2023 is het strategieplan, Strategie jeugdhulpregio WBO, dichtbij en op maat, door de 5 gemeenten in de regio West Brabant Oost vastgesteld. In 2024 en de volgende jaren wordt de (her)inrichting van het jeugdhulplandschap gefaseerd geïmplementeerd in de gemeente. De projectleider lokale implementatie draagt zorg voor de implementatie van de minimale variant van de herinrichting van het jeugdhulplandschap per 1 januari 2025. Dit houdt onder meer in het transformeren van de toegang naar een Stevig Lokaal Team (SLT) en het regionaal harmoniseren van de aanpak voor de sociale basis. Tevens wordt een haalbaarheidsonderzoek, incl. advies, verricht voor een integraal loket sociaal domein op het niveau van de gemeenten Drimmelen en Geertruidenberg.

3.2.5 Afbakening

Dit programmaplan richt zich op uitvoering van de opgave Mens en Zorg en de ontwikkelingen die daarvoor nodig zijn. Dit betreft de uitvoering van een aantal specifieke projecten én ontwikkelingen binnen reguliere taken. De uitvoering van de reguliere taken zelf valt niet binnen het kader van dit programma, maar wordt aangestuurd vanuit de lijn (clustermanagement).

3.3 Aanpak

3.3.1 Programmalijnen

In overleg met bestuurlijk opdrachtgevers zijn de volgende speerpunten bepaald die als programmalijnen worden ingevuld:

Programmalijn	Bijdrage strategische doelen
1.Bewust (samen)leven	Inwoners zijn & blijven vitaal Meer sociale cohesie
2.Werken met talent	Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer Houdbaarheid basisondersteuning
3.Gelukkig opgroeien	Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak Houdbaarheid basisondersteuning
4.Financieel zelfredzaam	Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak
5.Vrije inloop	Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak Houdbaarheid basisondersteuning

Daarnaast zijn er drie programmabrede trajecten die faciliterend zijn aan deze programmalijnen.

1. **Ontwikkeling nieuw subsidiebeleid 2025**
2. **Ontwikkeling wijkgericht werken (i.a.m. programma leefbaarheid)**
3. **Realisatie Monitor Mens en Zorg**

Samen geeft dit 6 programmalijnen

Binnen iedere programmalijn worden in het volgende hoofdstuk resultaten, activiteiten en middelen gedefinieerd. Per resultaat wordt aangeven of er een organische of projectmatige aanpak wordt gevolgd.

Aanpak

Het programma is opgebouwd langs 5 inhoudelijke programmalijnen en 1 ondersteunende programmalijn

In dit hoofdstuk wordt iedere programmalijn inhoudelijke toegelicht en wordt de te volgen aanpak uitgewerkt in activiteiten. Ook is aangegeven wanneer welk resultaat verwacht wordt in de komende jaren.

Voor de komende vier jaar worden de doelen, inspanningen en resultaten weergegeven. Waar nodig worden de aannames uit de strategie hier verder geconcretiseerd. Ook de samenhang tussen de doelen (bijvoorbeeld de onderlinge strijdigheden, raakvlakken of overlappingen) krijgen aandacht.

In de uitvoering en de bepaling van de benodigde middelen is de rol van gemeente in de verschillende activiteiten van belang. De rollen die we onderscheiden zijn: Regisseur, facilitator, uitvoerder, verbinder, financier.

Programmalijn 1 : Bewust (samen)leven
Strategische doelen / Operationele doelstellingen

- Inwoners zijn & blijven vitaal
- Meer sociale cohesie
- Gezondheidsachterstanden/ verkleinen gezondheidsverschillen
- Toegenomen deelname aan georganiseerde activiteiten
- Meer initiatief vanuit inwoners
- Meer vrijwilligers in informele netwerken

De programmalijn focust zich op het versterken van de weerbaarheid en het zelfoplossend vermogen van inwoners. Enerzijds door gezonder te leven en, waar mogelijk, tijdig te anticiperen op levensgebeurtenissen. Anderzijds door het stimuleren van “meer omkijken naar elkaar”. Het creëren van een klimaat waarin vragen makkelijker op tafel komen, we ervaringen delen en waar nodig de weg wijzen.

We zetten daarbij in op een brede aanpak die gericht is op de risico’s factoren voor het ontstaan van gezondheidsachterstanden waaronder financiële druk, laaggeletterdheid (onderwijs, scholing), overgewicht, eenzaamheid, overbelasting door mantelzorg en het voorzieningenniveau in de wijk.

Actief (kunnen) zijn in de gemeenschap is een belangrijke succesfactor. We stimuleren daarom activiteiten van en tussen inwoners. We zorgen dat inwoners (meer) worden uitgedaagd om te bewegen en kiezen voor gezonde opties. We verbeteren de mogelijkheden voor inwoners om elkaar laagdrempelig te ontmoeten, te ontspannen en elkaar te helpen. We vergroten de sociale cohesie door de sociale basis te versterken. Onder de sociale basis wordt verstaan: vrij toegankelijke formele en informele activiteiten en voorzieningen gericht op het elkaar ontmoeten en ondersteunen, ontplooien en ontspannen die zorgen dat mensen kunnen samenleven en meedoen.

Dit vraagt aandacht voor wijkgericht werken (oriëntatie op de 4 wijken Geertruidenberg, Raamsdonk en Raamsdonksveer –Noord en –Zuid) en om de functie van het verenigingsleven hierin te erkennen, te stimuleren en te waarderen, zoals beschreven staat in het Actief-Akkoord.

De inrichting en vormgeving van een wijk heeft invloed op de gezondheid en leefstijl van bewoners. Het bepaalt mede in hoeverre mensen bewegen, elkaar ontmoeten en activiteiten kunnen ondernemen. Gezien de vergrijzing en klimaatverandering is dit nog belangrijker geworden. Om gezondheidsachterstanden te verkleinen, is het daarom essentieel dat wij (de gemeente) de fysieke

omgeving zo inrichten dat het gezond en actief leven bevorderd. Dit wordt daarom een onderdeel zijn van het uitvoeringsplan/ project 'actief gezond in Geertruidenberg'.

We zetten in op de doorontwikkeling van buurtsport, zodat we de gezondheidsverschillen kunnen verkleinen. We willen sport en cultuur inzetten als preventief middel zowel voor de fysieke als de sociale component.. We zetten in op de doorontwikkeling van buurtsport, en willen we sport inzetten als preventief middel zowel voor de fysieke als de sociale component.

Programmalijn 2 : Werken met talent

Strategische doelen / Operationele doelstellingen

- Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer
- Houdbaarheid basisondersteuning
- Alle inwoners hebben, ongeacht hun verdiencapaciteit, de mogelijkheid voor een zinvolle daginvulling
- Meer inwoners maken gebruik van, een ruimer aanbod van, vrij toegankelijke dagbesteding
- Lokale organisaties en bedrijven bieden meer werkervaringsplekken (plekken van ontmoeting en diversiteit)
- Er is een fysieke locatie in de gemeente waar de verbinding WMO-participatie duurzaam is gelegd en waar verschillende vormen van participeren samenkomen en elkaar aanvullen en stimuleren.

De weg naar participatie in onze gemeente is versnipperd en daardoor onvoldoende effectief. Het gevolg hiervan is dat de kosten hoog zijn en er, veelal individuele, voorzieningen worden beschikt die niet voldoende effectief zijn. Dit leidt ertoe dat de talenten van inwoners onvoldoende worden aangesproken en zij daardoor minder in staat zijn om zich te ontwikkelen, een zinvolle bijdrage te leveren aan de samenleving en/of te voorzien in een eigen inkomen. De waarborg voor participatie vraagt expliciete aandacht op bestuurlijk en strategisch niveau.

We leggen een stevigere verbinding tussen de WMO (begeleiding), participatie en inburgering waardoor een brede participatie en effectievere integratie plaatsvindt. Een bredere of veelzijdigere participatie op terreinen die bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling, het welzijn van anderen of maatschappelijke doelen gaat samen met een hoger individueel welzijn en andersom. Het uitgangspunt daarbij is dat je altijd iets zinvols kunt doen in de gemeente en dat je dat vooral samen doet met anderen op een toffe plek. Je groeit daarvan als persoon, zet stappen op de participatieladder en levert een maatschappelijke bijdrage.

We verleggen de focus op (standaard) individuele begeleidingstrajecten naar de verbreding van het aanbod voor vrij –toegankelijke (lokale) dagbesteding/ werkervaringsplekken, vooral door groepen op verschillende "treden" te mixen zodat inwoners voor elkaar van meerwaarde kunnen zijn.

De beheersing van de Nederlandse taal en de omgang met digitale media is een essentiële basisvoorwaarde voor participatie en zelfredzaamheid. Inwoners die laaggeletterd zijn kunnen niet volwaardig deelnemen aan de samenleving; door de digitalisering e.d. wordt de afstand voor hen alleen maar groter en bestaat op termijn een risico op het ontstaan van problemen. We zetten daar extra op in, ook voor de doelgroep NT2. (Nederlands als 2e taal)

Het vraagt een diepgaander onderzoek naar de huidige situatie en behoeften om beter te begrijpen wat inwoners nu weerhoudt om te participeren en wat daarvoor nodig is. Dit kan leiden tot een verdere doorontwikkeling van de dienstverlening van MidZuid, en tot het beschikbaar komen van

nieuwe initiatieven. Het project “op pad” heeft tot doel een concrete plek te realiseren die tevens als voorbeeld kan dienen.

Programmalijn 3: Gelukkig opgroeien
Strategische doelen / Operationele doelstellingen
- Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak
- Houdbaarheid basisondersteuning
- Vermindering inzet jeugdhulp (in verhouding tot andere gemeenten)
- Minder kinderen (onder de 18 jaar) die middelen of alcohol gebruiken
- Minder kinderen en jongeren voelen zich eenzaam
- Meer positieve berichtgeving van opgroeien in gemeente Geertruidenberg
- Periodieke gesprekken voor input van jongeren zelf

Jongeren in gemeente Geertruidenberg liggen onder een vergrootglas. Dat heeft meerdere oorzaken: door het hoge percentage van jongeren die jeugdhulp krijgen, de cijfers over alcoholgebruik onder jongeren en cijfers over de (zware) mentale problemen bij de jeugd, zorgen voor een negatief beeld. Daarnaast staat de jeugd op afstand, en is het voor beleidsmakers lastig om erachter te komen wat jongeren zelf willen.

Bovendien is het beeld dat veel jongeren over het leven hebben –mede ontstaan door sociale media-, niet realistisch en staat de mentale gezondheid van steeds meer jongeren onder druk. Door de Coronacrisis is dit nog versterkt.
Dit versterkt elkaar, de beeldvorming wordt niet beter en de kosten voor de jeugdhulp blijven stijgen. Middels deze programmalijn willen we een trendbreuk forceren in zowel de beeldvorming, de omgang met jongeren én willen we –waar dat kan- jongeren vroegtijdig helpen, om grotere problemen te voorkomen en/ of te verminderen.

Wanneer we kijken naar de jeugd dan willen we dat iedere jongere, ongeacht afkomst, kwetsbaarheid of beperking, op de eigen manier in de samenleving kan floreren en zich kan ontwikkelen tot die veerkrachtige zelfredzame volwassene. Hierin spelen talentontwikkeling en kansengelijkheid een grote rol. We willen voorkomen dat jeugd in de knel komt, en al eerder inspelen op signalen. We hebben leuke jeugd en hebben als samenleving een verantwoordelijkheid om hen positief te benaderen, in staat te stellen om hun talenten te ontwikkelen en hun plek in de samenleving in te nemen. Dat begint met jongeren serieus te nemen en hen echt te zien en te ontmoeten. Je bent zoals je bent, en dat is oké.

Dat vraagt om een samenleving die jongeren uitdaagt en kansen biedt zich optimaal doorlopend te ontwikkelen en ook om een samenhangend en sluitend vangnet voor die keren dat het door omstandigheden niet lukt. Waarbij het normaliseren van een mindere periode belangrijk is, en er enkel professionele hulp wordt ingezet als dit nodig is. Of juist vasthoudend wordt gehandeld als er sprake is van generatie-problematiek. Op dit moment is het huidige beleid nog te versnipperd en onvoldoende afgestemd om dit te realiseren. Doelstelling is om tot een integrale aanpak te komen die de geschetste samenleving mogelijk maakt.

Er wordt extra inzet gepleegd op de gelijke kansen voor kinderen en jongeren. We doen dit vooral ook samen met kinderen, jongeren en hun ouders/verzorgers. De dialoog met jongeren krijgt extra aandacht. We zetten in op jongerenparticipatie en de inzet van ervaringsdeskundigheid.

In 2023 stelt het college het uitvoeringskader jeugd vast, waarin integraal gekeken wordt naar opgroeiende jongeren in onze gemeente. Onderdeel van dit uitvoeringskader is dat er in 2024 een onderzoek wordt gedaan naar of en zo ja hoe het voorliggend veld binnen het jeugddomein versterkt

kan worden, rekening houdend met de opstart van projecten zoals Opgroeien in een Kansrijke Omgeving en de doorontwikkeling van het jongerenwerk en buurtsportcoaches."

Het onderwijs vervult, als 2e leefomgeving van kinderen, een belangrijke rol in het leven van kinderen en jongeren. We investeren extra in de samenwerking met onderwijs, met name gericht op het voorkomen of terugdringen van onderwijsachterstanden. Daarnaast zetten we in op versterking en verbreding van de maatschappelijke functie van, met name basisscholen, in hun directe omgeving.

We werken aan een nieuw regionaal jeugdstelsel dat de oplopende inzet van jeugdzorg moet remmen door te zorgen dat ondersteuning eerder, lichter en makkelijker beschikbaar is én inwoners en professionals beter accepteren dat hobbels bij het leven horen. Dit vraagt een grote lokale inzet die zich richt op preventie en interne ontschotting waardoor duurzamere oplossingen worden gecreëerd. De deelname aan het landelijk project "OKO" (Opgroeien in een kansrijke omgeving) gaat helpen om dit effectief te doen.

Het centrum voor jeugd en gezin (CJG) , dat de gemeente Geertruidenberg deelt met Drimmelen, vervult een belangrijke functie in het jeugdlandschap en is, daarmee, zelf ook onderwerp van verandering. Er ligt een nadrukkelijke opdracht om meer in de leefwereld van kinderen, jongeren en hun ouders aanwezig te zijn en breder aan te sluiten op de onderliggende vragen én mogelijkheden van het gezinssysteem en hun informele en formele netwerk. Met de uitvoering van al deze maatregelen verwachten we de komende jaren een inverdieneffect op de inzet van jeugdhulp.

Een veilige thuisbasis en leefomgeving is cruciaal voor het gelukkig opgroeien van kinderen en jongeren. We investeren in de sociale veiligheid voor en rond kinderen. Dit doen we onder meer door eerder te signaleren en de weerbaarheid van jongeren te versterken.

Programmalijn 4: Financieel zelfredzaam

Strategische doelen / Operationele doelstellingen

- Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer
- Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak
- Inwoners melden zich eerder en vaker (bij welzijn) met vragen over geld en administratie
- Er ontstaan minder vaak (nieuwe) schulden
- Inwoners waarderen de dienstverlening van de gemeente

We constateren een toenemende financiële druk en onzekerheid bij inwoners. De bestaanszekerheid komt de komende jaren voor een steeds grotere groep inwoners onder druk te staan. De gemeente Geertruidenberg heeft de afgelopen jaren verschillende maatregelen genomen om te ondersteunen bij de bestaanszekerheid als er (te) weinig inkomen in het gezin is om bijvoorbeeld kinderen te laten sporten of om schulden bij inwoners te voorkomen of af te handelen. Er ontbreekt echter al langere tijd een stevige inhoudelijke basis die richting geeft en samenhang biedt voor meer duurzame aanpakken en oplossingen.

Ondertussen vinden er grote landelijke ontwikkelingen plaats qua wetgeving waardoor de urgentie om deze basis te maken ook vanwege externe druk steeds groter wordt. Binnen de programmalijn Financieel zelfredzaam wordt dit kader gecreëerd waarmee zowel invulling wordt gegeven aan de verander(en)de wetgeving als aan de eigen ambitie van de gemeente. Binnen dit kader is aandacht voor kansengelijkheid voor kinderen, armoedebestrijding en integrale schuldhulpverlening. Inspanningen richten zich op:

- Bevorderen van het welzijn en de inclusie van mensen in armoede

- Meer preventie van geldzorgen
- Het tegengaan van geldzorgen door ervoor te zorgen dat alle kinderen en jongeren, financiële kennis, vaardigheden en competenties ontwikkelen
- Het voorkomen van (oplopende) schulden door het taboe te doorbreken

Maatschappelijke partners in de omgeving van de inwoners vervullen een belangrijke rol door tijdige signalering van betalingsachterstanden en het geven van informatie. Zodra er sprake is van schulden moet er een efficiënt en eenduidig verloop van de schuldhulpverlening zijn die de druk op de inwoner en zijn of haar omgeving waar mogelijk verkleint. We investeren in de ontwikkeling van integrale schuldhulpverlening, waaronder de inzet van budgetcoaches, en het realiseren van een structureel vangnet.

Programmalijn 5: Vrije inloop
Strategische doelen / Operationele doelstellingen

- Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak
- Houdbaarheid basisondersteuning
- Afname van dure (WMO) hulp
- Het is er druk, er gebeurt wat
- Tevreden mensen over de gemeente
- Partners willen er graag bij horen
- Huis van de gemeente, 1 gemeenschapshuis
- Hotspot, fysiek ontmoetingsplekken in iedere wijk.

De gemeente Geertruidenberg werkt al een aantal jaren aan een “optimale toegang”. Een plek waar je als inwoner binnenloopt met je vraag en met een goed antwoord of oplossing naar buiten gaat. Ondanks alle aandacht en investeringen die er gedaan zijn zien we een versnipperde, suboptimale werkwijze die gericht is op het inzetten van (veelal geïndiceerde) voorzieningen. Zowel binnen de gemeentelijke organisatie zelf, als in de afstemming met maatschappelijk partners zoals met name welzijn. De beoogde integraliteit en zelfwerkzaamheid die we zowel voor de vraag als het aanbod nastreven wordt met de huidige inrichting niet gerealiseerd. In de landelijke monitors valt Geertruidenberg op door de hoge inzet van (gestapelde) WMO-voorzieningen per inwoner.

In de programmalijn “Vrije inloop” gaan we naar een volledig andere inrichting. Het uitgangspunt is een laagdrempelige inloop (fysiek, maar ook online) waar een inwoner, al dan niet toevallig, binnenloopt en daar in een gastvrije omgeving terecht komt waar hij of zij ongedwongen op zoek kan gaan naar informatie of ondersteuning. Desgewenst deelt de inwoner zijn of haar vraag met een aanwezige medewerker. Als in het gesprek de vraag helderder wordt komt er een kort antwoord, of wordt er een collega bijgehaald die er meer mee kan. Deze medewerkers zijn verbonden aan het wijkteam dat op die plek actief is. De vraag en de eigen mogelijkheden van de inwoner zijn leidend, evenals de mogelijkheden die in de directe omgeving vrij toegankelijk beschikbaar zijn als antwoord op een goed begrepen vraag en behoefte. De inwoners ervaart persoonlijke betrokkenheid van een medewerker die naast hem of haar staat, moeite doet en écht helpt.

Om deze situatie te realiseren gaan de verschillende loketten in onze gemeente zich doorontwikkelen naar een lokaal wijkteam. Het wijkteam is aanwezig op een gastvrije plek van ontmoeting en verbinding. Hier is een brede expertise beschikbaar zodat direct met de goede professional het goede gesprek gevoerd kan worden en passende ondersteuning beschikbaar is. In dit wijkteam werken professionals en vrijwilligers van verschillende moederorganisaties, waaronder de gemeente, samen. Om deze ingrijpende verandering met partners te realiseren worden specifieke projecten ingericht.

Programmalijn 6 : Ondersteunend
Strategische doelen / Operationele doelstellingen

- Meer sociale cohesie
- Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak
- Houdbaarheid basisondersteuning
- Monitor Mens en Zorg beschikbaar begin 2024
- Subsidiebeleid 2025 tijdig gerealiseerd en geïmplementeerd

Over verschillende programmalijnen heen is er een ontwikkeling op een drietal onderwerpen die vooral ondersteunend zijn aan de vijf inhoudelijke lijnen. Deze onderwerpen zijn:
Monitor Mens en Zorg

Voor veel strategische doelen en maatschappelijke effecten ontbreekt de (structurele) data om een goede inschatting van de huidige situatie te maken, en dus ook om concrete, specifieke en realistische doelen te stellen. Zeker preventie vraagt meer zicht op kwetsbare inwoners en maatschappelijke vraagstukken en het, continu, in beeld brengen van de resultaten die behaald worden. De komende jaren kunnen we rekenen op veel landelijke middelen die beschikbaar komen voor tal van maatschappelijke vraagstukken. Om deze effectief in te zetten is het noodzakelijk om betere cijfers te krijgen over vraag, aanbod en productie van zorg en ondersteuning. We investeren in de monitoring en effectmeting van onze inspanningen door een passend en relevante monitor Mens en Zorg te ontwikkelen.

Ontwikkeling wijkgericht werken

Veel ontwikkelingen in het programma hebben het nodig om dichter bij de leefwereld van inwoners te komen en daar ontmoeting, verbinding en initiatief te laten ontstaan of de ruimte te geven. Hiervoor willen we wijkgericht werken verder ontwikkelen en de vier wijken van onze gemeente (Geertruidenberg, Raamsdonk en Raamsdonksveer Noord- en Zuid) structureler gaan gebruiken als schaal om sociaal-maatschappelijk beleid op te ontwikkelen en uitvoering op te organiseren. Dat geldt ook voor andere programma's. Vandaar dat hiervoor een integrale aanpak en afstemming met het programma Leefbaarheid is gemaakt. Het programma Leefbaarheid is hierbij in de lead.

Subsidiebeleid 2025

Recent heeft een evaluatie van het subsidiebeleid plaatsgevonden als opmaat naar het nieuwe subsidiebeleid dat in 2025 van kracht moet worden. Aangezien de meeste subsidies worden verstrekt binnen het programma Mens en Zorg maakt dit project onderdeel uit van dit programma, ook al is eerder afgesproken dat het subsidiebeleid en daarvoor op te stellen verordening en beleidsregels voor de hele organisatie gelden.
Inhoudelijk moet het nieuwe subsidiebeleid zorgen voor meer sturing op maatschappelijke rendement, het extra stimuleren van maatschappelijk initiatief, en het eerlijker en transparanter inzetten van subsidiemiddelen. Ook in relatie van andere vormen van ondersteuning door de gemeenste, zoals via het evenementen- of accommodatiebeleid. Vindt Subsidie
Deze drie onderwerpen worden als projecten in het programma opgenomen onder de programmalijn "Ondersteunend".

3.2 Ontwikkelingen

In onderstaande tabel staan de ontwikkelingen/veranderingen t.o.v. voorgaande begrotingen/de kadernota.

Pr.	Programmalijn	Omschrijving Programmalijn	Mutatie 2024		Mutatie 2025		Mutatie 2026		Mutatie 2027		Taakveld(en)
P3	1	Bewust samenleven	255.000	N	255.000	N	211.000	N	0	-	
P3	2	Werken met talent	0		0		0		0	-	
P3	3	Gelukkig opgroeien	226.000	N	133.000	N	91.000	N	0	-	
P3	4	Financiële zelfredzaamheid	0		0		0		0	-	
P3	5	Vrije inloop	13.000	N	16.000	N	18.000	N	0	-	
P3	6	Ondersteunend	10.000	V	0	-	0	-	0	-	
P3	Inkomsten gezond en actief leven akkoord		484.000	V	404.000	V	320.000	V	0	-	
P3		**Totaal mutaties**	**0**	**-**	**0**	**-**	**0**	**-**	**0**	**-**	

Toelichting op de tabel

1.1 Bewust samenleven
We versterken de informele zorg, mantelzorg en het vrijwilligersbeleid, samen met Surplus. Samen met huisartsen en Surplus gaan we Welzijn op recept inzetten, ook wordt een vrijwilligerswinkel gerealiseerd. Projecten die gaan lopen zijn het project "Actief gezond" waarbij bijvoorbeeld een ketenaanpak voor kinderen met overgewicht wordt opgezet. Een ander groot project binnen deze programmalijn is de visie MFA Hooipolder, oftewel de ontwikkeling van het scholeneiland naar een multifunctionele accommodatie in samenhang met basisonderwijs, wijkcentrum en gymzaal/sporthal waarbij ook burgerparticipatie zal worden toegepast.

2.1 Werken met talent
We integreren inburgering in reguliere voorzieningen samen met Vluchtelingenwerk en Surplus. De visie op Mid-Zuid zien we als spin-off voor de bredere visie op participatie. Projecten die zullen worden uitgevoerd zijn "Brede participatie" waarbij een inventarisatie wordt gedaan van de ontwikkelingen op het gebied van wetgeving, samen met een lokale beleidsevaluatie. We experimenteren met het Project "Op pad", waarbij we vrij toegankelijke dagbesteding willen realiseren inclusief een fysieke pilotlocatie.

3.1 Gelukkig opgroeien
We versterken de meerjarige samenwerking met primair en voortgezet onderwijs en kinderopvang door realisatie Lokale Educatieve Agenda (LEA). (o.a. effectieve invulling voorschoolse educatie (VVE) en onderwijsachterstandenbeleid (OAB). Het Centrum Jeugd en Gezin wordt doorontwikkeld en het jongerenwerk versterkt door te richten op betere dialoog met jongeren, aanwezigheid in de buurt en ketensamenwerking. Projecten waaraan gewerkt wordt zijn de implementatie van het strategieplan WBO, samen met gemeente Drimmelen. Hierbij versterken we de lokale sociale basis en werken aan de doorontwikkeling van een sterk lokaal team. Het project "realisatie uitvoeringskader jeugd" richt zich op de beheersing/reductie van de inzet van jeugdhulp(kosten). Ook krijgt jongerenparticipatie steeds meer vorm en wordt een preventieaanpak gemaakt met als doel een positieve leefomgeving voor alle jongeren.

4.1 Financiële zelfredzaamheid

We gaan aan de slag met het doorontwikkelen van minimabeleid en de kindregeling. Vroegsignalering wordt steeds belangrijker. Inhet project "uitvoeringskader financiële zelfredzaamheid"gaan we aan de slag met het opstellen van een uitvoeringskader en zetten we ervaringsdeskundigen en inwoners in. We ontwikkelen integrale schuldhulpverlening en zetten budgetcoaches in samen met Surplus.

5.1 Vrije inloop
We voeren de basisvoorziening welzijn uit zoals het versterken van regie en vrijwillige inzet, samen met Surplus, Theek5 en Thuisvester. Wegaan steeds meer "omgekeerd werken"; van (versnipperd) aanbod naar één brede vraag met een integrale oplossing. We werken aan de verordening sociaal domein en herdefiniëren basisondersteuning.

6. Ondersteunend
We werken aan een nieuw subsidiebeleid met nieuwe uitgangspunten waarbij de raad nauw wordt betrokken. We ontwikkelen een monitor Mens en Zorg met periodieke rapportages voor o.a. raad en college.

3.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

In het programma Mens en Zorg is het bepalen van passende indicatoren, het bepalen van de nulsituatie en het realiseren van een vaste rapportage en evaluatiecyclus op verschillende niveau's meegenomen.

De set van (structurele en tijdelijke) indicatoren zal zich daarom in de komende jaren verder ontwikkelen en uit kristalliseren. Bij de aanvang van het programma, in september 2023, wordt de onderstaande set gehanteerd:

Strategisch doel	Indicatoren	Meest recente meting	Doelstelling
Inwoners zijn en blijven vitaal	% inwoners met overgewicht/obesitas (2022)	inwoners 18-64: 60 % inwoners 65+: 61%	Daling
	% inwoners dat kampt met eenzaamheid of depressie (2022)	Eenzame inwoners 18-64: 48 % 65+: 52%	Daling
	Aantal sociaal maatschappelijke initiatieven vanuit inwoners		
	% inwoners dat deelneemt aan georganiseerde activiteiten		
Inwoners zijn (financieel) zelfredzamer	% inwoners met problematische schulden (2020 en 2022)	Huishoudens met problematische schulden (2020): 6,4% Inwoners dat een betalingsachterstand had in het afgelopen jaar (2022) 18-64: 10 % 65+: 3%	Daling
	% inwoners met terugkerende schuldenproblematiek		
	Aantal vragen over geld en administratie		
	Gemiddelde hoogte van schulden bij melding		
Meer sociale cohesie in de lokale samenleving	% sportverenigingen dat inclusief sporten ondersteunt		
	% inwoners dat onvoldoende sociale samenhang ervaart		

	% inwoners dat vrijwilligerswerk doet in georganiseerd verband (2022)	Niet uitgesplitst naar georganiseerd/ongeorganiseerd: 18-64: 17% 65+ : 27%	
	% inwoners dat vrijwilligerswerk doet in ongeorganiseerd verband	zie hierboven	
	Tevredenheid van jongeren over leven in de gemeente		
Eerder erbij en een gezamenlijke en integrale aanpak	% kinderen dat jeugdzorg heeft (2022)	13,8%	Daling
	%/aantal jongeren dat regelmatig middelen gebruikt (2021)	Recent alcohol gedronken: 39% Recent binge gedronken: 30% Heeft ooit wiet/hasj gebruikt: 7%	Daling
	%/aantal veilig thuis meldingen (2022)	219 meldingen	
Houdbare basisondersteuning	Het gebruik van geïndiceerde voorzieningen		
	Gebruik jeugdhulp in verhouding tot andere gemeenten		
	Gebruik geïndiceerde WMO hulp		
	Gebruik van meerdere (m.n. WMO) voorzieningen		
	Waardering dienstverlening gemeente door inwoners		

Wettelijke beleidsindicatoren

Nr.	Taakveld	Naam indicator	Jaar	Waarde (Jaarrekening 2022)	Begroot 2024	Eenheid	Bron
17.	4. Onderwijs	Absoluut verzuim	2020	3,8	2,7	Aantal per 1.000 leerlingen	RBL
18.	4. Onderwijs	Relatief verzuim	2019	14	13	Aantal per 1.000 leerlingen	RBL
19.	4. Onderwijs	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	2020	1,51	1,70	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	Ingrado
20.	5. Sport, cultuur en recreatie	Niet sporters	2020	52,3	52,3	%	Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)
21.	6. Sociaal domein	Banen	2020	675,5	654,0	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 65 jaar	LISA
22.	6. Sociaal domein	Jongeren met een delict voor de rechter	2020	1	1	% 12 t/m 21 jarigen	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
23.	6. Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	2020	5	5	% kinderen tot 18 jaar	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
24.	6. Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	2020	71,4	72,3	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	CBS
26.	6. Sociaal domein	Werkloze jongeren	2020	1	1	% 16 t/m 22 jarigen	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
27.	6. Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	2021	188	232	Aantal per 10.000 inwoners	CBS
28.	6. Sociaal domein	Lopende re-integratievoorzieningen	2021	67	73	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	CBS

29.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp	2020	14,2	14,0	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS
30.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming	2020	2	2	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS
31.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering	2019	0,4	0,0	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	CBS
32.	6. Sociaal domein	Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	2021	990	990	Aantal per 10.000 inwoners	GMSD

3.4 Risico's

De gemeente bevindt zich in een roerige context. Veel effecten daarvan slaan neer in het sociaal domein. Vanwege de grote omvang van het totale budget in het sociaal domein werken die effecten hard door in de totale financiële begroting. We hebben de afgelopen jaren gezien dat het op voorhand nauwelijks mogelijk is om risico’s adequaat in te schatten. Het is daarom zaak om voldoende ruimte en flexibiliteit in de begroting te houden. En daarnaast effectief in te spelen op veranderingen met oplossingen die in lijn liggen met de strategische doelstellingen. Deze doelen zijn daarom vooral richtinggevend zodat actuele, incidentele ontwikkelingen en middelen gebruikt kunnen worden om deze doelen te realiseren.

Gezien de sterke ontwikkeling van de loonkosten binnen de verschillende sectoren die door of via de gemeente worden gefinancierd ligt hier een aanzienlijk risico op grote kostenstijgingen en druk vanuit aanbieder. In het kader van de zorgplicht van de gemeente bieden gemaakte meerjarige contractuele afspraken onvoldoende garantie voor kostenbeheersing. Het is dus noodzakelijk om hier pro-actief in te handelen en ontwikkelingen in die sectoren en bij belangrijke aanbieders goed te volgen en hierop intern te anticiperen.

3.5 Investeringen

In programma 3 zijn voor de periode 2024-2027 de onderstaande investeringen voorzien:

	Investeringsbudget 2024	Investeringsbudget 2025	Investeringsbudget 2026	Investeringsbudget 2027
Opgave 3 Mens en Zorg				
Investeringen Sport:				
Investeringen Accomodaties (overige faciliteiten)	312.172			
Investeringen Sportvelden	282.831			
Investeringen Accomodaties (overige faciliteiten)		132.551		
Investeringen Sportvelden		87.598		
Investeringen Sportvelden			99.572	
Investeringen Onderwijs: *= egalisatie via reserve afschrijvingslasten IHP				
Gymzaal Hoge Waai R.donk + eerste inrichting				1.134.000
Investeringsvolume 25% (inflatie, beng bouwen)				284.350
Onderwijs /IHP Scholen eiland				7.063.000

Investeringsvolume 25% (inflatie, beng bouwen)				1.766.600

3.6 Lasten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P3	0.8	Overige baten en lasten * (Noodfonds alleen in 2023)	477	0	0	0	0
P3	4.1	Openbaar basisonderwijs	202	11	11	11	11
P3	4.2	Onderwijshuisvesting	1.207	1.225	1.285	1.474	1.439
P3	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	1.646	1.405	1.405	1.405	1.405
P3	5.1	Sportbeleid en activering	631	498	454	467	472
P3	5.2	Sportaccommodaties	1.642	1.738	1.887	1.881	1.840
P3	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	8.045	2.828	2.497	2.505	2.501
P3	6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	1.976	1.847	1.807	1.807	1.807
P3	6.3	Inkomensregelingen	7.127	6.700	6.700	6.700	6.700
P3	6.4	WSW en beschut werk	2.294	2.350	2.257	2.349	2.163
P3	6.5	Arbeidsparticipatie	704	755	755	755	755
P3	6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.562	1.703	1.703	1.703	1.703
P3	6.71a	Hulp bij het huishouden (WMO)	2.901	2.998	2.998	2.998	2.998
P3	6.71b	Begeleiding (WMO)	2.290	2.299	2.299	2.299	2.299
P3	6.72a	Jeugdhulp begeleiding	1.591	1.592	1.297	1.297	1.397
P3	6.72b	Jeugdhulp behandeling	866	842	754	754	754
P3	6.72c	Jeugdhulp dagbesteding	482	463	396	396	396
P3	6.73a	Pleegzorg	125	125	125	125	125
P3	6.73b	Gezinsgericht	711	711	711	711	711
P3	6.73c	Jeugdhulp met verblijf overig	966	972	972	972	972
P3	6.74a	Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	1.528	1.480	1.310	1.310	1.310
P3	6.74b	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	535	535	535	535	535
P3	6.74c	Gesloten plaatsing	164	164	164	164	164
P3	6.81		0	0	0	0	0
P3	6.81a	Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0
P3	6.81b	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	22	19	19	19	19
P3	6.82	Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0	0	0
P3	6.82a	Jeugdbescherming	241	225	225	225	225
P3	6.82b	Jeugdreclassering	65	65	65	65	65
P3	7.1	Volksgezondheid	1.161	1.163	1.163	1.163	1.163
P3	7.5	Begraafplaatsen en crematoria	118	132	90	90	90
		TOTAAL	**41.279**	**34.845**	**33.884**	**34.180**	**34.019**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P3	0.8	Overige baten en lasten * (Noodfonds alleen in 2023)	0	0	0	0	0
P3	4.1	Openbaar basisonderwijs	246	0	0	0	0
P3	4.2	Onderwijshuisvesting	58	54	54	54	54
P3	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	744	419	419	419	419
P3	5.1	Sportbeleid en activering	177	60	60	60	60
P3	5.2	Sportaccommodaties	375	368	367	366	366
P3	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	6.136	561	178	178	178
P3	6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0
P3	6.3	Inkomensregelingen	5.167	5.167	5.167	5.167	5.167
P3	6.4	WSW en beschut werk	0	0	0	0	0
P3	6.5	Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0
P3	6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	6	6	6	6	6
P3	6.71a	Hulp bij het huishouden (WMO)	98	98	98	98	98
P3	6.71b	Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0
P3	6.72a	Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0

P3	6.72b	Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0
P3	6.72c	Jeugdhulp dagbesteding	0	0	0	0	0
P3	6.73a	Pleegzorg	0	0	0	0	0
P3	6.73b	Gezinsgericht	0	0	0	0	0
P3	6.73c	Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0
P3	6.74a	Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0
P3	6.74b	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0
P3	6.74c	Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0
P3	6.81		0	0	0	0	0
P3	6.81a	Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0
P3	6.81b	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0
P3	6.82	Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0	0	0
P3	6.82a	Jeugdbescherming	0	0	0	0	0
P3	6.82b	Jeugdreclassering	0	0	0	0	0
P3	7.1	Volksgezondheid	20	12	12	12	12
P3	7.5	Begraafplaatsen en crematoria	48	50	50	50	50
		TOTAAL	**13.075**	**6.795**	**6.411**	**6.410**	**6.410**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P3	0.10	Mutaties reserves Lasten	315	385	455	525	595
P3	0.10	Mutaties reserves Baten	595	1	113	288	288
		TOTAAL	**-280**	**384**	**342**	**237**	**307**

Begroot resultaat

	TOTAAL LASTEN	**41.279**	**34.845**	**33.884**	**34.180**	**34.019**
	TOTAAL BATEN	**13.075**	**6.795**	**6.411**	**6.410**	**6.410**
	TOTAAL RESERVES	**-280**	**384**	**342**	**237**	**307**
	SALDO Programma 3	**27.924**	**28.434**	**27.815**	**28.007**	**27.916**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Programma 4 Opgave Wonen

4.1 Programmaplan

4.1 Context en aanleiding

4.1.1 Context

Nederland heeft behoefte aan een toegankelijk, betaalbaar woonlandschap van goede kwaliteit. De opgave is complex en vraagt om een gerichte inspanning van alle betrokkenen. Samen met belangrijke partners in het woonveld, zoals medeoverheden, de woningcorporatie(s) en marktpartijen, moeten de krachten worden gebundeld om de geconstateerde problemen en oorzaken aan te pakken en de lokale doelstellingen te realiseren.
Daarbij zijn drie kerndoelen van belang:

1. Beschikbaarheid: voldoende woningen voor iedereen, met als streven twee derde betaalbaar.
2. Betaalbaarheid: woonlasten sluiten beter aan bij het inkomen. Het aantal huishoudens dat te hoge woonlasten draagt ten opzichte van het inkomen neemt af.
3. Kwaliteit: voldoende woningen voor aandachtsgroepen en ouderen, perspectief voor kwetsbare wijken en duurzame huisvesting bereikbaar voor iedereen.

Het Rijk heeft daarbij ingezet op vier actielijnen:

1. Versterken regie

Alle gemeenten, provincies, corporaties en Rijk nemen hun deel van de taak en verantwoordelijkheid voor voldoende betaalbare woningen, de groei naar 100.000 nieuwbouwwoningen per jaar en de bouw van 900.000 tot en met 2030.

2. Sneller van initiatief naar realisatie

Het proces van het realiseren van een woning wordt ingekort en efficiënter. Knelpunten in het bouwproces worden beperkt, onder meer door ondersteuning van gemeentes en meer regionale samenwerking.

3. Stimuleren snelle woningbouw

Gemeenten worden zowel financieel als met hulp van specifieke oplossingen ondersteund, bijvoorbeeld met flex- en transformatiewoningen. Zo kunnen onhaalbare projecten wel mogelijk worden gemaakt.

4. Grootschalige woningbouw

Extra inzet in die gebieden waar het woningtekort het grootst is en waar kleine en middelgrote locaties onvoldoende goede betaalbare woningen opleveren. Deze grootschalige woningbouw draagt flink bij aan de realisatie van 900.000 woningen tot en met 2030. Ook zorgt dit voor langjarige zekerheid en continuïteit van de bouwproductie.

4.1.2 Aanleiding

Ook in onze gemeente is de afgelopen jaren een enorme dynamiek te zien op de woningmarkt. Snel stijgende huizenprijzen en beperkte doorstroming hebben een grote impact op diezelfde woningmarkt. Daarnaast moet rekening worden gehouden met een aantal externe factoren. Denk hierbij aan beperkende effecten rondom stikstof, maar ook aan toenemende asielinstroom en de komst van Oekraïense vluchtelingen. Ook de komende tijd wordt op het gebied van wonen een grote dynamiek voorzien.

De afgelopen tijd is zowel het aantal inwoners als het aantal huishoudens in de gemeente Geertruidenberg toegenomen. De groei is met name gevoed door instroom van buitenaf, zowel

nationaal als internationaal. Ook de komende tijd valt te verwachten dat de gemeente Geertruidenberg groeit, zowel het aantal inwoners als het aantal huishoudens. Het aantal huishoudens groeit naar verwachting sterker en langer door dan de groei van het aantal inwoners. Dit komt doordat huishoudens steeds kleiner worden.
In het kader van de Woondeal Stedelijke Regio Breda-Tilburg is de afspraak gemaakt dat Geertruidenberg tot 2030 voor minimaal 685 woningen aan de lat staat. Dit is een groei van ongeveer 7% ten opzichte van de huidige woningvoorraad. De toenemende instroom wat betreft statushouders, asielzoekers, maar ook vluchtelingen uit Oekraïense ontheemden maakt dat deze groei naar verwachting niet afvlakt, maar enkel toeneemt.

De groei die wordt voorzien in het aantal huishoudens vindt – naast de specifieke doelgroepen zoals asielzoekers, statushouders en Oekraïense ontheemden – met name plaats bij de huishoudens van 65 jaar en ouder. Binnen die groep wordt met name bij de eenpersoonshuishoudens een flinke groei verwacht. Dit komt doordat het aantal ouderen toeneemt én dat ouderen gemiddeld genomen steeds ouder worden.

Op ieder niveau kunnen we bijdragen aan de oplossingen. Ook bestuurders en raadsleden in Geertruidenberg hebben uitgesproken toe te willen werken naar het realiseren van passende, toekomstbestendige huisvesting voor de juiste doelgroep op de juiste locatie en voor de juiste prijs.

Deze scherpere doelen zijn zowel een kans als een uitdaging voor Geertruidenberg. Aan de ene kant betekent het dat we sneller en harder aan onze woningbouwopgaven en -doelen moeten werken. Aan de andere kant betekent het ook dat er vanuit het Rijk meer middelen beschikbaar komen en zorgt de urgentie ervoor dat steeds meer maatschappelijke partners de handen in elkaar slaan en samenwerken om de opgave te realiseren en waar mogelijk te versnellen.

4.2 Ambitie en strategie

4.2.1 Ambitie

De centrale ambitie van dit programma is: het realiseren van passende, toekomstbestendige huisvesting voor de juiste doelgroep op de juiste locatie en voor de juiste prijs. Dit programma draagt daarmee bij aan een toekomstbestendig Geertruidenberg waar nu én in de toekomst fijn met elkaar kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd.

Wonen is een breed begrip. Als gemeente richten wij ons op vier strategische doelstellingen: woonruimte naar behoefte, verbeteren, bewaken en behouden van balans, regie op de woningmarkt en samen met inwoners en stakeholders.
In het volgende hoofdstuk beschrijven we per thema de opgave en onze aanpak.

4.2.2. Strategische doelstellingen

Er zijn vier hoofddoelen voor dit programma; één voor elk van de vier thema's.

1. Creëren woonruimte naar behoefte

Dit doen we op basis van autonome demografische ontwikkelingen uit het woonbehoefteonderzoek, de opgelegde taakstelling en de beschikbare ruimte voor onverwachte ontwikkelingen. We maken concreet hoe passende huisvesting voor de juiste doelgroep tegen de juiste prijzen kan worden ingevuld.
Ook worden zaken vastgelegd rond woningsplitsing, mantelzorgwoningen, verdeling van de woningvoorraad en de richtlijnen voor nieuwe projecten.

2. Verbeteren, bewaken en behouden van balans

Er wordt gestreefd naar een gebalanceerde woningvoorraad. Een gebalanceerde woningvoorraad is

er voor onze huidige inwoners, maar moet ook ruimte bieden voor toekomstige inwoners en verschillende doelgroepen vanuit de wettelijke en maatschappelijke taakstelling. Een gebalanceerde voorraad houdt daarnaast in dat rekening wordt gehouden met trends en ontwikkelingen, met schommelingen en veranderingen. Een gebalanceerde woningvoorraad is niet alleen kwantitatief passend, maar ook nadrukkelijk kwalitatief in balans.
Bij het streven naar een gebalanceerde woningvoorraad richten we ons dan ook op zowel nieuwbouw als bestaande bouw. Het grootste gedeelte van onze toekomstige woningvoorraad staat er namelijk al. Met name bij nieuwbouw kunnen we sterk sturen, maar ook wat betreft bestaande bouw zien we hier mogelijkheden toe.

3. Regie pakken op woningmarkt
De gemeente kan op verschillende wijzen regie pakken op de woningmarkt. Actief grondbeleid betekent dat de gemeente zelf de gronden verwerft dan wel toepassing geeft aan het voorkeursrecht gemeenten. Daarmee kan de gemeente zelf gronden uitgeven en tot een door haarzelf gewenste invulling en woningbouwdifferentiatie kan komen.
Daarnaast kan de gemeente passief en meer faciliterend grondbeleid voeren. Daarbij gebruikt de gemeente het bestemmingsplan en het exploitatieplan om te komen tot de gewenste invulling en woningbouwdifferentiatie.

4. Ontwikkelingen vinden plaats in samenspraak met inwoners en stakeholders
Voor nu is er voor (ook) de gemeente een belangrijke rol weg gelegd daar waar het gaat om het laten participeren van inwoners. Ingeval van een ontwikkeling op gemeentelijk eigendom zal dit niet wijzigen. Als het daarentegen gaat om een ontwikkeling op eigendom van derden is het op grond van de Omgevingswet, die per 1 januari 2024 in werking zal treden, aan de ontwikkelende partij om op een juiste wijze de omgevingsdialoog te voeren. Deze ligt verankerd in de Verordening burgerparticipatie Geertruidenberg 2023.

Ten aanzien van de stakeholders geldt dat ontwikkelingen vanuit het gemeentebrede perspectief voor wonen worden benaderd. Gekoerst moet gaan worden op de juiste balans in de differentiatie, bij voorkeur op wijk- en buurtniveau. Zowaar een stevige uitdaging.

4.2.3 Maatschappelijke effecten

Dat we deze doelstellingen behalen gaat blijken uit maatschappelijke effecten die op moeten treden. Daarop richten zich dan ook de (extra) inspanningen die we de komende jaren gaan doen. Aan de maatschappelijke effecten worden bij de verdere uitwerking passende beleidsindicatoren gekoppeld.

Creëren woonruimte naar behoefte
Te behalen maatschappelijke effecten zijn met name:
1. Er komt meer woonruimte beschikbaar voor zowel onze eigen inwoners als de verschillende doelgroepen vanuit de wettelijke en maatschappelijke taakstelling.
2. Er wordt optimaal gebruik gemaakt van de wettelijke mogelijkheden om woonruimte te creëren en behouden voor onze eigen inwoners

Verbeteren, bewaken en behouden van balans
Te behalen maatschappelijke effecten zijn met name:
1. Er is balans tussen wettelijke taakstellingen en autonome lokale ontwikkelingen.
2. We koersen op een juiste mix in woningaanbod per kern en wijk.
3. Bij iedere ontwikkeling wordt de balans in ruimtelijke inrichting als uitgangspunt genomen.

Regie pakken op woningmarkt
Te behalen maatschappelijke effecten zijn met name:

1. Er zijn duidelijke randvoorwaarden voor toekomstige ontwikkelingen.
2. We maken toekomstbestendige woningbouw mogelijk op de juiste locaties.
3. We zijn creatief en innovatief in onze oplossingen.

Ontwikkelingen vinden plaats in samenspraak met inwoners en stakeholders
Te behalen maatschappelijke effecten zijn met name:
1. Onze inwoners en stakeholders voelen zich betrokken en gehoord

4.2.4 Strategie

De noodzaak om versnelling te realiseren in de woningbouw en creatief en flexibel te kunnen opereren binnen de bestaande woningvoorraad is een grote opgave.
Gezien de veelheid en vaak ook complexiteit van de daarmee gemoeide belangen is het van belang te komen tot een integrale manier van werken die overal in de gemeente en gemeentelijke organisatie een plek moet krijgen.
Binnen het programma betekent dit dat we niet uitsluitend kijken wat er kan vanuit bestaande kaders, maar dat we ons de vraag stellen: wat draagt het bij aan de geformuleerde doelstellingen? Deze beoordeling dient nadrukkelijk betrokken te worden bij de vraag of een project past binnen het programma. Gelijktijdig zullen keuzes daarin gemaakt moeten worden Dat vraagt om politieke daadkracht, ambtelijke slagkracht en een wendbare organisatie.

De gemeente werkt aan transities en daarbij is het belangrijk om beweging te creëren. Daarbij is het zaak dat de gemeente op basis van de volkshuisvestelijke kaders en richtlijnen de regie pakt en houdt om de woonopgaven op gang te brengen, te faciliteren en waar mogelijk te versnellen.
De gemeente fungeert ingeval van gemeentelijk eigendom als regisseur. Daar waar het gaat om eigendommen van derden pakt de gemeente de rol van facilitator. Zowel de regisseur als de facilitator stuurt betrokken partijen aan, stelt heldere doelen en komt tot een concreet start- en uitvoeringsplan. Dit betekent algemeen dat de gemeente:
- maatschappelijke partijen, ontwikkelende partijen en inwoners betrekken – oproepen en soms aansturen om een bijdrage te leveren en tot resultaten te komen;
- duidelijk en transparant communiceert naar onze inwoners en ondernemers;
- het tempo van ontwikkelingen en activiteiten afstemt zodat stap voor stap iedereen mee kan;
- partijen ondersteunt en stimuleert.

Het proactief benaderen van eigenaren en het organiseren van burgerparticipatie zijn hier een sprekende voorbeelden van.

Ter nadere toelichting: de gemeente kan zes strategische rollen aannemen: afwachter, verbinder, facilitator, regisseur, uitvoerder en wetgever (figuur 1). Het onderscheiden van rollen helpt om op het speelveld bewust positie te kiezen en de juiste instrumenten te selecteren. In de praktijk zullen rollen vaak worden gecombineerd.

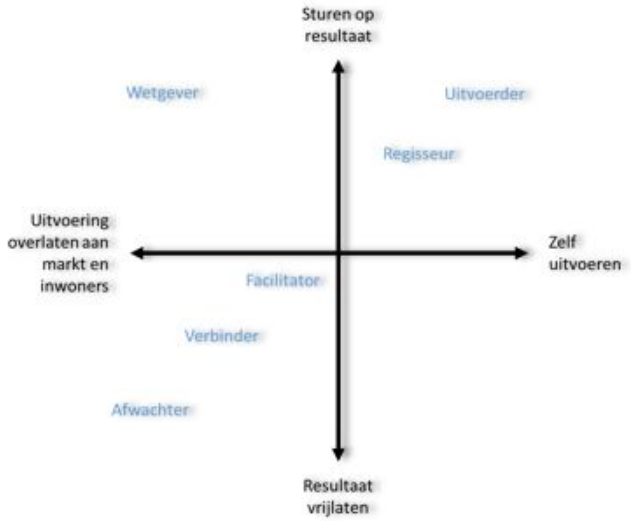

Figuur 1: Strategische rollen van de gemeente

4.2.5 Afbakening

Met het benoemen van de 4 programmathema's is binnen de opgave focus aangebracht, met als doel hierop vanuit een integrale aanpak te versnellen. Leidend voor het programma wonen is het Doel- en Inspanningen Netwerk (zie bijlage 1).
Naast de inspanningen binnen dit programma werken we ook mee aan verschillende thema's van andere programma's zoals het programma Duurzaamheid en Leefbaarheid.

4.3 Aanpak

De versnelling in de realisatie van woningbouw gaat gepaard met onzekerheden. De gemeente heeft een studie laten uitvoeren naar de haalbaarheid van locaties en de stedenbouwkundige mogelijkheden. De beschreven invullingen hebben (vooralsnog) een (sterk) indicatief karakter doch duiden daarentegen wel de potentie van diezelfde locaties.
Beperkingen kunnen zich voordoen indien sprake is van sectorale belemmeringen (bodem, geluid, externe veiligheid e.d.) of ingeval het eigendom niet aan de gemeente toebehoort en een eigenaar überhaupt geen ontwikkeling wenst dan wel een andere ontwikkeling dan die door de gemeente wordt voorgestaan.
In die zin ook is bij de te maken keuzes van belang én de snelheid waarmee tot een ontwikkeling (woningbouw) kan worden gekomen én de toepasbaarheid van de gewenste woningbouwdifferentiatie.

Dit programma is gebaseerd op de kortere termijn (2023 t/m 2024) en geeft meteen een doorkijk naar de ontwikkelpotenties voor de langere termijn.

4.3.1 Programmalijnen

Dit programma bestaat uit vier programmalijnen. Elke programmalijn heeft een eigen thema; de thema's zijn nauw met elkaar verbonden.

1. Woonruimte naar behoefte

Op basis van demografische ontwikkelingen en de opgelegde taakstelling voor specifieke doelgroepen, ontwikkelen we naar behoefte. Dit kunnen we op de volgende manieren realiseren:
- nieuwe woningen bouwen;

- transformeren leegstand (waaronder voormalig agrarische bebouwing [VAB's]);
- aanpassen in de bestaande woningvoorraad;
- herstructurering woonwijken.

2. Verbeteren, bewaken en behouden balans

Balans gaat zowel over het verdelen van de woningvoorraad als over een balans in de soorten woningen die we hebben in onze gemeente. We maken gebruik van de mogelijkheid om een percentage van onze woningvoorraad toe te wijzen aan onze eigen inwoners. Daarnaast houden we rekening met een evenredige spreiding van doelgroepen zoals de uitstroom beschermd wonen, maatschappelijke opvang en statushouders. Daarnaast houden we bij herstructureren en nieuwbouw de verdeling van verschillende typen woningen en prijsklassen in het oog.

De bouwopgave voor onze gemeente op basis van de Woondeal komt neer op het toevoegen van 400 woningen aan harde plancapaciteit tot 2026 en tussen de 700 en 900 woningen aan harde plancapaciteit tot 2030.
De na te streven differentiatie daarbinnen betekent dat er qua verdeling sprake moet zijn van 30% sociale huur en 2/3e 'betaalbaar'. Onder betaalbaar wordt verstaan woningen met een huurprijs tot € 1000 en voor koopwoningen tot een prijs van € 355.000. Deze kaders worden gemeentebreed nagestreefd en niet op project- / locatieniveau.

Eveneens richtinggevend is het plan van aanpak, zoals dat met de Baroniegemeenten is opgesteld. Hierin zijn afspraken vastgelegd met betrekking tot de opvang en huisvesting van asielzoekers, statushouders en Oekraïense vluchtelingen.

3. Regie op de woningmarkt

We gaan toe naar een actieve sturing, uitvraag aan de voorkant in plaats van toetsing achteraf. De middelen om de regie te pakken zijn bijvoorbeeld:

- waar nodig en/of gewenst inzetten op een actief grondbeleid (te baseren op maatwerk);
- opleggen woningbouwprogramma en –differentiatie via de anterieure overeenkomst.

4. Ontwikkelingen in samenspraak met inwoners en stakeholders

Bij alle nieuwe ontwikkelingen op het gebied van wonen worden inwoners betrokken. Op deze manier creëren we draagvlak, en voelen inwoners zich betrokken en gehoord.
Op het abstracte niveau (gemeentebreed) is de gemeente daarbij aan zet vanuit de opgave. Per locatie gebeurt dit via de omgevingsdialoog, gebaseerd op de door de gemeenteraad vastgestelde notitie burgerparticipatie. In het eerste geval is de gemeente de regisseur, in de tweede situatie is het toetsend.

4.2 Ontwikkelingen

Voor 2024 zijn er geen nieuwe ontwikkelingen op basis van de in ontwikkeling te brengen locaties is daarentegen wel voorzien in een stijging van de leges met gemiddeld een bedrag van € 200.000.

4.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

Onderstaande tabel was opgenomen in de begrotingswijziging collegeakkoord.
Deze tabel dient voor 2024 geactualiseerd te worden.

Programmalijn	Beleidsindicatoren	Meest recente meting
Creëren woonruimte naar behoefte:	Tot 2026 een toename van 400 woningen (in voorbereiding of uitvoering)	
	Tot 2030 een toename van tenminste 685 woningen (in voorbereiding of uitvoering)	

	Realisatie van uiterlijk 100 woningen in 2025	
	2/3 van dit aantal woningen betaalbaar: • 30% sociale huur • 40% middeldure huur (tot € 1.000) of betaalbare koop (tot € 355.000)	
We verbeteren, bewaken en behouden de balans	Inzicht in bestaande woningvoorraad	
	Inzicht in aantal actief woningzoekenden in de sociale huursector	
	Voldoen aan de wettelijke taakstelling op het gebied van asielzoekers, statushouders en Oekraiense vluchtelingen	
	% toegewezen woningen met binding (Thuisvester)	
	% sociale woningbouw per wijk/kern/gemeente	
We pakken meer regie op de woningmarkt	50% sociale huurwoningen toewijzen aan eigen inwoners	
	Afspraken vastleggen in anterieure overeenkomsten	
Ontwikkelingen vinden plaats in samenspraak met onze inwoners en stakeholders.	Toepassen uitgangspunten nota burgerparticipatie	

Wettelijke beleidsindicatoren

Voor programma 4 zijn geen beleidsindicatoren voorgeschreven.

4.4 Risico's

Schadeclaim in verband met ruimtelijke ontwikkelingen Met het vaststellen van bestemmingsplannen of het verlenen van omgevingsvergunningen kan er directe of indirecte schade ontstaan doordat gronden en panden minder waard worden. Doordat wij als gemeente het bestemmingsplan vaststellen of de vergunning afgeven, zijn wij degene die de schade in feite veroorzaakt. Eventuele schade verhalen wij op de initiatiefnemer waarvoor het besluit wordt genomen.

Dit doen we door het sluiten van planschadeverhaalovereenkomsten met de initiatiefnemer. Hiermee is het risico dat voor de gemeente zeer beperkt. Bij projecten waar wij als gemeente zelf initiatiefnemer zijn wordt potentiële planschade in de grondexploitatie opgenomen en dus verrekend bij de verkoop van gronden. De systematiek rondom planschade verandert met de invoering van de Omgevingswet en wordt meer in lijn getrokken met de nadeelcompensatie zoals wordt bedoeld in de Algemene wetbestuursrecht. De exacte gevolgen hiervan zijn nu nog lastig in te schatten. Het verhalen van schade op de initiatiefnemer blijft ook onder de Omgevingswet mogelijk. Hiermee kunnen wij het risico in de meeste gevallen beperken.

4.5 Investeringen

In programma 4 zijn voor de periode 2024-2027 geen investeringen voorzien.

4.6 Lasten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P4	8.1	Ruimte en leefomgeving	999	775	775	775	775
P4	8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	5.634	1.518	3.532	3.544	3.540
P4	8.3	Wonen en bouwen	1.236	1.137	1.054	1.053	1.053
		TOTAAL	**7.869**	**3.430**	**5.361**	**5.372**	**5.368**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P4	8.1	Ruimte en leefomgeving	271	1	1	1	1
P4	8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	5.594	1.438	3.452	3.464	3.460
P4	8.3	Wonen en bouwen	911	981	981	981	981
		TOTAAL	**6.776**	**2.420**	**4.434**	**4.446**	**4.442**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P4	0.10	Mutaties reserves Lasten	1.200	0	0	0	0
P4	0.10	Mutaties reserves Baten	181	0	0	0	0
		TOTAAL	**1.019**	**0**	**0**	**0**	**0**

Begroot resultaat

	TOTAAL LASTEN	**7.869**	**3.430**	**5.361**	**5.372**	**5.368**
	TOTAAL BATEN	**6.776**	**2.420**	**4.434**	**4.446**	**4.442**
	TOTAAL RESERVES	**1.019**	**0**	**0**	**0**	**0**
	SALDO Programma 4	**2.112**	**1.010**	**927**	**926**	**926**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Programma 5 Opgave Economie en Toerisme

5.1 Programmaplan

5.1. Context en aanleiding

5.1.1. Context

In 2021 is de visie Economisch domein Geertruidenberg vastgesteld, deze is tot stand gekomen in samenwerking met onze partners op de terreinen economie en toerisme. Geertruidenberg is een gemeente waar het goed wonen, werken en recreëren is en hebben de ambitie om het bedrijfsleven bij te staan in de duurzaamheidsopgave en het toekomstbestendig te maken.

De ondernemers en organisaties hebben zware jaren achter de rug. Onder andere door de coronacrisis, maar inmiddels ook door de inflatie en energiecrisis. Ondernemers worden daarnaast gevraagd om te investeren in het verduurzamen van het bedrijf.

Op het gebied van toerisme zijn mooie stappen gezet in de afgelopen jaren. De komende periode gaan we hiermee verder aan de slag, onder andere door het versterken van het merk 'Vestingstad aan de Biesbosch' en het stimuleren van het toeristisch ondernemerschap.

Het programma economie & toerisme beschrijft wat we gaan doen, welke rol we aannemen en hoe we dat gaan betalen. De focus ligt daarbij op de komende drie jaar. Maar deze opgave vraagt om een lange termijnvisie, zodat ook ondernemers weten waar ze aan toe zijn. Als gemeente richten wij ons op de volgende thema's: Verbeteren vestigingsklimaat, circulaire, duurzame & innovatie economie en gastvrije gemeente.

5.1.2 Aanleiding

Met ruim 10.000 banen, zo'n 2200 bedrijven, 5 bedrijventerreinen en 2 winkelgebieden hebben we een prima uitgangspunt. De ligging aan de Bergsche Maas en snelwegen A59 en A27, op de as tussen de grote steden Rotterdam en Antwerpen is uniek. Geertruidenberg als vestingstad, gelegen nabij Nationaal Park De Biesbosch en omsloten door water biedt veel potentie als toeristisch recreatieve hotspot.

Net als elders in Nederland neemt het aantal openstaande vacatures toe door de krapte op de arbeidsmarkt. We zien ook dat veel jongeren niet terugkeren als ze de gemeente hebben verlaten om elders te studeren. Het aantal inwoners groeit beperkt. De potentiele beroepsbevolking zal daardoor nauwelijks verder stijgen.

Dit programma maakt duidelijk dat het heel belangrijk is om te blijven werken aan een gemeente waar het goed wonen, werken en recreëren is.

We kunnen dit zeker niet alleen. In dit programma lichten we onze ambitie, visie en strategie toe. We willen met name benadrukken dat we samen met onze ondernemers en partners optrekken. We kunnen en doen dit niet alleen.

5.2 Ambitie en Strategie

5.2.1 Ambitie

De centrale ambitie van dit programma is: De gemeente Geertruidenberg is gastvrij naar bezoekers, biedt een fijn leefklimaat voor de inwoners, voorziet in ruimte voor ondernemerschap en is klaar voor een duurzame & innovatieve economie.

Onze lokale bedrijven zijn de drager van onze economie, de gemeente stimuleert, faciliteert en creëert de randvoorwaarden. We richten ons op een goed vestigingsklimaat, een circulaire, duurzame & innovatieve economie en een gastvrije gemeente.

5.2.2 Strategische doelstellingen

Er zijn drie hoofddoelen voor dit programma; één voor elk van de drie thema's.

1. Het vestigingsklimaat voor ondernemers verbeteren

We zorgen voor behoud van de lokale werkgelegenheid en zetten optimaal in op ruimtegebruik en toekomstbestendig maken van de bedrijventerreinen. Daarnaast zetten we in op compacte en complete winkelgebieden in de gemeente.

2. Een circulaire, duurzame en innovatieve economie in 2050 of eerder

We staan het bedrijfsleven bij om te komen tot een circulaire economie en faciliteren bedrijventerreinen om energieneutraal te worden. Innovatie stimuleren we en verbinden partijen met elkaar om stappen te kunnen maken.

3. De gemeente is gastvrij naar bewoners en bezoekers

We zetten in op meer toeristische bezoekers, die we langer in het gebied willen laten verblijven en die vaker terug komen naar de gemeente Geertruidenberg.

5.2.3 Maatschappelijke effecten

Vanuit de hoofddoelen, worden er per programmalijn verschillende gewenste maatschappelijke effecten geformuleerd:

1. Het vestigingsklimaat voor ondernemers verbeteren
a. Schonere, veiligere en aantrekkelijke bedrijventerreinen en winkelgebieden
b. Afname leegstand op bedrijventerreinen en winkelgebieden
c. Compacte winkelgebieden
d. Behoud werkgelegenheid en banen

2. Een circulaire, duurzame en innovatieve economie in 2050 of eerder
a. In 2050 is de Geertruidenbergse economie circulair, met als tussendoel 50% in 2030
b. De bedrijventerreinen zijn in 2050 energieneutraal
c. Meer ruimte voor innovatie vanuit bedrijven

3. De gemeente is gastvrij naar bewoners en bezoekers
a. Verhoging toeristische recreatieve werkgelegenheid
b. Stijging van het aantal toeristische overnachtingen
c. Minimaal behoud van diversiteit van culturele organisaties en evenementen

5.2.4 Strategie

Dit programma stelt de opgave centraal. Dat betekent dat we niet uitsluitend kijken wat er kan vanuit bestaande kaders, maar dat we ons de vraag stellen: wat is er nú nodig om de uitdagingen het hoofd te bieden? Hoe houden we het economisch klimaat vitaal, ontwikkelen we door en pakken we de kansen aan. Dat vraagt om politieke daadkracht, ambtelijke slagkracht en een wendbare organisatie.

We werken projectmatig en daarbij is het belangrijk om beweging te creëren. Hoewel de invloed soms beperkt is, heeft de gemeente op basis van de kaders en het stellen van randvoorwaarden de regie om de economische opgave op gang te brengen, te faciliteren en waar mogelijk te versnellen door de uitvoerdersrol te hand te nemen. De gemeente fungeert vaak als lokaal regisseur. De

regisseur stuurt betrokken partijen aan, stelt heldere doelen en komt tot concrete uitvoeringsplannen. Dit betekent dat:

- Wij het bedrijfsleven betrekken, oproepen, op de verantwoordelijkheid wijzen en soms aansturen om een bijdrage te leveren en tot resultaten te komen;
- Wij partijen ondersteunen en stimuleren.

De gemeente neemt drie rollen aan binnen het programma economie. De rol van facilitator, uitvoerder of regisseur.

Op sommige thema's heeft de gemeente veel handelingsperspectief, op andere thema's is dat minder. Bovendien brengen we focus aan: we zetten volledig in op thema's die kunnen zorgen voor de grootste impact. Dat betekent dat er verschil zit tussen de hoeveelheid en omvang van concrete projecten en inspanningen per thema.

5.2.5 Afbakening

Met het benoemen van de drie programmathema's is binnen de opgave focus aangebracht, met als doel hierop vanuit een integrale aanpak te versnellen.
We benadrukken dat de werving van bedrijven naar deze regio en promotie van de regio als verblijfsgebied niet tot de opgave behoort. Deze rol is weggelegd bij andere samenwerkingspartners zoals Rewin, Regio West-Brabant, Zuiderwaterlinie.
Naast de inspanningen binnen dit programma werken we ook mee aan verschillende thema's van andere programma's zoals het programma Duurzaamheid en Leefbaarheid.

5.3 Aanpak

5.3.1 Programmalijnen

Dit programma bestaat uit drie programmalijnen. Iedere programmalijn heeft een eigen thema; de thema's zijn nauw met elkaar verbonden.

1. Verbeteren vestigingsklimaat

We zorgen voor behoud van de lokale werkgelegenheid en zetten optimaal in op ruimtegebruik en toekomstbestendig maken van de bedrijventerreinen. Daarnaast zetten we in op compacte en complete winkelgebieden in de gemeente.
Om de maatschappelijke effecten te realiseren werken we o.a. aan deze inspanningen:

- Kwaliteitsverbeterplan bedrijventerreinen
- OV-hub bedrijventerreinen
- Verkenning maritieme sector op thema's onderwijs en clustering
- Startersprogramma

2. Circulaire, duurzame & innovatieve economie

We staan het bedrijfsleven bij om te komen tot een circulaire economie en faciliteren bedrijventerreinen om energieneutraal te worden. Innovatie stimuleren we en verbinden partijen met elkaar om stappen te kunnen maken.
Om de maatschappelijke effecten te realiseren werken we o.a. aan deze inspanningen:

- In beeld brengen van de rest- en vraagstromen op bedrijventerreinen
- Uitreiken Groene Pluim
- Aanbestedingsbeleid herzien

3. Gastvrij naar bezoekers

We zetten in op meer toeristische bezoekers, die we langer in het gebied willen laten verblijven en die vaker terug komen naar de gemeente Geertruidenberg.
Om de maatschappelijke effecten te realiseren werken we o.a. aan deze inspanningen:

- Verbeteren zichtbaarheid en beleefbaarheid vesting
- Uitbreiding bewegwijzering en aanlegvoorziening op het water
- Optimalisering fiets- en wandelstructuur

5.2 Ontwikkelingen

Voor de opgave Economie en Toerisme zijn geen mutaties.

5.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

Strategisch doel	Beleidsindicatoren	Meest recente meting *
Het vestigingsklimaat voor ondernemers verbeteren	Leegstandscijfer bedrijventerreinen	56
	Leegstandscijfer winkelgebieden	28
	Aantal bedrijfsvestigingen	2170
	Aantal banen	10802
	Winkels buiten kern winkelgebied	40
Een circulaire, duurzame en innovatieve economie in 2050 of eerder	Toename energieopwek bij bedrijfspanden	21761
	% hergebruik primaire grondstoffen (landelijke monitor wordt ontwikkeld)**	
De gemeente is gastvrij naar bewoners en bezoekers	Aantal banen toeristisch recreatieve branche	505
	Aantal overnachtingen (toeristenbelasting)	20899

** Economische barometer Geertruidenberg 2022*
***Indicator geldt ook voor programma duurzaamheid*

Wettelijke beleidsindicatoren

Nr.	Taakveld	Naam indicator	Jaar	Waarde (Jaarrekening 2021)	Begroot 2024	Eenheid	Bron
14.	3. Economie	Functiemenging **	2022	52,3	52,0	%	LISA
16.	3. Economie	Vestigingen (van bedrijven)	2022	1210	1219	Bedrijfsvestigingen per 10.000 inwoners	KvK

** functiemengingsindex weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

5.4 Risico's

Het bedrijfsleven zal samen met ons moeten investeren om de hoofddoelen te halen. Dit vraagt inzet en ook een financiële bijdrage van het bedrijfsleven. Een risico is dat het bedrijfsleven hier niet aan voldoet.

5.5 Investeringen

Voor het programma Economie en Toerisme zijn geen investeringen voorzien.

5.6 Lasten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P5	2.3	Recreatieve havens	9	8	8	8	8
P5	2.4	Economische havens en waterwegen	61	58	63	63	58
P5	3.1	Economische ontwikkeling	404	499	490	494	494
P5	3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	39	41	41	41	41
P5	3.4	Economische promotie	217	290	250	225	225
P5	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	441	465	465	465	465
P5	5.4	Musea	27	31	31	31	31
P5	5.5	Cultureel erfgoed	207	210	209	209	209
P5	5.6	Media	653	630	630	630	630
P5	8.3	Wonen en bouwen	31	36	36	36	36
		TOTAAL	**2.089**	**2.268**	**2.223**	**2.202**	**2.197**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P5	2.3	Recreatieve havens	17	18	18	18	18
P5	2.4	Economische havens en waterwegen	30	31	31	31	31
P5	3.1	Economische ontwikkeling	38	53	53	53	53
P5	3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	12	8	8	8	8
P5	3.4	Economische promotie	0	0	0	0	0
P5	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	42	42	42	42	42
P5	5.4	Musea	10	10	10	10	10
P5	5.5	Cultureel erfgoed	26	26	26	26	26
P5	5.6	Media	22	0	0	0	0
P5	8.3	Wonen en bouwen	4	4	4	4	4
		TOTAAL	**201**	**192**	**192**	**192**	**192**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P5	0.10	Mutaties reserves Lasten	0	0	0	0	0
P5	0.10	Mutaties reserves Baten	35	35	35	35	35
		TOTAAL	**-35**	**-35**	**-35**	**-35**	**-35**

Begroot resultaat

	TOTAAL LASTEN	**2.089**	**2.268**	**2.223**	**2.202**	**2.197**
	TOTAAL BATEN	**201**	**192**	**192**	**192**	**192**
	TOTAAL RESERVES	**-35**	**-35**	**-35**	**-35**	**-35**
	SALDO Programma 5	**1.853**	**2.041**	**1.996**	**1.975**	**1.970**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Programma 6 Opgave Bestuur en Dienstverlening

6.1 Programmaplan

A. Bestuur

6.1 Context en aanleiding

6.1.1 Context

Door allerlei affaires staat het vertrouwen in de overheid onder druk. Dé overheid wordt vaak als één geheel gezien en de affaires, die op landelijk niveau spelen hebben ook een weerslag op het lokale niveau. Uit de onlangs in de gemeente gehouden burgerpeiling blijkt dat 35% van de respondenten geen of weinig vertrouwen heeft in de wijze waarop de gemeente wordt bestuurd. De helft van de respondenten is neutraal en 15% heeft veel vertrouwen.
De maatschappelijke opgaven waarvoor we staan zijn groot. Dat willen en kunnen we niet alleen oppakken. De rode draad in het programma is, dat wij samen met anderen ons beleid vorm geven en uitvoeren en werken aan het vertrouwen in de overheid. Samen met de gemeenteraad, met onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners én met de regiogemeenten.

6.1.2 Aanleiding

Wij staan als gemeente de komende jaren voor grote maatschappelijke opgaven. Opgaven die gevolgen hebben voor onze gemeente. Opgaven waar we op onderdelen als gemeente andere gemeenten en overheden bij nodig hebben. We zoeken de verbinding met onze samenleving (burgerparticipatie). We beseffen dat we de inbreng van onze inwoners, onze ondernemers, onze verenigingen en onze maatschappelijke partners bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van ons beleid moeten versterken. Te vaak hebben we nagelaten om die inbreng goed vorm te geven. In de oplossingsrichtingen om die maatschappelijk opgaven aan te pakken zoeken we ook de verbinding met de gemeenteraad en zoeken we naar onderlinge samenhang binnen het college en de afstemming met de ambtelijke organisatie. Want al te vaak ontbreekt die verbinding en ontstaat er onduidelijkheid over verantwoordelijkheden en vermenging van bevoegdheden en rollen.

6.2 Ambitie en strategie

6.2.1 Ambitie

Wij zijn een krachtig lokaal bestuur dat klaar is voor de toekomst. We onderhouden en leggen verbinding met de gemeenteraad, de inwoners, de ondernemers en de maatschappelijke partners. We investeren in de samenwerking met onze inwoners en laten zien wat we gaan doen. We werken aan het herstel van het vertrouwen in de plaatselijke politiek en zetten in op participatie van diverse groepen uit onze samenleving in die lokale politiek.

6.2.2. Strategische doelstelling

1. We hebben inzicht in de toekomstscenario's van de gemeente op zowel de korte als de lange termijn;
2. Wij zijn als college en gemeenteraad samen één overheid;
3. Wij zijn betrouwbaar, toegankelijk en werken continu aan inclusiviteit.

6.2.3 Maatschappelijke effecten

Strategische doelstelling 1 : Inzicht in de toekomstscenario's van de gemeente op zowel de korte als de lange termijn.

Maatschappelijke effecten
- Gezamenlijk met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kennen we onze toekomst

- We zijn een sterk lokaal bestuur in West-Brabant en weten wat we zelf kunnen doen en waar we ondersteuning via regionale samenwerking bij nodig hebben

Strategische doelstelling 2: Wij zijn als college en gemeenteraad samen één overheid.
Maatschappelijke effecten
- College en gemeenteraad kennen elkaars rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden en respecteren elkaar daarin.
- We trekken samen op in de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van ons beleid.
- Ons verhaal naar buiten is een gezamenlijk verhaal, waarbij we ruimte laten voor een andere mening.

Strategische doelstelling 3 : Wij zijn betrouwbaar, toegankelijk en werken continu aan inclusiviteit.
- Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners zijn trots op de gemeente.
- We zetten in op participatie van diverse groepen uit onze samenleving in de lokale politiek zodat zoveel mogelijk inwoners participeren, gehoord en vertegenwoordigd worden.
- Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners vinden dat de gemeente afspraken nakomt en genomen besluiten motiveert.

B. Dienstverlening
6.1. Context en aanleiding
6.1.1. Context
We zien onze samenleving veranderen. De afgelopen decennia kreeg de 24-uurs economie steeds meer vorm. Digitalisering had en heeft daar een belangrijke rol in. Openingstijden van winkels en voorzieningen vervagen, want online is alles altijd beschikbaar. Van de overheid verwachten inwoners en ondernemers een vergelijkbare dienstverlening. Technologische en maatschappelijke ontwikkelingen veranderen de dienstverlening en de omgang met inwoners en ondernemers. Inwoners en ondernemers, willen hun zaken met de gemeente tijd en plaats onafhankelijk kunnen regelen. Tegelijkertijd is er ook een groep, die de voorkeur geeft aan persoonlijk contact bijvoorbeeld omdat ze onvoldoende digitaal vaardig zijn, daar moeten we ook oog voor blijven houden. Deze groep vraagt soms dienstverlening op maat.

Door allerlei affaires staat het vertrouwen in de overheid onder druk. Dé overheid wordt vaak als één geheel gezien en de affaires, die op landelijk niveau spelen hebben ook zo z'n weerslag op het lokale niveau. Vertrouwen speelt een belangrijke rol in de beoordeling van onze dienstverlening.

De onlangs gehouden burgerpeiling heeft ons inzicht gegeven in hoe inwoners onze dienstverlening waarderen. De respondenten waarderen de dienstverlening van de gemeente in het algemeen met een 6,5 (landelijk gemiddelde 6,67) en de digitale dienstverlening met een 6,6 (landelijke gem. 6,86). De inwoners is gevraagd suggesties aan te dragen waarmee de gemeente de dienstverlening kan verbeteren. Daarvan is een top 10 van ideeën samengesteld. De ondernemers beoordelen de algemene dienstverlening met een 6.1, dat is iets lager dan de beoordeling van onze inwoners. Respondenten van de ondernemerspeiling geven de dienstverlening via de digitale faciliteiten van de gemeente gemiddeld
een 5,8.

Uit het in 2020 gehouden dienstverlening onderzoek komt naar voren dat inwoners van ons verwachten dat wij:
- Naast het door ontwikkelen van onze digitale dienstverlening , de minder digitaal onderlegde inwoners niet moeten vergeten;
- Bij het betrekken van inwoners bij de voorbereiding van beleid(burgerparticipatie), duidelijk aangeven wat wij met de opgehaalde informatie gaan doen en dat wij van te voren transparant zijn over de spelregels van de burgerparticipatie;

- Meedenken in oplossingen en ons dienstverlenend opstellen;
- Eenduidig communiceren op welk kanaal dan ook (email, brief, telefoon, website) in begrijpelijke taal waarbij wordt uitgegaan van het perspectief van de inwoner;
- Onze servicenormen formuleren en daar ook naar handelen;
- Inspanningen moeten verrichten om de jonge inwoners te betrekken bij burgerparticipatie.

Decentralisatie van taken, ketensamenwerking (bijvoorbeeld bij vergunningverlening) en digitalisering (Wet digitale overheid) vragen veel van gemeenten. Het principe van de gemeente als eerste overheid is goed. De gemeente staat het dichtst bij de burger en weet wat er nodig is. Het vraagt wel wat van de gemeente en ze moet daar dan wel de middelen en de ruimte voor krijgen om met maatwerk oplossingen te komen. Tegenwoordig is het niet alleen een kwestie van financiën maar ook van beschikbaarheid van menskracht (kwalitatief en kwantitatief).

6.1.2 Aanleiding

Dienstverlening is van ons allemaal, de hele organisatie. Iedere individuele medewerker/bestuurder levert daar een bijdrage aan of in het slechtste geval doet daar afbreuk aan. Dat vraagt om een organisatie brede en gestructureerde aanpak. Niet alles kan tegelijkertijd. Stapsgewijs werken we aan onze dienstverlening vanuit onze visie op dienstverlening. Het programma brengt focus aan en schept duidelijkheid over wat we wanneer aanpakken en wat onze klanten kunnen verwachten. Dienstverlening heeft ook te maken met duidelijk aangeven waar je voor staat en wat inwoners en ondernemers kunnen verwachten. Zeggen wat je doet, doen wat je zegt.

6.2 Ambitie en strategie

6.2.1 Ambitie

Wij zijn een open en bereikbare gemeente. Wij werken samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners vanuit vertrouwen en gelijkwaardigheid. Onze dienstverlening is dichtbij. Onze professionele medewerkers zijn betrokken, ondernemend, pakken zaken snel op en denken in mogelijkheden.

Het streven is om inwoners en ondernemers zoveel mogelijk online van dienst te zijn. Maar ook de andere kanalen blijven open. Digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet. We hanteren een modern en klantgericht dienstverleningsconcept met duidelijke servicenormen. Daarnaast communiceren wij (ook digitaal) helder over de rechten en plichten van inwoners bij veranderingen in de omgeving.

De opgave dienstverlening heeft twee kanten. Enerzijds de behoeften aan dienstverlening van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijk organisaties (onze klanten). De wereld om ons heen verandert in hoog tempo en de behoeften van onze klanten veranderen mee. Zij verwachten een niveau van dienstverlening, die ze van moderne dienstverleners gewend zijn. Aan de balie , online, in de straat of de wijk en op alle plekken waar ons werk plaatsvindt.

Anderzijds is de vraag, wat heeft de organisatie (medewerkers en bestuurders) nodig om de goede dienstverlening te leveren. Intern gerichte acties om te zorgen dat de organisatie in staat is om goede dienstverlening te leveren. Dan hebben we het o.a. over scholing van medewerkers, het op orde hebben van de informatiehuishouding, duidelijke werkprocessen en beschikbaarheid van tools om ons werk te doen. Maar ook een werkplek en ontvangst in het gemeentehuis, die aansluit bij de open en bereikbare gemeente, die we willen zijn. Een gebouw dat voldoet aan de eisen die worden gesteld (duurzaamheid, veiligheid). De receptie en balies zijn het gezicht van de gemeente en moeten overheen komen met hetgeen we willen uitstralen en zijn.

6.2.2 Strategische doelstelling

1. Verbeteren van de kwaliteit, professionaliteit en continuïteit van de dienstverlening;

Het niveau van onze dienstverlening tillen we naar een hoger niveau, zowel inhoudelijk als qua snelheid van reageren op vragen van de samenleving. Daarbij passen we de gebruikte kanalen (digitaal, persoonlijk contact) aan op de behoeften van onze "klanten".

2. Wij zijn dichtbij en weten nog beter wat er speelt in de gemeente;
We zijn open, duidelijk en transparant over onze plannen en beleid. Voor onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners zijn we bereikbaar (digitaal, in het gemeentehuis en in de wijk). We weten wat er speelt in de gemeente, zodat we daarop in kunnen spelen met onze plannen en bij het formuleren van beleid. We onderzoeken de toekomstbestendigheid van het gemeentehuis voor de korte en lange termijn. Het Klant Contact Centrum (KCC) wordt doorontwikkeld, zodat er eenduidige, optimale externe communicatie plaatsvindt. In de periodieke klanttevredenheidsonderzoeken besteden we aandacht aan het gehoord voelen.

3. We betrekken onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners meer dan voorheen bij zaken die hen raken.
Vanuit vertrouwen en op basis van gelijkwaardigheid en de mogelijkheden betrekken we inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties bij zaken. Voor de doelgroep jongeren hebben we specifiek aandacht. We onderzoeken hoe we deze doelgroep beter kunnen betrekken en kunnen interesseren voor wat er in hun leefomgeving speelt. Onze communicatie sluiten we beter aan op de belevingswereld van jongeren.

6.2.3 Maatschappelijke effecten

Strategische doelstelling 1: Verbeteren van de kwaliteit, professionaliteit en continuïteit van de dienstverlening.
Maatschappelijke effecten:
- De kwaliteit van onze (digitale) dienstverlening is verhoogd (op dit moment geven burgers ons een 6,4-6,5 voor de (digitale)dienstverlening). Ondernemers geven onze digitale dienstverlening een 5,8.
- We communiceren, helder, proactief en tijdig over wat we wel en niet doen.
- Administratieve lastverlichting voor inwoners , ondernemers en partners.
- Klachten nemen af en we voldoen aan onze vastgestelde servicenormen.
- We verlenen deskundiger advies en antwoord, zijn inlevend en denken met onze "klanten" mee.

Strategische doelstelling 2: Wij zijn dichtbij en weten nog beter wat er speelt in de gemeente;
Maatschappelijk effecten:
- Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties voelen zich gehoord;
- Het gemeentehuis is het "huis" van de gemeente; iedereen voelt zich welkom en gehoord;
- Onze (digitale) dienstverlening is afgestemd op de verschillende levensfases van onze inwoners (maatwerk, klantgericht).

Strategische doelstelling 3: We betrekken onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners meer dan voorheen bij zaken die hen raken.
Maatschappelijke effecten:
- Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hebben meer begrip voor onze besluiten, doordat ze betrokken zijn;
- Ons beleid sluit beter aan bij de behoefte van inwoners, ondernemers en partners.
- Jongeren voelen zich meer betrokken bij hun leefomgeving.
- Zelfregie bij inwoners, ondernemers en partners is toegenomen.

6.2.4 Strategie bestuur en dienstverlening

Dit programma stelt de te bereiken maatschappelijk effecten centraal, waarbij de samenhang met de maatschappelijke effecten uit andere programma's niet uit het oog wordt verloren. We gaan hierbij

projectmatig te werk. Elk project heeft een heldere projectopdracht, zodat duidelijk is waar we naar toe werken en wat er van een iedereen in het project wordt verwacht. Een project is pas afgerond als de resultaten/ nieuwe werkwijze in de lijn zijn geborgd. Het programma blijft de ontwikkelingen volgen en blijft vraagbaak voor de lijnorganisatie. We doen dit samen met onze medewerkers die dagelijks betrokken zijn bij bestuur en dienstverlening. We maken gebruik van de kennis en kunde in de organisatie en houden een goed contact met de mensen waarvoor we het allemaal doen. We stemmen onze inspanningen op het onderdeel bestuur af met de gemeenteraad, omdat college en raad op een groot aantal onderdelen samen optrekken. We monitoren regelmatig de resultaten.

6.1.2.5 Afbakening bestuur en dienstverlening

In het programma onderdeel dienstverlening hebben we het over de dienstverlening aan onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisatie. Onder het programma onderdeel dienstverlening worden de vernieuwingen en aanpassingen opgepakt. Over het algemeen zijn dat de wat grotere projecten. In een aantal gevallen is het implementatie van wet en regelgeving van het Rijk (bijvoorbeeld de Wet Open Overheid). Dat laat onverlet dat we in ons dagelijks werk ook bezig zijn met het verbeteren van onze dienstverlening en een bijdrage leveren aan de programmadoelen. Bijvoorbeeld als we onze brieven aanpassen en begrijpend schrijven.
Het onderdeel bestuur wordt volledig vanuit de lijn opgepakt. Daarvoor is geen afzonderlijke programmastructuur ingericht.

6.3. Aanpak bestuur

Het programma is onderverdeeld in drie verschillende programmalijnen.

1. Klaar voor de toekomst

Samen met onze inwoners stellen we een nieuwe toekomstvisie op.(opvolger G-kracht)

2. Eén overheid
3. Betrouwbaar, toegankelijk en inclusief. We stellen samen met de gemeenteraad regels vast over burgerparticipatie, we verstevigen de relatie tussen college en gemeenteraad. We zetten sterker in op onze communicatie naar buiten, we investeren in dataverzameling en monitoring.

6.3. Aanpak dienstverlening

Dienstverlening is en blijft mensenwerk. Ter ondersteuning kunnen verschillende tools worden ingezet, maar uiteindelijk speelt de ambtenaar en de bestuurder een belangrijke rol in het beeld dat inwoners en ondernemers hebben van de dienstverlening van de gemeente.
Programmalijnen
Het programma dienstverlening is opgebouwd langs drie programmalijnen

1. Kwaliteit, professionaliteit en continuïteit van onze dienstverlening;
2. Klantgerichtheid, we zijn dichtbij en weten wat er speelt;
3. Betrekken inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners bij zaken, we doen het samen.

6.2 Ontwikkelingen

In onderstaande tabel staan de ontwikkelingen/veranderingen t.o.v. voorgaande begrotingen/de kadernota.

Pr	Programmalijn	Omschrijving programmalijn	Mutatie 2024		Mutatie 2025		Mutatie 2026		Mutatie 2027	
P6	Betrekken onze inwoners en maatschappelijke partners meer dan voorheen bij zaken die hen raken	Burgerparticipatie	15.000	N	25.000	N	30.000	N	30.000	N
P6	Brengen ons zaak en archiefsysteem over naar de "cloud"	Cloud eenmalige kosten	60.000	N	0	-	0	-	0	-

P6	Brengen ons zaak en archiefsysteem over naar de "cloud". Verhoging jaarlijks onderhoud	Cloud jaarlijkse kosten	15.000	N	15.000	N	15.000	N	15.000	N
P6	**Totaal**		**90.000**	**N**	**40.000**	**N**	**45.000**	**N**	**45.000**	**N**

Toelichting op de tabel

Burgerparticipatie
De komende jaren voeren we burgerparticipatie fasegewijs in en voor de diverse participatietrajecten zijn middelen noodzakelijk. Denk bijvoorbeeld aan extra communicatiemateriaal, folders, de kosten voor bijeenkomsten, externe deskundigheid op specifieke onderwerpen etc.

Zaak- en archiefsysteem overbrengen naar de cloud
We gaan de continuïteit van ons zaak- en archiefsysteem verbeteren door die in de cloud te zetten. Nieuwe versies van software komen steeds meer beschikbaar als 'cloud-dienst'. Wanneer we nu niet naar de cloud gaan moet er sowieso een update komen van ons zaak- en archiefsysteem. De kosten van die update zijn ongeveer even hoog als de overstap naar de cloud. Op een later moment moeten we dan alsnog de overstap maken naar de cloud met de bijbehorende kosten. Vandaar dat het verstandig is om nu de overstap naar de 'cloud' te maken. De eenmalige kosten van € 60.000 worden gedekt uit de vrije algemene reserve.

6.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

Strategisch doel	Beleidsindicatoren	Meest recente meting
Bestuur		
a. Inzicht in toekomstscenario's		
b. Als college en raad één overheid		
c. Betrouwbaar, toegankelijk en continu werken aan inclusiviteit	score vertrouwen in overheid	17% heeft heel veel vertrouwen;34% weinig tot geen vertrouwen in hoe de gemeente wordt bestuurd.
Dienstverlening		
a. Kwaliteit, professionaliteit en continuïteit van de dienstverlening	Score (digitale) dienstverlening (burgerpeiling)	algemene dienstverlening gem . 6,49; digitale dienstverlening gem. 6,58
	Daling aantal klachten t.o.v. 2022	
b. We zijn dichtbij en weten wat er speelt	Score klanttevredenheid/waardering inwoners (burgerpeiling)	waardering inspanningen gemeente gem. 6,37
c. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners betrekken bij zaken die hen raken	Aantal betrokken inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners	

Wettelijke beleidsindicatoren

Voor het programma bestuur en dienstverlening zijn geen wettelijke beleidsindicatoren.

6.4 Risico's

Om goed inzicht te krijgen in de effecten van al onze inspanningen is het verzamelen van data belangrijk. Daar zijn we nog niet goed op ingericht. Data gedreven werken is in ontwikkeling. We maken zo veel mogelijk gebruik van bestaande gegevens, maar op onderdelen zullen we inspanningen moeten verrichten om aanvullende data te verzamelen.
De werkdruk neemt toe als gevolg van tekort aan personeel en taken die op onze gemeente afkomen (o.a. implementatie wet- en regelgeving). Van gemeenten wordt steeds meer gevraagd op het vlak van dienstverlening (digitaal en persoonlijk contact).

6.5 Investeringen

Voor het programma bestuur en dienstverlening zijn geen investeringen voorzien.

6.6 Lasten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P6	0.1	Bestuur	1.522	1.582	1.537	1.522	1.521
P6	0.2	Burgerzaken	758	866	868	851	851
P6	1.1	Crisisbeheersing en brandweer	1.373	1.671	1.668	1.667	1.667
P6	1.2	Openbare orde en veiligheid	447	512	509	509	508
		TOTAAL	**4.100**	**4.631**	**4.582**	**4.549**	**4.547**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P6	0.1	Bestuur	0	0	0	0	0
P6	0.2	Burgerzaken	215	352	357	393	393
P6	1.1	Crisisbeheersing en brandweer	10	10	10	10	10
P6	1.2	Openbare orde en veiligheid	10	10	10	10	10
		TOTAAL	**235**	**372**	**377**	**413**	**413**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P6	0.10	Mutaties reserves Lasten	0	0	0	0	0
P6	0.10	Mutaties reserves Baten	0	0	0	0	0
		TOTAAL	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Begroot resultaat

	TOTAAL LASTEN	**4.100**	**4.631**	**4.582**	**4.549**	**4.547**
	TOTAAL BATEN	**235**	**372**	**377**	**413**	**413**
	TOTAAL RESERVES	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	SALDO Programma 6	**3.865**	**4.259**	**4.205**	**4.136**	**4.134**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Programma 7 Opgave Financiën en Organisatie

7.1 Programmaplan

7.1 Context en aanleiding

7.1.1 Context

Een financieel gezonde gemeente blijven is in deze onzekere tijden een opgave op zichzelf. Vanuit de Meicirculaire 2023 zijn de financiële vooruitzichten zeer ongunstig voor met name de jaren 2026 en verder. Waarbij er vanuit het rijk geen duidelijkheid is of er voor 2026 en verder extra middelen bijkomen of dat er eventueel gemeentelijke taken wegvallen. De val van het kabinet maakt de onzekerheid hierover nog groter. De gemeente Geertruidenberg staat hiermee evenals de meeste andere gemeenten in Nederland dan ook voor een grote uitdaging om een reële en sluitende begroting op te stellen. We zullen daarom eerst kritisch moeten kijken naar wat we moeten doen voordat we eventueel kunnen kijken naar wat we nog méér willen doen. We zullen daarin prioriteiten durven én moeten stellen en het liefst ook nog veiligheidskleppen inbouwen om ervoor te zorgen dat we voldoende vet op de botten houden om tegenvallers op te kunnen vangen en niet alleen op de korte, maar ook op de langere termijn aan onze taken en verplichtingen te kunnen blijven voldoen.

Bij het opmaken van de jaarstukken 2022 hebben we helaas ook moeten constateren dat we ten aanzien van de rechtmatigheid voor inkoop/aanbesteding steken hebben laten vallen. Hierop zullen organisatie breed de nodige inspanning moeten worden verricht om dit in de toekomst te voorkomen.

De relevante kaders voor het programma Financiën zijn:
* Structureel sluitende (meerjaren-)begroting
* Doelmatige en rechtmatige besteding van middelen

7.1.2 Aanleiding

Een van de uitdagingen vanuit het werken met programma's is dat er op inhoud, de te bereiken maatschappelijke effecten, keuzes gemaakt moeten worden en heroverwogen moet worden om financiële ruimte te vinden voor gewenste maatschappelijke effecten én een structureel sluitende (meerjaren) begroting.
Het programma Financiën raakt alle programma's. Enerzijds in het vinden van een balans in de lasten en baten van alle programma's en anderzijds in de wijze waarop we hierop verantwoording afleggen en inzicht geven met behulp van meetbare criteria en ratio's. De wijze waarop we een meerjarig structureel sluitende begroting aan college en gemeenteraad willen bieden vraagt om een organisatie brede aanpak met oog voor te behalen maatschappelijke effecten.

7.2 Ambitie en strategie

7.2.1 Ambitie

We willen een financieel gezonde gemeente blijven door gemeenschapsgeld op een zorgvuldige, doelmatige en rechtmatige manier te besteden. Het streven blijft om structureel sluitende (meerjaren-)begrotingen op te stellen met ruimte voor tegenslagen. Waarbij de lasten en baten die we hebben moeten bijdragen aan de opgaven die we geformuleerd hebben.

7.2.2 Strategische doelstellingen

We hebben vijf doelstellingen geformuleerd:
1. We zorgen voor een sluitende begroting met ruimte voor tegenslagen
2. We hanteren vastgestelde, waaronder ook wettelijke, objectieve en meetbare criteria en ratio's

3. We ontsluiten de P&C-producten voor iedereen en op een eenvoudige manier
4. We streven meer inzicht in de (financiële) voortgang van alle opgaven na
5. We zorgen ervoor dat de bestedingen rechtmatig worden gedaan

7.2.3 Maatschappelijke effecten

In deze opgave zijn twee maatschappelijke effecten die we willen bereiken gedefinieerd.
1. De lastendruk is in balans met de ambities die vanuit alle opgaven zijn geformuleerd.
2. Onze inwoners en partners hebben inzicht in de wijze waarop wij conform wet en regelgeving onze middelen besteden en de mate waarin we de doelen realiseren.

7.2.4 Strategie

Dit programma stelt de te bereiken maatschappelijk effecten centraal, waarbij de samenhang met de maatschappelijke effecten uit andere programma's niet uit het oog worden verloren. We gaan hierbij projectmatig te werken. Elk project heeft een heldere projectopdracht, zodat duidelijk is waar we naar toe werken en wat er van een ieder in het project wordt verwacht. Een project is pas afgerond als de resultaten/ nieuwe werkwijze in de lijn is geborgd. Het programma blijft de ontwikkelingen volgen.

7.2.5 Afbakening

Het programma financiën is niet leidend maar complimenterend aan de andere programma's. De keuzes uit de andere programma's worden financieel vertaald. De consequenties en de te maken keuze komen niet alleen in dit programma tot uiting.

7.3 Aanpak

7.3.1 Programmalijnen

Het programma is onderverdeeld in twee verschillende lijnen.
1. Lastendruk is in balans met de ambities die vanuit alle opgave zijn geformuleerd
2. Inwoners en partners hebben inzicht in de wijze waarop wij conform wet en regelgeving onze middelen besteden en de mate waarin we de doelen realiseren.

Beleidsindicatoren

We monitoren afhankelijk van het thema op twee manieren: kwantitatief en kwalitatief. Voor een aantal thema's en projecten is kwantitatieve monitoring (bijv. aantal klachten) mogelijk, voor andere thema's is dat moeilijker. Om de maatschappelijke effecten van het programma financiën te monitoren maken we gebruik van bestaande ratio's/KPI's. We rapporteren over de ratio's/KPI's in de P&C-documenten.

Doel	Indicator	Bron
Lastendruk is in balans met de ambities		
We zorgen voor een structureel sluitende begroting met ruimte voor tegenslagen	Kengetal structurele ruimte is groter dan 0%	Begroting/ jaarrekening
Sluitende begroting met ruimte voor tegenslagen	Solvabiliteit is groter dan 20% Weerstandsratio groter dan 1,4	Begroting/ jaarrekening/ tussentijdse raadsvoorstellen
We maken optimaal gebruik van provinciale, landelijke en Europese subsidies	% terugverdienen salariskosten subsidiemedewerker >125%	Overzicht gerealiseerde nieuwe subsidies per jaar
Gemeentelijke woonlasten zijn lager of gelijk aan het landelijk gemiddelde	% belastingcapaciteit is kleiner of gelijk aan 100%	Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing
Onze inwoners en partners hebben inzicht in de wijze waarop we onze middelen besteden en de mate waarin we doelen realiseren		
Nagaan en vaststellen welke ratio's/KPI's inzicht geven in de realisatie van onze doelen	Minimaal 1 indicator per doelstelling	Programmaplannen

We ontsluiten de P&C producten voor een iedereen en op eenvoudige manier	? nog te ontwikkelen	
We streven meer inzicht in de voortgang van de opgaven na	? nog te ontwikkelen	
We zorgen ervoor dat bestedingen rechtmatig worden gedaan	% Rechtmatigheidsfouten kleiner dan2% van de lasten incl. stortingen in reserves	jaarrekening

7.2 Ontwikkelingen

Er is één mutatie voor de programma onderdeel Financiën ten opzichte van de budgetten opgenomen in de begrotingswijziging Collegeakkoord van 9 februari 2023

Pr	Programmalijn	Omschrijving programmalijn	Mutatie 2024		Mutatie 2025		Mutatie 2026		Mutatie 2027	
P7	-	Afschaffen hondenbelasting (nieuw)	93.000	N	93.000	N	93.000	N	93.000	N
P7	-	Uitbreiding/correctie taken Buitenruimte buiten	50.000	N	50.000	N	50.000	N	50.000	N
P6		**Totaal Mutaties**	**143.000**	N	**143.000**	N	**143.000**	N	**143000**	N

Toelichting op de tabel

Naar aanleiding van de moties van 2022 (begroting 2023) en de eerdere motie (kadernota 2018) wordt in de begroting 2024 voorgesteld de hondenbelasting af te schaffen. De bescheiden opbrengst (0,70%) ten opzichte van de totale belastingopbrengst, in combinatie met de stijgende uitvoeringskosten maken dat deze belastingsoort eindig is. De bruto opbrengst van de hondenbelasting lag in het verleden ongeveer op € 90.000. Omdat er ook directe en indirecte kosten tegenover staan, zoals met name de kosten van de heffing en de invordering, handhaving e.d. is het netto bedrag lager. De kosten, welke worden ingeschat op € 30.000 vallen ook weg zodat in principe het netto resultaat van de afschaffing € 60.000 bedraagt.
De trend zien we overigens bij steeds meer gemeenten in Nederland. Ter ondersteuning onderstaande cijfers:
- In 2010 kennen 308 gemeenten een hondenbelasting
- In 2020 kennen 196 gemeenten een hondenbelasting
- In 2023 kennen 136 gemeenten (= 40% van alle gemeenten) een hondenbelasting

7.3 Beleidsindicatoren

Hoe gaan we dat meten?

Onderdeel Financiën

Strategisch doel	Beleidsindicatoren
Lastendruk is in balans met de ambities	
Structureel sluitende begroting met ruimte voor tegenslagen	- Kengetal structurele ruimte is groter dan 0% - Solvabiliteit is groter dan 20% - Weerstandsratio groter dan 1,4
We maken optimaal gebruik van provinciale, landelijke en Europese subsidies	- % terugverdienen salariskosten subsidiemedewerker >125%
??? Gemeentelijke woonlasten zijn lager of gelijk aan het landelijk gemiddelde	- % belastingcapaciteit is kleiner of gelijk aan 100%
Onze inwoners en partners hebben inzicht in de wijze waarop we onze middelen besteden en de mate waarin we doelen realiseren	

Criteria en ratio's	- Minimaal 1 indicator per doelstelling
Ontsluiting van P&C-producten	- aantal raadpleging Pepperflow
Inzicht in (financiële) voortgang van alle opgaven	- nog ontwikkelen
Rechtmatige besteding	- % Rechtmatigheidsfouten kleiner dan2% van de lasten incl. stortingen in reserves

Organisatie

Strategisch doel	Beleidsindicatoren
We brengen in beeld hoe onze organisatie is ingericht en welke kennis en kunde we in huis hebben om de opgaven waar we voor staan het hoofd te kunnen bieden.	- Subsidies waarop we een beroep hebben gedaan
	- Strategische personeelsplanning
De gemeente Geertruidenberg onderscheidt zich ten opzichte van andere vergelijkbare werkgevers door in te zetten op aantrekkelijk werkgeverschap	- Personeelsverloop
	- Invulling vacatures
	- Medewerkersonderzoek
We onderzoeken onze huisvesting. Voldoet het "huis van de gemeente" nog aan de vereisten op het gebied van het hybride werken, duurzaamheid en de consequenties van het werken aan maatschappelijke opgaven?	Zie nadere uitwerking in de opgave Bestuur en Dienstverlening

Wettelijke beleidsindicatoren

* cijfer 2023

Nr.	Taakveld	Naam indicator	Jaar	Waarde (Jaarrekening 2022)	Begroot 2024	Eenheid	Bron
1.	0. Bestuur en ondersteuning	Formatie	2022	7,7	7,7	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens
2.	0. Bestuur en ondersteuning	Bezetting	2022	8,1	6,8	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens
3.	0. Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	2022	€ 703	€ 756	Kosten per inwoner	Eigen gegevens
4.	0. Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	2022	10%	10%	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Eigen gegevens
5.	0. Bestuur en ondersteuning	Overhead	2022	11%	14%	% van totale lasten	Eigen gegevens
35.	8. Vhrosv	Gemiddelde WOZ waarde	2022	292	328 *	Duizend euro	CBS
36.	8. Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	2022	2,3	14,3	Aantal per 1.000 woningen	Basisregistratie adressen en gebouwen
37.	8. Vhrosv	Demografische druk	2022	74,4	74,8 *	%	CBS
38.	8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	2022	738	826 *	In Euro's	COELO
39.	8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	2022	834	904 *	In Euro's	COELO

7.4 Risico's

Risico's onderdeel Financiën

Risico renteschommelingen

De gemeente leent voor haar financieringsbehoefte gelden op de kapitaalmarkt. Dat is op zich ook geen probleem als de aflossing en de rente van de leningen kan worden (terug)betaald. Omdat de gemeente de begroting in meerjarenperspectief opstelt, wordt ook de renteprognose voor de toekomstige jaren (4 jaar) ingeschat. Indien blijkt dat de rente op de wereldmarkt stijgt, zal de gemeente maatregelen moeten treffen om deze rentestijging in meerjarenperspectief op te vangen. In feite zijn er dan 2 opties. Enerzijds vergroten eigen inkomsten of anderzijds daling van voorgenomen uitgaven. Veelal is een combinatie van maatregelen de oplossing.

Risico precariobelasting niet kunnen innen

De gemeente heeft hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank tot gegrondverklaring van het beroep van een netbeheerder tegen de opzegging van een duurovereenkomst. Daarnaast is de netbeheerder in cassatie gegaan tegen de uitspraak van de belastingrechter tot ongegrondverklaring van zijn beroep tegen heffing precariobelasting 2017. In het slechtste geval (hoger beroep gemeente ongegrond, cassatie netbeheerder gegrond) betekent dit dat er geen precariobelasting meer geïnd kan worden van deze netbeheerder over de jaren 2017 t/m 2021.

Risico Algemene Uitkering gemeentefonds fluctueert met grote bedragen

De algemene uitkering wordt gebaseerd op een vooraf bepaald aantal maatstaven (bijv: aantal inwoners, woningen, jongeren, bijstandontvangers, woz waarde) en per maatstaf wordt een bedrag per eenheid ontvangen. Zowel de maatstaven als de eenheden zijn aan verandering onderhevig. Het Rijk hanteert bij de bepaling van de omvang van de algemene uitkering ook het principe "samen de trap op, samen de trap af". Dat wil zeggen dat als het Rijk meer uitgeeft, dat dan ook min of meer automatisch de gemeente meer uitkering ontvangen, maar andersom gaat dat ook op. Als het Rijk moet bezuinigen, wordt deze ook op de algemene uitkering gespiegeld.

7.5 Investeringen

In programma 7 zijn voor de periode 2024-2027 de onderstaande investeringen voorzien:

	Investeringsbudget 2024	Investeringsbudget 2025	Investeringsbudget 2026	Investeringsbudget 2027
Opgave 7 Financiën				
Mobile devices 2024	40.000			
Vervangingsinvesteringen hardware en software	20.500			
Werkplek Hardware	50.000			
Hybride werken, Kadernota 2024	40.000			
I&A plan investeringen	50.000			
Mobile devices 2025		40.000		
Vervangingsinvesteringen hardware en software		20.500		
Werkplek Hardware		50.000		
Hybride werken, Kadernota 2024		40.000		
ESX hosts tbv VDI, iedere 5 jaar		50.000		

SAN tbv servers en VDI hosts/ opslag		40.000		
I&A plan investeringen		50.000		
Verduurzaming gemeentehuis (2e fase label A)		124.000		
Ipads nieuwe raad KN 2026, iedere 4 jaar			20.000	
Vervanging beter-buiten app			45.000	
Geluidsinstallatie			70.000	
Mobile devices 2026			40.000	
Vervangingsinvesteringen hardware en software			20.500	
Werkplek Hardware			50.000	
Hybride werken, Kadernota 2024			40.000	
I&A plan investeringen			50.000	
Mobile devices 2027				40.000
Vervangingsinvesteringen hardware en software				20.500
Werkplek Hardware				50.000
Hybride werken, Kadernota 2024				40.000
I&A plan investeringen				50.000

7.6 Laten en Baten per programma

Lasten en Baten

In onderstaande tabel zijn, overeenkomstig de BBV voorschriften en gespecificeerd per taakveld, de lasten en baten van het programma opgenomen. Als gevolg van de weergave in een veelvoud van € 1.000 kunnen er in de tabel afrondingsverschillen zitten.

Begroot totaal van lasten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P7	0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	332	117	117	117	117
P7	0.4	Overhead	10.089	8.335	8.454	8.426	8.458
P7	0.5	Treasury	-30	223	88	-22	-15
P7	0.61	OZB woningen	900	740	621	487	487
P7	0.62	OZB niet-woningen	0	0	0	0	0
P7	0.64	Belastingen overig	22	0	0	0	0
P7	0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	0	0	0	0
P7	0.8	Overige baten en lasten	113	529	129	129	129
P7	0.9	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0	0	0
P7	3.4	Economische promotie	0	0	0	0	0
		TOTAAL	**11.426**	**9.944**	**9.409**	**9.137**	**9.176**

Begroot totaal van baten

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P7	0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	1.710	543	378	378	378
P7	0.4	Overhead	69	157	157	157	157
P7	0.5	Treasury	325	325	325	325	325
P7	0.61	OZB woningen	3.240	3.395	3.432	3.469	3.507
P7	0.62	OZB niet-woningen	3.975	4.173	4.217	4.260	4.303
P7	0.64	Belastingen overig	103	13	13	13	13
P7	0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	40.803	43.449	43.170	39.009	39.008
P7	0.8	Overige baten en lasten	391	44	44	44	44
P7	0.9	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0	0	0
P7	3.4	Economische promotie	38	30	80	118	118
		TOTAAL	**50.654**	**52.129**	**51.816**	**47.773**	**47.853**

Begroot totaal van bestemming

Pr.	Taakveld	Taakveld omschrijving	Na wijziging 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
P7	0.10	Mutaties reserves Lasten	300	900	1.300	0	0
P7	0.10	Mutaties reserves Baten	1.999	368	294	245	245
		TOTAAL	**-1.699**	**532**	**1.006**	**-245**	**-245**

Begroot resultaat

	TOTAAL LASTEN	**11.426**	**9.944**	**9.409**	**9.137**	**9.176**
	TOTAAL BATEN	**50.654**	**52.129**	**51.816**	**47.773**	**47.853**
	TOTAAL RESERVES	**-1.699**	**532**	**1.006**	**-245**	**-245**
	SALDO Programma 7	**-40.927**	**-41.653**	**-41.401**	**-38.881**	**-38.922**

Bedragen afgerond op veelvoud van € 1.000

Paragrafen

Paragraaf A - Lokale heffingen

In deze paragraaf geven we een specificatie van de lokale heffingen en belastingen. We splitsen deze uit naar beleid en hoofdlijnen met daarin de onderstaande genoemde onderdelen:
a. de geraamde inkomsten;
b. het beleid ten aanzien van de lokale heffingen;
c. een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen, waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe bij de berekening van tarieven van heffingen, die hoogstens kostendekkend mogen zijn, wordt bewerkstelligd dat de geraamde baten de ter zake geraamde lasten niet overschrijden, wat de beleidsuitgangspunten zijn die ten grondslag liggen aan deze berekeningen en hoe deze uitgangspunten bij de tariefstelling worden gehanteerd.
d. een aanduiding van de lokale lastendruk;
e. een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid.

Beleid en hoofdlijnen
De heffingen die tot (woon)lasten leiden zijn:
onroerende zaakbelastingen:
- voor eigenaren van woningen;
- voor gebruikers en eigenaren van niet-woningen;
- afvalstoffenheffing;
- rioolheffing.

De overige heffingen betreffen:
- hondenbelasting
- lijkbezorgingsrechten
- leges
- precariobelasting
- havengelden
- marktgelden
- (woon)schepenrechten
- toeristen- en watertoeristenbelasting

Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)
De gemeenten zijn op basis van de voorschriften in het BBV, verplicht om in de paragraaf lokale heffingen een overzicht van baten en lasten op te nemen voor de heffingen waarbij sprake is van het verhalen van kosten. Concreet is dit het geval bij de afvalstoffenheffing, de rioolheffing, de lijkbezorgingsrechten, de leges, de havengelden, de marktgelden en de woonschepenrechten.
Als gevolg van de wijzigingen in het BBV mag de overhead voortaan niet meer worden verantwoord op de taakvelden. Deze mogen echter wel (extracomptabel) worden meegenomen in de tarieven en de onderbouwing daarvan. De totale overhead staat opgenomen in het nieuwe “Overzicht overhead” in de begroting. De berekening van de overhead gebeurt extracomptabel op basis van de een procentuele toerekening van de tijd en salariskosten die door de diverse medewerkers aan de taakvelden wordt besteed. Het overheadpercentage voor de begroting 2024 is gelijk aan het percentage van 2023. Voor medewerkers binnendienst is het overheadpercentage 65% en voor de buitendienst 35%.
De verschillende belastingen en heffingen zijn niet altijd met elkaar vergelijkbaar. Het verschil tussen bijvoorbeeld de onroerende zaakbelastingen (OZB) en de reinigingsheffing en de rioolheffing is dat de onroerende zaakbelastingen algemene dekkingsmiddelen zijn en de reinigingsheffing en de rioolheffing retributies.
Het verschil tussen een algemeen dekkingsmiddel en een retributie is dat bij retributies er een

rechtstreeks verband bestaat tussen de hoogte van de heffing en de uitgaven in het kader van een betreffende activiteit. Bij algemene dekkingsmiddelen ontbreekt deze relatie.

Onroerende zaakbelastingen

Voor 2024 wordt er gewaardeerd naar de peildatum 1 januari 2023. Voor het belastingjaar 2024 vindt er op dit moment een hertaxatie plaats om te komen tot nieuwe WOZ-waarden per 1 januari 2023 (waardepeildatum). De hertaxaties bevinden zich in een afrondende fase. Omdat de definitieve omvang van de WOZ waardes gemeentebreed nog niet definitief is, wordt voor de inschatting van de waarde-ontwikkeling voor woningen en niet woningen aangesloten bij de cijfers uit de circulaires van het gemeentefonds.

De opbrengst van 2024 wordt naast de trendmatige verhoging van 3%, met 1% extra verhoogd vanwege het feit dat het tarief, en daarmee de opbrengst, in belastingjaar 2023 circa 1% te laag was. De inflatie kwam namelijk uit op ruim 6% in 2023 terwijl er rekening was gehouden met 5%. Voor niet- woningen wordt dezelfde verhoging toegepast.

Bij de gebruikers van niet- woningen wordt rekening gehouden met een lagere waarde vanwege leegstand en amendement De Pater. Het gaat hierbij om een waarde van € 56 miljoen, waar geen onroerende zaakbelasting voor in rekening kan worden gebracht.

Voor de waarde ontwikkeling van de woningen wordt aangesloten bij het percentage zoals door het ministerie berekend bij de opstelling van de meicirculaire van het gemeentefonds. Dat is 3% voor woningen en voor niet-woningen stijgt de waarde ten opzichte van 2023 met 2%.

	OZB opbrengst 2023 (na wijziging)	*OZB opbrengst 2024*	*WOZ waarde 2023 (begroting)*	*ontwikkeling WOZ waarde*	*WOZ waarde 2024*	*Tarief 2024*
Eigenaar woning	3.227.000	3.395.000	3.200.000.000	3%	3.296.000.000	0,1031%
Eigenaar niet-woning	2.350.000	2.414.000	700.000.000	2%	714.000.000	0,3381%
*Gebruiker niet-woning**	1.625.000	1.759.000	645.000.000	2%	658.000.000	0,2674%
	7.202.000	**7.568.000**				

* = voor de berekening tarief niet-woning gebruiker is rekening gehouden met voor leegstand en amendement de Pater ten bedrage van € 56 miljoen voor 2024

Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten

Voor 2024 is er sprake van een benodigde indexatie van 8% ten opzichte van de tarieven van 2023. Bovenop het standaard indexatiepercentage van 3% is er nog eens 5% extra nodig om de (extreme) inflatiecorrectie van het afgelopen jaar op te vangen. Ook voor 2024 worden er weer stevige indexaties verwacht op de lopende overeenkomsten.

Daarbij komt nog dat dat in 2023 minder inkomsten uit de afvalstoffenheffing ontvangen zullen worden dan begroot. Met de extra 5% kan ook dit verlies aan inkomsten met terugwerkende kracht hersteld worden.

Ondanks een indexatie van 8% is er meerjarig geen positief resultaat op de afvalbegroting, wat resulteert in onttrekkingen uit de egalisatievoorziening afvalstoffenheffing. Deze voorziening heeft voldoende saldo om de meerjarige onttrekkingen op te kunnen vangen. Het voornemen is om per 1 januari 2025 DIFTAR in te voeren. De resultaten van DIFTAR (daling van de verwerkingskosten) en eventuele extra lasten (afschrijvingen) zijn nog niet meegenomen in de meerjarenbegroting. De verwachting is dan ook dat vanaf 2025 wel een begroting aangeleverd kan worden met een meerjarig positief resultaat.

Kosteloos ophalen grondstoffen bij scholen

Er is gestart met een project om afvalscheiding op scholen te stimuleren en grondstoffen bij scholen in te zamelen. Binnen dit project is voorzien dat de inzameling gratis plaatsvindt. Scholen zorgen zelf voor de inzameling van hun restafval. Gratis inzameling is alleen mogelijk indien daarvoor een vrijstelling in deze verordening wordt opgenomen. Daartoe is deze wijziging van de verordening nodig. De vrijstelling wordt gemotiveerd vanuit de gedachte dat afvalscheiding van algemeen belang

is in een duurzame samenleving. Scholen krijgen daarbij een rol om via educatie het bewustzijn van dit belang te vergroten. Daarbij past dat op scholen zelf ook scheiding van afval plaatsvindt. Om dat mogelijk te maken kunnen scholen meeliften met de inzameling van de GFT, papier en PMD grondstoffenstromen die via onze gemeente worden ingezameld. Als tegenprestatie voor de educatieve rol die scholen hierin vervullen en als extra stimulans vindt die inzameling gratis plaats bij scholen die aan dit educatieproject voor afvalvrije scholen meedoen.

Berekening van kostendekkendheid van de Afvalstoffenheffing	
Afvalverwijdering huisvuil	1.163.000
Afvalverwijdering Milieustraat	537.000
Afvalverwijdering beleid en algemeen	530.000
Netto kosten taakveld	**2.230.000**
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	129.000
BTW	492.000
Onttrekking uit de voorziening Afvalstoffenheffing	-118.000
Totale kosten	**503.000**
Opbrengst heffingen	**2.733.000**
Dekkingspercentage	**100%**

Rioolheffing & Waterzorgheffing

De riool- en waterzorgheffing geschiedt vanuit twee gezichtspunten: Een heffing van de eigenaar en een heffing van de gebruiker. De heffing heeft het karakter van een bestemmingsheffing waarmee kosten kunnen worden verhaald om maatregelen te treffen die de gemeente noodzakelijk acht voor een doelmatig werkende riolering en overige maatregelen ten aanzien van hemelwater en grondwater.

Dit betekent dat het individuele profijt van de heffing door de gemeente niet meer hoeft te worden aangetoond. De gemeente kan de kosten verhalen die ze maakt voor het nakomen van de zorgplichten uit de Wet verankering en bekostiging van gemeentelijke watertaken.

De voorzieningen waarvan de kosten kunnen worden verhaald, sluiten aan bij de maatregelen die de gemeente in het kader van het verbreed gemeentelijke rioleringsplan (VGRP+) onderneemt. Dit kunnen maatregelen met een collectief of individueel karakter zijn. Van belang is dat de gemeente aannemelijk kan maken dat de maatregelen van belang zijn voor het nakomen van de zorgplichten.

De cijfers in de begroting 2024 zijn deels gebaseerd op het nog vast te stellen VGRP+, maar de invloed van voornoemd nieuw op te stellen rioleringsplan zal eerst in 2025 in de tarieven tot uitdrukking komen. Hierdoor kan in 2024 worden volstaan met een trendmatige verhoging van 3%

Het saldo van de totale lasten minus baten -zoals gebruikt voor de tariefberekening- voor 2024 geven wij in de onderstaande tabel weer.

Berekening van kostendekkendheid van de Rioolheffing	
Riolering afvalwater en hemelwater	626.000
Riolering grondwater	26.000
Overige rioleringslasten waaronder kapitaallasten	1.327.000

Rioolaansluitingen	0
Netto kosten taakveld	**1.979.000**
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	323.000
BTW	272.000
Onttrekking uit de voorziening rioolheffing	- 102.000
Totale kosten	**493.000**
Opbrengst heffingen	**2.472.000**
Dekkingspercentage	**100%**

Overige rechten, heffingen en belastingen
De overige rechten, heffingen en belastingen betreffen de hondenbelasting, lijkbezorgingsrechten, leges, precariobelasting, havengelden, marktgelden, woonschepenrechten en toeristen- en watertoeristenbelasting stijgen met 3% inflatiepercentage, uitgezonderd de (water)toeristenbelasting die stijgt met € 0,10 per overnachting of per etmaal. (over dit tarief heeft de gemeenteraad vorig jaar al besloten. Bij de uit de begroting voortvloeiende tarievenvaststelling worden de tarieven waar mogelijk trendmatig verhoogd.

Hondenbelasting
Voorgesteld wordt om met ingang van 1-1-2024 de hondenbelasting af te schaffen. De bescheiden opbrengst (0,70%) ten opzichte van de totale belastingopbrengst, in combinatie met de stijgende uitvoeringskosten maken dat deze belastingsoort eindig is. De bruto opbrengst van de hondenbelasting lag in het verleden ongeveer op € 90.000. Omdat er ook directe en indirecte kosten tegenover staan, zoals met name de kosten van de heffing en de invordering, handhaving e.d. is het netto bedrag lager. De kosten, welke worden ingeschat op € 30.000 vallen ook weg zodat in principe het netto resultaat van de afschaffing € 60.000 bedraagt.
De trend zien we overigens bij steeds meer gemeenten in Nederland. Ter ondersteuning onderstaande cijfers:
- In 2010 kennen 308 gemeenten een hondenbelasting
- In 2020 kennen 196 gemeenten een hondenbelasting
- In 2023 kennen 136 gemeenten (= 40% van alle gemeenten) een hondenbelasting

Lijkbezorgingsrechten
Lijkbezorgingsrechten zijn rechten die in rekening gebracht worden voor het begraven van stoffelijke overschotten, het bijzetten van urnen en het onderhoud van graven op de gemeentelijke begraafplaatsen. We stellen voor de tarieven voor 2024 met 3% te verhogen. Het saldo van de totale lasten minus baten -zoals gebruikt voor de tariefberekening- voor 2024 geven wij in onderstaande tabel weer:

Berekening van kostendekkendheid van Lijkbezorgingsrechten	
Algemene begraafplaatsen	127.000
Netto kosten taakveld	**127.000**
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	18.000

BTW	21.000
Totale kosten	**166.000**
Opbrengst heffingen	**50.000**
Dekkingspercentage	30%

Leges
Wij leveren diverse diensten en producten zoals paspoorten, rijbewijzen, uittreksels en (omgevings)vergunningen, waarvoor wij een vergoeding (leges) vragen. De tarieven inzake leges verhogen we, alleen daar waar mogelijk, slechts trendmatig en worden in rekening gebracht volgens de Legesverordening. Dit met uitzondering van de tarieven die van Rijkswege worden vastgesteld, zoals bijvoorbeeld de uitgifte van paspoorten en rijbewijzen. De Legesverordening 2024 wordt in december 2023 vastgesteld, rekening houdend met de invoering van de Omgevingswet per 1-1-2024.
Als uitgangspunt bij het opstellen van de legesverordening van Hoofdstuk 2 onder de Omgevingswet is kostenneutraal overgaan. Ook mogen onder de Omgevingswet, net als in het verre verleden, weer leges voor milieu belastende activiteiten worden geheven.

Het saldo van de totale lasten minus baten -zoals gebruikt voor de tariefberekening- voor 2024 kan helaas nog niet volledig in deze paragraaf worden ingevuld omdat de leges Omgevingswet nog niet bekend zijn. Bij de vaststelling van de legesverordening 2024 in de raadsvergadering van december zal deze worden toegevoegd.

Samenvatting hoofdstuk 1,2 en 3

Recapitulatie Hoofdstuk 1, 2 en 3	Directe kosten	Loonkosten	Overhead	Opbrengst	Kostendekkendheid
Kostendekking Hoofdstuk 1	134.655	158.134	118.430	360.434	87,65%
Kostendekking Hoofdstuk 2					
Kostendekking Hoofdstuk 3		14.235	10.659	8.611	34,59%
Kostendekking totale tarieventabel	**134.655**	**172.369**	**129.089**	**369.045**	**84,62%**

De kostendekkendheid van gemeente Geertruidenberg voldoet aan de wettelijk gestelde eisen.

Onderwerp legesverordening	**Directe kosten**	**Loonkosten**	**Overhead**	**Opbrengst**	**Kostendekkendheid**
Hoofdstuk 1 - Algemene dienstverlening					
Paragraaf 1.1 - Burgerlijke Stand		15.305	11.460	27.630	103,23%
Paragraaf 1.2 - Reisdocumenten	92.000	66.886	50.097	211.000	100,97%
Paragraaf 1.3 - Rijbewijzen	22.655	37.400	28.013	77.025	87,46%
Paragraaf 1.4 - Verstrekkingen uit de basisregistratie personen		17.603	13.180	15.444	50,17%
Paragraaf 1.5 - Vervallen					
Paragraaf 1.6 - Bestuursstukken					
Paragraaf 1.7 - Vastgoedinformatie					

Paragraaf 1.8 - Overige publiekszaken	2.000	2.624	1.965	3.948	59,93%
Paragraaf 1.9 - Gemeentearchief					
Paragraaf 1.10 - Vervallen					
Paragraaf 1.11 - Kansspelen		45	34	39	49,37%
Paragraaf 1.12 - Leegstandwet					
Paragraaf 1.13 - Kabels en leidingen	18.000	8.767	6.565	19.159	57,48%
Paragraaf 1.14 - Verkeer en vervoer		9.504	7.116	6.189	37,24%
Paragraaf 1.15 - Diversen					
Totaal hoofdstuk 1	134.655	158.134	118.430	360.434	87,65%
Hoofdstuk 2 - Omgevingswet					
Paragraaf 2.1 - Algemene bepalingen					
Paragraaf 2.2 - Voorfase					
Paragraaf 2.3 - Activiteiten met betrekking tot bouwwerken					
Paragraaf 2.4 - Activiteiten met betrekking tot cultureel erfgoed en werelderfgoed					
Paragraaf 2.5 - Milieubelastende activiteiten					
Paragraaf 2.6 - Lozingsactiviteiten					
Paragraaf 2.7 - Aanlegactiviteiten					
Paragraaf 2.8 - Overige activiteiten					
Paragraaf 2.9 - Maatwerkvoorschriften bij bouwactiviteiten					
Paragraaf 2.10 - Gelijkwaardigheid					
Paragraaf 2.11 - Overige tarieven					
Paragraaf 2.12 - Modaliteiten					
Paragraaf 2.13 - Vermindering					
Paragraaf 2.14 - Teruggaaf					
Totaal hoofdstuk 2					
Hoofdstuk 3 - Europese dienstenrichtlijn					
Paragraaf 3.1 - Horeca		8.842	6.621	7.532	48,71%
Paragraaf 3.2 - Algemene Plaatselijke Verordening (evenementen)		5.213	3.903	1.040	11,41%
Paragraaf 3.3 - Brandbeveiligingsverordening					
Paragraaf 3.4 - Winkeltijdenwet					
Paragraaf 3.5 - In dit hoofdstuk niet benoemde vergunning, ontheffing of andere beschikking		180	135	39	12,34%
Totaal hoofdstuk 3		14.235	10.659	8.611	34,59%
Totaal	**134.655**	**172.369**	**129.089**	**369.045**	**84,62%**

Precariobelasting
De precariobelasting is een belasting voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven de voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. Belastingplichtig is degene die één of meer voorwerpen heeft onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond, dan wel degene voor wie die voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond aanwezig zijn. Voor 2024 worden de tarieven trendmatig verhoogd met 3%.

Havengelden
Voor het (tijdelijk) mogen gebruiken van de gemeentelijke (passanten)haven vragen we een vergoeding. Deze havengelden bestemmen we voor het onderhouden en faciliteren van de havens. Momenteel kan de beroepsbinnenvaart gebruik maken van twee ligplaatsvoorzieningen, te weten die in de kern Geertruidenberg (Timmersteekade) en die in de kern Raamsdonksveer (Reenweg). Ook kan men op een aantal andere plekken in de Donge aanleggen. De tarieven voor de havengelden zijn opgenomen in de Verordening binnenhavengeld. Het havengeld berekenen we op basis van de grootte van het schip en de duur van het gebruik. De havenmeester int de havengelden bij de gebruikers van de verschillende gemeentelijke havens. Ook hier is de trendmatige verhoging met 5% toegepast, zijnde de inflatiecorrectie. Het saldo van de totale lasten minus baten -zoals gebruikt voor de tariefberekening- voor 2024 geven wij in onderstaande tabellen (havengelden en binnenhavengelden) weer.

Woonschepenrechten
Een recht wordt geheven voor het innemen van een ligplaats met een (historisch) woonschip binnen de gemeentelijke wateren. De tarieven stijgen met 3% inflatiecorrectie.

Berekening van kostendekkendheid van Havengelden en woonschepenrechten	
Diverse lasten passantenhaven en ligplaatsvoorzieningen inclusief BTW	66.000
Overige inkomsten binnenhavens	-9.000
Netto kosten taakveld	**57.000**
Overhead	0
Totale kosten	**57.000**
Opbrengst (diverse) heffingen en pachten	**40.000**
Dekkingspercentage	**70%**

Marktgelden
De gemeente heeft drie weekmarkten op drie verschillende locaties: de Oude Melkhaven te Raamsdonk, het Heereplein te Raamsdonksveer en de Markt te Geertruidenberg. Voor het innemen van een standplaats op de aangewezen plaatsten heffen we marktgeld volgens de Verordening Marktgelden. De hoogte van de marktgelden is afhankelijk van de oppervlakte van een standplaats. Deze marktgelden gebruiken we voor het huren van marktkramen, de locaties van de markten te onderhouden en schoon te maken. De tarieven marktgeld worden voor het eerst sinds drie jaar met 3% voor het belastingjaar 2024 verhoogd.
Het saldo van de totale lasten minus baten -zoals gebruikt voor de tariefberekening- voor 2024 geven wij in onderstaande tabel weer:

Berekening van kostendekkendheid van Marktgelden	
Exploitatielasten markten	41.200
Netto kosten taakveld	**41.200**
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	26.100
Totale kosten	**67.300**
Opbrengst heffingen	**8.000**
Dekkingspercentage	**11,89%**

Toeristen- en watertoeristenbelasting 2024 en 2025
Vanaf 2020 wordt een toeristenbelasting en watertoeristenbelasting geheven. Hierin wordt een belasting geheven voor het houden van verblijf met overnachting of per etmaal binnen de gemeente. Het tarief wordt ten opzichte van 2023 verhoogd met € 0,10 naar € 1,60 per overnachting of per etmaal.
Tevens wordt het tarief voor 2025 voorgesteld op € 1,80. Ondernemers hebben baat bij het beschikbaar hebben van de tarieven voor twee jaar om zo toekomstige boekingen te kunnen doen.

Lokale lastendruk
Hieronder gaan wij in op de gevolgen van één en ander voor de lokale lastendruk van de burgers. Door het feit dat we voor zowel de afvalstoffenheffing als de rioolheffing gedifferentieerde tarieven hanteren, hebben wij er voor gekozen om een beeld te geven van de indicatieve gevolgen voor een "gemiddeld" gezin. Hierbij gaan wij er voor de OZB vanuit dat het tarief voor de eigenaar van een woning 0,1031% bedraagt. Bij zowel de rioolheffing-gebruik, rioolheffing-eigendom als afvalstoffenheffing zijn het de tarieven zoals opgenomen bij het belastingvoorstel.
Bij onderstaande indicatie gaan we uit van een gezin van 3 personen met een eigen woning met een WOZ-waarde van € 316.000 in 2024 (waardepeildatum 1-1-2023).

3-persoonshuishouden (eigenaar)	2023	2024
woz waarde woning	316.000	326.000
OZB eigendom	327,69	336,11
Rioolrecht gebruik	58,08	63,60
Rioolrecht eigendom	166,56	171,60
Afvalstoffenheffing	282,23	306,00
	834,56	**877,31**

Voor niet- woningen is in onderstaand overzicht de lastendruk van een niet-woning opgenomen met een WOZ waarde van € 515.000 voor 2024 (waardepeildatum 1-1-2023).

Niet-woningen	2023	2024
woz waarde niet-woning	505.000	515.000
OZB eigendom	1.704,38	1.741,22
OZB gebruiker	1.348,25	1.377,11
Rioolrecht gebruik	84,48	87,12
Rioolrecht eigendom	166,56	171,60
	3.304,27	**3.377,05**

Belastingcapaciteit
In de meicirculaire wordt jaarlijks de benodigde informatie voor de berekening van het kengetal belastingcapaciteit opgenomen, zoals aangegeven in de ministeriele regeling over de berekeningswijze van de financiële kengetallen (Besluit Begroting en Verantwoording). Voor gemeenten gaat het om het landelijk gemiddelde voor de gemeentelijke woonlasten van een meerpersoonshuishouden. Het laatst bekende gemiddelde bedraagt voor 2023 € 944 (jaar t-1).

Onbenutte belastingcapaciteit
Om bij het Rijk toegelaten te worden als zgn. art 12-gemeente (= gemeente in financieel noodlijdende positie) dient een gemeente te voldoen aan een redelijk peil van het zgn. belastingpakket. Om dat te kunnen beoordelen moet duidelijk zijn welke eigen inkomsten daarbij worden betrokken en wat een redelijk peil is. Daarbij gaat het om de eigen inkomsten uit:
1. de onroerende zaakbelastingen (OZB);
2. de rioolheffingen;
3. de afvalstoffenheffingen en reinigingsrechten.

Onroerende zaakbelastingen
Het landelijk percentage van de WOZ-waarde voor toelating tot artikel 12 voor het jaar 2024 vastgesteld op 0,1614%.
Het gewogen gemiddelde OZB-tarief ofwel het percentage voor de toelating tot artikel 12 moet op de volgende wijze worden berekend:
(PEW x WW + PGNW x WNWG + PENW x WNWE) / (WW+WNWG+WNWE)
waarbij:
PEW = OZB-percentage eigenaar woning;
PGNW = OZB-percentage gebruiker niet-woning;
PENW = OZB-percentage eigenaar niet-woning;
WW = waarde woningen;
WNWG = waarde niet-woningen gebruikers;
WNWE = waarde niet-woningen eigenaren.

Betreft	Percentage	WOZ waarde	Opbrengst
PEW	0,1031%	3.296.000.000	3.395.000
PENW	0,3381%	714.000.000	2.414.000
PGNW	0,2674%	658.000.000	1.759.000
		4.668.000.000	**7.568.000**
			4.668.000.000
		gemiddeld percentage	**0,1621%**

Voor de gemeente Geertruidenberg is het percentage op dit moment 0,1621%. Voor 2024 is het gemiddeld percentage hoger dan het artikel 12 percentage.

Riool- en afvalstoffenheffing
Voor de onderdelen riolering, afvalstoffen en reiniging moet er sprake zijn van tarieven die resulteren in 100% lastendekkendheid. Dit uitgangspunt volstaat bij de beoordeling van de hoogte van deze heffingen of zij voldoen aan het redelijke peil. Van een minimumtarief per aansluiting is in dit verband dan ook geen sprake meer. Een eventuele onderdekking op de onderdelen riolering, afvalstoffen en reiniging moet gecompenseerd worden door extra baten uit de OZB boven de 120%. Bij beide heffingen is sprake van zogenaamde gesloten financiering. Deze dienen maximaal 100% kostendekkend te worden opgenomen. Dit is in onze gemeente voor beide het geval.

Kwijtschelding
Indien een belastingplichtige niet of over te weinig financiële middelen beschikt om de belastingaanslag te voldoen, kunnen we onder bepaalde voorwaarden aan deze belastingplichtige kwijtschelding verlenen. Het kwijtscheldingspercentage dat we hanteren bedraagt 100%. Dit betekent dat alle belastingplichtigen die een inkomen hebben dat 100% van het minimuminkomen (volgens bijstandsnorm) of lager bedraagt in aanmerking komen voor gehele of gedeeltelijke kwijtschelding.
Kwijtschelding kan alleen worden verleend indien het een aanslag betreft voor afvalstoffenheffing en rioolheffing gebruiker. De overige heffingen zijn in de betreffende belastingverordeningen uitgesloten voor kwijtschelding.

De opbrengsten voor afvalstoffenheffing en rioolheffing, welke worden kwijtgescholden zijn als kostencomponent opgenomen in de tarieven voor afvalstoffenheffing en rioolheffing. Voor 2023 worden de bedragen niet aangepast en gaat het om € 75.000 afvalstoffenheffing en € 15.000 rioolheffing.

Paragraaf B - Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De paragraaf weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de begroting van de gemeente Geertruidenberg is. Dit is van belang wanneer een financiële tegenvaller zich voordoet. Aandacht voor het weerstandsvermogen kan voorkomen dat elke financiële tegenvaller dwingt tot bezuinigingen.
Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit begroting en verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.
Conform dit artikel moet deze paragraaf ten minste bevatten;

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico’s (onderdeel 1);
- een inventarisatie van de risico’s (onderdeel 2);
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit (onderdeel 3);
- een berekening van het weerstandsvermogen en een oordeel hierover (onderdeel 4);
- een kengetal voor de:

1) a) Netto schuldquote;
b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
2. Solvabiliteitsratio
3. Grondexploitatie
4. Structurele exploitatieruimte
5. Belastingcapaciteit ((onderdeel 5);

- een beoordeling van de onderlinge verhoudingen tussen de kengetallen in relatie tot de financiële positie.

Vervolgens wordt een berekening gemaakt van het weerstandsvermogen en oordeel gevormd over het weerstandsvermogen (onderdeel 4). Ter completering volgt het onderdeel kengetallen (onderdeel 5).
De Gemeente Geertruidenberg vindt een goed risicomanagement belangrijk en acht het wenselijk risico's die van invloed zijn op de bedrijfsvoering en ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen beheersbaar te maken. Alleen wanneer we een zo volledig mogelijk inzicht in de potentiële risico's en hun gevolgen hebben, kunnen we een uitspraak doen over het wel of niet aanvaarden van het risico en over voor het wel of niet nemen van eventuele aanvullende maatregelen. Hierdoor kunnen we op verantwoorde wijze besluiten worden genomen en worden risico's tot een gewenst niveau beperkt.

1. Risicomanagementbeleid

In het vastgestelde risicomanagementbeleid worden de kaders gesteld ten aanzien van de reikwijdte en toepassing van risicomanagement.
Risicomanagement is gemeentebreed doorgevoerd. Het risicoprofiel is uitgewerkt voor de reguliere bedrijfsprocessen én de projecten, zodat de hierbij behorende weerstandscapaciteit van Gemeente Geertruidenberg kan worden berekend. Verdere verfijning en doorontwikkeling van risicomanagement vindt doorlopend plaats.

2. Risico's

Een risico is de kans op een gebeurtenis met effect op het behalen van de door de organisatie gestelde doelstellingen.

Voor het komende jaar verwachten we dat de effecten van de Corona maatregelen zichtbaar zullen, worden.
Voor nu voorzien we als belangrijkste punt:
- Onduidelijkheid over de sociaal maatschappelijke en economische effecten van deze crisis voor de langere termijn.

<u>Risicoprofiel</u>

De onderstaande tabel geeft de resultaten weer van de risico-inventarisatie voor gemeente Geertruidenberg. Om de risico's van onze gemeente systematisch in kaart te brengen en te beoordelen is een risicoprofiel opgesteld. Dit risicoprofiel is een dynamisch geheel: als er aanleiding toe is, worden risico's toegevoegd, gewijzigd en/of verwijderd. Hierbij is gebruik gemaakt van NARIS® (NAR Risicomanagement Informatie Systeem).
Ten behoeve van de begroting 2024 zijn de risico's in relatie met de opgaven, doelstellingen en de te bereiken effecten kritisch doorgenomen. In totaal zijn 58 risico's in beeld gebracht, ten opzichte van de vorige inventarisatie (jaarverslag 2022) is 1 risico is vervallen . (jaarverslag 2022: 59; begroting 2023: 60).
De tabel geeft een inschatting van de kans dat een risico zich voordoet, afgezet tegen het financiële gevolg:

geld			**Netto**		
x > €200.000				**1**	**1**
€100.000 < x < €200.000	**1**			**4**	**2**

€40.000 < x < €100.000	**2**		**1**	**6**	**4**
€10.000 < x < €40.000			**8**	**14**	**5**
x < €10.000	**1**	**1**	**1**	**1**	**2**
Geen geldgevolgen		**2**		**1**	
Kans	10%	30%	50%	70%	90%

In het volgende overzicht worden de tien risico's gepresenteerd die de hoogste bijdrage hebben geleverd aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit. Hierbij geeft het invloed percentage de invloed van een risico op het totale risicoprofiel weer.

				Begroting 2024		
Begr 2024	***RISICO'S*Jrr 2022**	**Begr 2023**		**Kans**	**Invloed**	**Programma**
1	1	1	Precariobelasting niet kunnen innen	70%	18,88%	7
2	2	3	Een stijging van aantal bijstandsgerechtigden of toename aantal aanvragen bijzondere bijstand	90%	10,24%	3
3	4	2	Tekort ambtelijke capaciteit en ervaring	90%	6,83%	6
4	3	4	Achterstallig onderhoud gemeentelijke gebouwen als gevolg van beperkte budgetten	70%	5,30%	1/3/4/7
5	5	8	Uitval van computersysteem/stroom of vertraagde werking van computersysteem/Data raakt verloren	70%	4,00%	6
6	8	7	Tekort op exploitatie WSW	90%	3,43%	3
7	6	9	Verslechtering kostendekkendheid van leges	90%	3,43%	7
8	7	5	Toename jeugdhulp aantallen en/of complexere (duurdere) vormen	90%	3,40%	3
9	-	-	Onvoldoende kunnen terugvorderen van BTW (over bepaalde dienstverlening)	70%	2,77%	3
10	10		Documenten met vertrouwelijke informatie komen in handen van onbevoegden	70%	2,66%	7
	9		Achterstallig onderhoud wegen, infrastructurele kunstwerken, vaarwegen, havens, riolering en openbare verlichting	70%	2,67%	1
	-	6	Toename aanvragen WMO/ aantal voorzieningen per inwoner	90%	2,28%	3
	-	10	Oninbare (incasso)vorderingen op debiteuren	70%	1,99%	7
			Begroting 2024	***Jaarverslag 2022***	***Begroting 2023***	
Totaal grote risico's			**€ 2.219.000**	**€ 2.162.000**	**€ 2.137.000**	
Overige risico's			***€ 1.940.001***	***€ 1.900.001***	***€ 1.825.002***	
Totaal alle risico's			**€ 4.159.001**	**€ 4.062.001**	**€ 3.962.002**	

Uit de tabel blijkt dat de mutatie van het maximale risico ten opzichte van de vorige actualisatie (bij het jaarverslag 2022) € 97.000 (hoger) is. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door wijziging van risico's. De risico's met de grootste mutatie is:

- Onvoldoende kunnen terugvorderen van BTW (over bepaalde dienstverlening) (100.000)

Voor de toelichting op de risico's en beheersmaatregelen verwijzen we naar de toelichting in de programma's.

3. Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente Geertruidenberg beschikt om niet-begrote kosten die onverwachts en substantieel zijn te dekken.

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages

Percentage	Bedrag
5%	€ 854.556
10%	€ 934.016
15%	€ 993.204
20%	€ 1.043.281
25%	€ 1.087.730
30%	€ 1.130.052
35%	€ 1.171.341
40%	€ 1.211.794
45%	€ 1.253.389
50%	€ 1.294.933
55%	€ 1.337.586
60%	€ 1.382.749
65%	€ 1.431.256
70%	€ 1.482.228
75%	€ 1.535.490
80%	€ 1.592.448
85%	€ 1.655.823
90%	€ 1.731.561
95%	€ 1.835.977

Benodigde weerstandscapaciteit

Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie wordt toegepast, omdat het reserveren van het maximale bedrag ongewenst is (€ 4.159.000 zie voorgaande tabel). De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. De resultaten van de risicosimulatie staan hiernaast weergegeven.
Hieruit volgt dat bijvoorbeeld met 20% zekerheid alle risico’s kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 1,0 miljoen.
De benodigde weerstandscapaciteit bij een zekerheidspercentage van 90 is € 1,7 miljoen (jaarverslag 2022: € 1,8 miljoen; begroting 2023 € 1,7 miljoen). Met 90% zekerheid kunnen met dit bedrag alle risico’s worden afgedekt.
De benodigde weerstandscapaciteit is ten opzichte van de jaarrekening 2022 (laatste actualisatie) € 34.000 lager. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door:
- Benodigde weerstandscapaciteit m.b.t. precariobelasting (-)
- Benodigde weerstandscapaciteit m.b.t. onvoldoende kunnen terugvorderen van BTW (-)

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen incidentele en structurele weerstandscapaciteit.

Beschikbare weerstandscapaciteit *Weerstand (in €)*	Jaarrekening 31-12-2022	Begroting 01-01-2024	Begroting 01-01-2025	Begroting 01-01-2026	Begroting 01-01-2027

Incidentele weerstandscapaciteit (in vermogen)	**7.256.708**	**7.605.169**	**7.898.669**	**9.178.669**	**9.178.669**
Vrij aanwendbare algemene reserve	*6.822.189*	*7.256.649*	7.550.149	*8.830.149*	*8.830.149*
Vrije algemene reserve	5.056.643	5.525.088	5.818.588	7.098.588	7.098.588
Weerstandsreserve	1.765.546	1.731.561	1.731.561	1.731.561	1.731.561
Vrij aanwendbare bestemmingsreserve	*434.519*	*348.519*	*348.519*	*348.519*	*348.519*
Gerealiseerde resultaat (programmabegroting)					
Structurele weerstandscapaciteit (in exploitatie)	**0**	**45.000**	**45.000**	**45.000**	**45.000**
Onvoorzien	0	*45.000*	45.000	45.000	45.000
Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0	*0*	0	0	0
Onbenutte capaciteit afvalstoffenheffingen	-				
Totale weerstandscapaciteit	**7.256.708**	**7.650.169**	**7.943.669**	**9.223.669**	**9.223.669**

Vrij aanwendbare algemene reserve
Het huidige beleidskader met betrekking tot reserves en voorzieningen is neergelegd in de Financiële Verordening 2022. Om te voorkomen dat bij een calamiteit direct het bestaande beleid moet worden bijgesteld, is gekozen voor het vormen van een afzonderlijk weerstandsdeel in de algemene reserve.

Weerstandsreserve.
De weerstandsreserve is het basis van deze paragraaf afgezonderde deel van de algemene reserve.

Vrij aanwendbare bestemmingsreserve
Een bestemmingsreserve is een reserve waaraan de raad een bepaalde bestemming heeft gegeven. De bestemmingsreserves kunnen, zolang de raad de bestemming kan wijzigen, tot de weerstandscapaciteit worden gerekend. Voor sommige bestemmingsreserves zal een aanwending als weerstandscapaciteit echter aanzienlijke negatieve consequenties voor bestaande voorzieningen met zich meebrengen. Dit geldt voor reserves die zijn gevormd om de afschrijvingslasten of kapitaalslasten van diverse voorzieningen te dekken zoals fort Lunet, gemeentehuis, containermanagement en Informatisering en Automatisering.
Tevens geldt dit voor de in het verleden gevormde reserves voor diverse risico's zoals grondexploitatie en decentralisaties. Daarom worden bovengenoemde bestemmingsreserves niet meegerekend in de beschikbare weerstandscapaciteit.
Voor de overige bestemmingsreserves geldt dat eventuele aanwending als weerstandscapaciteit geen of geringe negatieve consequenties voor bestaande voorzieningen met zich meebrengen. Een groot deel betreft restanten van in het verleden gevormde reserves.

Gerealiseerd resultaat volgend uit de programmabegroting
Het BBV geeft aan dat het gerealiseerde resultaat volgend uit de programmabegroting ook tot het eigen vermogen behoort. Afhankelijk van de bestemming zal daarom ook dit resultaat kunnen worden meegenomen in de berekening van het weerstandsvermogen.

Onvoorzien
De post onvoorzien wordt bij de begroting opgenomen om onvoorziene ontwikkelingen te kunnen afdekken. De budgettair opgenomen ruimte is € 45.000.

Onbenutte inkomstenbronnen
De mate waarin van de onbenutte belastingcapaciteit gebruik wordt gemaakt, verschilt van gemeente tot gemeente en is mede afhankelijk van de politieke relevantie van de hoogte van het OZB-tarief. Als zich tegenvallers voordoen, zal de onbenutte belastingcapaciteit niet zonder slag of

stoot worden ingezet, maar dit is wel één van de mogelijkheden. Bij de berekening van de onbenutte belastingcapaciteit wordt aangesloten bij de drie belangrijkste inkomsten van de gemeente te weten: OZB, afvalstoffenheffing en rioolafvoerrecht, voor zover deze laatste twee niet maximaal mogelijk en/of kostendekkend blijken te zijn. Deze posten worden niet meegenomen bij de berekening van het weerstandsvermogen bij de jaarrekening.

In de opsomming van posten voor de beschikbare weerstandscapaciteit zijn de voorzieningen niet genoemd. Voorzieningen vallen niet onder de weerstandscapaciteit, omdat deze zijn gevormd voor het afdekken van voorzienbare lasten in verband met verplichtingen en risico's waarvan de omvang en/of het tijdstip van optreden per balansdatum min of meer onzeker is. Deze lasten hangen samen met de periode voorafgaand aan die datum.

4. Weerstandsvermogen

Op basis van de huidige gegevens in het risicomanagementsysteem berekenen we het weerstandsvermogen.

Het weerstandsvermogen is te definiëren als 'het vermogen van de gemeente Geertruidenberg om niet-structurele financiële risico's te kunnen opvangen teneinde haar taken te kunnen voortzetten'.

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, leggen we de relatie tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij gewenste weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit. De relatie tussen beide componenten geven we in onderstaande figuur weer.

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit, kunnen we afzetten tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen. Voor 2024 is dit:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde Weerstandscapaciteit}} = \frac{€\ 7.650.169}{€\ 1.731.561} = 4{,}42$$

(Jaarverslag 2022: 4,11; Begroting 2023: 5,09)
De ratio weerstandsvermogen voor de jaren 2025 t/m 2027 bedraagt respectievelijk 4,59; 5,33; 5,33.

De stijging van de ratio weerstandsvermogen ten opzichte van de jaarrekening 2022 (laatste actualisatie) wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- De stijging van de vrije algemene reserve vanwege het jaarrekeningsaldo 2022.

Gebaseerd op de hierna opgenomen tabel valt het weerstandsvermogen in klasse A. Dit duidt op een weerstandsvermogen uitstekend dat ruim voldoet aan de in het risicomanagementbeleid vastgestelde norm (waarderingscijfer B, ratio weerstandsvermogen tussen de 1,4 en 2,0).

Weerstand velden[1]		
Waarderingscijfer	**Ratio**	**Betekenis**
A	>2.0	Uitstekend
B	1.4-2.0	Ruim voldoende
C	1.0-1.4	Voldoende
D	0.8-1.0	Matig
E	0.6-0.8	Onvoldoende
F	<0.6	Ruim onvoldoende

[1] De normtabel is ontwikkeld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement in samenwerking met de Universiteit Twente. Deze tabel biedt een waardering van de berekende ratio.

5. Kengetallen

Om de inzichtelijkheid in de financiële positie van de gemeente te vergemakkelijken voegen we aan deze paragraaf in de begroting en in het jaarverslag kengetallen toe.

Kengetallen	**Jaarverslag 2022**	**Begroting 2023***	**Begroting 2024**	**Begroting 2025**	**Begroting 2026**	**Begroting 2027**
Netto schuldquote	40,45%	50,50%	74,55%	79,53%	68,67%	74,54%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	36,53%	47,58%	70,21%	75,26%	64,16%	70,03%
Solvabiliteitsratio	24,50%	24,04%	22,58%	21,93%	23,57%	24,70%
Structurele exploitatieruimte	0,42%	1,51%	2,99%	3,05%	-3,48%	-3,41%
Grondexploitatie	4,20%	4,6%	5,24%	5,14%	5,44%	5,44%
Belastingcapaciteit	95%	93% 1)	93%	93%	93%	93%

* Begroting 2023 na wijziging
1) gecorrigeerd obv verordening belasting en tarieven 2023.

Beoordeling van de onderlinge verhouding tussen de kengetallen in relatie tot de financiële positie
Netto schuldquote
De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. In de VNG-publicatie ‘Houdbare gemeentefinanciën’ is aangegeven dat wanneer een schuld lager is dan het begrotingstotaal (<100%) dit als voldoende kan worden beschouwd en boven de 130% als onvoldoende. De netto schuldquote van de gemeente Geertruidenberg is voldoende, echter wel verslechterd ten opzichte van de jaarrekening 2022. Vanaf de begroting 2023 geeft het kengetal een stijgend verloop. De ontwikkeling van het kengetal is hiermee negatief.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Om inzicht te krijgen in hoeverre sprake is van doorlenen, wordt de netto schuldquote weergegeven (netto schuld gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier brengen we in beeld wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De netto schuldquote van de gemeente Geertruidenberg is voldoende, echter wel verslechterd ten opzichte van de jaarrekening 2022. Vanaf de begroting 2023 geeft het kengetal een stijgend verloop. De ontwikkeling van het kengetal is hiermee negatief.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen bestaat uit reserves en het resultaat van baten en lasten. In de VNG-publicatie 'Houdbare gemeentefinanciën' is aangegeven dat wanneer een solvabiliteitsratio hoger is dan 30% dit als voldoende kan worden bestempeld en lager dan 20% als onvoldoende.
De ratio voor de gemeente Geertruidenberg is voldoende en geeft een wisselend verloop ten opzichte van de jaarrekening 2022. Dit is neutraal.

Kengetal grondexploitatie
Grondexploitaties kunnen een forse impact hebben op de financiële positie van een gemeente. De boekwaarde van de grond is van belang, omdat deze terugverdiend moet worden bij de verkoop. Boekwaarden worden afgezet tegen de totale baten. Er is geen norm voor deze ratio. Het kengetal voor de grondexploitatie van de gemeente Geertruidenberg is gestegen ten opzichte van de jaarrekening 2022 en geeft een licht stijgend verloop . Dit is licht negatief.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van het evenwicht van de begroting wordt er ook gekeken naar de structurele en incidentele lasten en baten. Voorbeeld van structurele baten zijn de algemene uitkering en eigen belastinginkomsten. Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen. Een begroting waarvan de structurele baten dan ook hoger zijn dan de structurele lasten is dan ook meer flexibel dan een begroting, waarbij de structurele baten en lasten in evenwicht zijn. Er is geen norm voor deze ratio. De structurele exploitatieruimte van de gemeente Geertruidenberg is voor de begroting 2024 en 2025 positief. Voor 2026 en 2027 zijn er forse tekorten. De structurele exploitatieruimte geeft een stijgend verloop en is vanaf 2026 negatief. Dit heeft met name te maken met de landelijke sterke verlaging van de algemene uitkering vanaf 2026.

Belastingcapaciteit
De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten. Het Centrum voor Onderzoek voor de lagere overheden (Coelo) publiceert deze lasten jaarlijks. Bij de berekening van het kengetal worden de gemeentelijke woonlasten afgezet tegen het landelijk gemiddelde. Er is geen norm voor deze ratio. De totale woonlasten van de gemeente Geertruidenberg zijn gedaald en liggen lager dan het landelijk gemiddelde en geven een dalend verloop ten opzichte van de jaarrekening 2022. Dit is positief.

Samenhang
De kengetallen moeten in samenhang worden bezien. De kengetallen schuldquote liggen binnen de norm van de VNG maar zijn wel fors gestegen. De solvabiliteit ligt boven de norm van de VNG. De beoordeling van de structurele exploitatieruimte heeft vooral waarde in meerjarig vooruitblikkend perspectief. Hier is zichtbaar dat dit percentage voor de eerste jaren sterk is verbeterd, het geen betekent dat er "vrije" ruimte aanwezig is, maar dat er vanaf 2026 zware tekorten zijn. De ontwikkeling van kengetal grondexploitatie is redelijk stabiel. De belastingcapaciteit is dalend en zit onder het gemiddelde.
Op basis van de huidige cijfers kan geconcludeerd worden dat de trend van de kengetallen licht negatief is. Met name de ontwikkeling van de schuldquote en structurele exploitatieruimte zijn negatief.
Het monitoren van de ontwikkeling van de kengetallen naar de toekomst is van belang.
Zie ook de hierna volgende figuur (bron: Ministerie van Binnenlandse zaken en koninkrijk relaties)

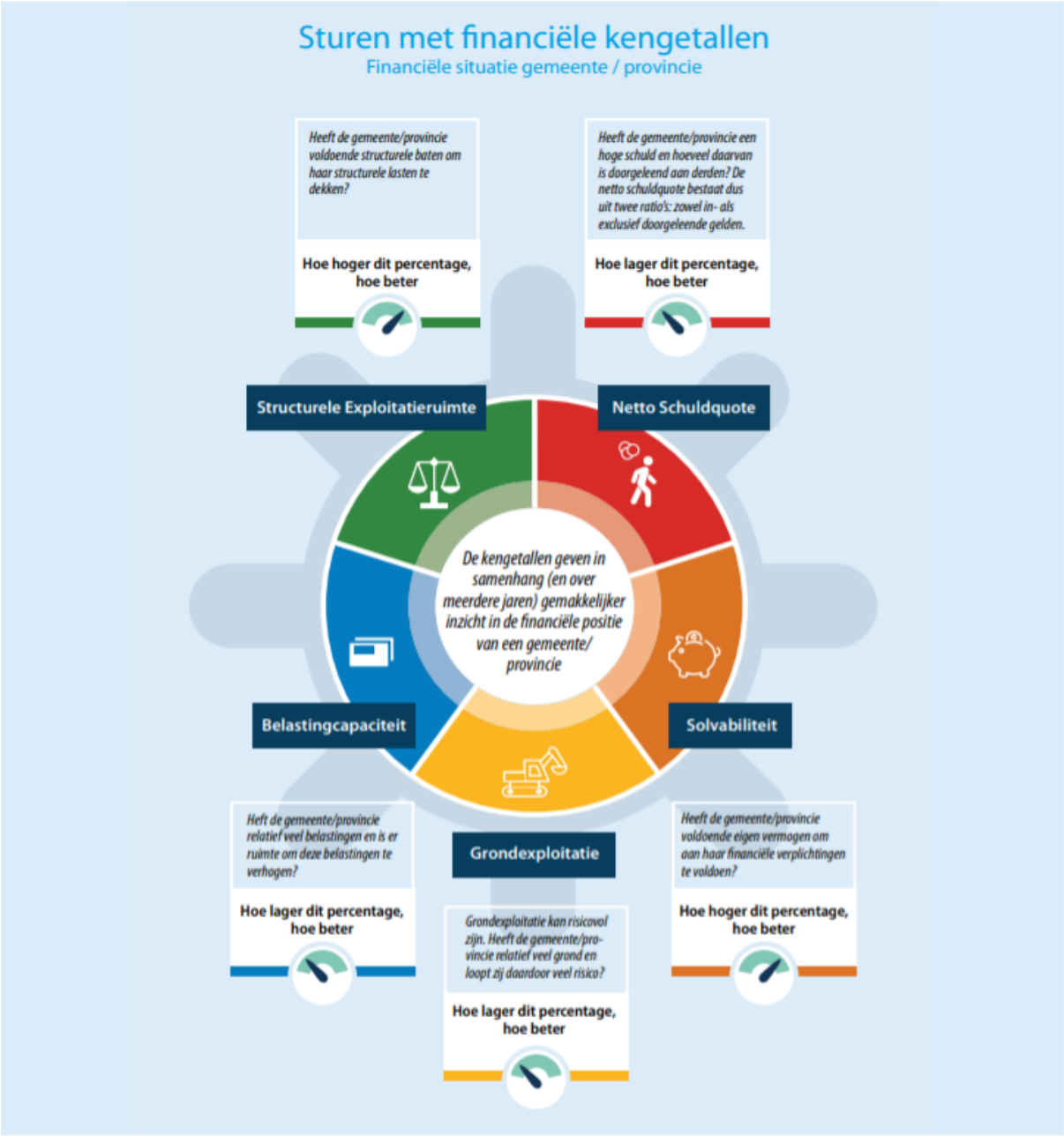

Paragraaf C - Onderhoud kapitaalgoederen

Onderhoud kapitaalgoederen
Het BBV schrijft voor dat de paragraaf betreffende het onderhoud van kapitaalgoederen ten minste de volgende kapitaalgoederen bevat:

a. wegen;
b. riolering;
c. water;
d. groen;
e. gebouwen.

Van de kapitaalgoederen wordt aangegeven:
a. het beleidskader;
b. de uit het beleidskader voortvloeiende financiële consequenties;
c. de vertaling van de financiële consequenties in de begroting en jaarrekening.

In deze paragraaf lichten wij de consequenties toe van het gekozen kwaliteitsniveau voor kapitaalgoederen binnen het beleidskader.

Algemene uitgangspunten
De gemeente beheert ongeveer 310 hectare aan openbare ruimte. Onder deze openbare ruimte vallen: wegen, riolering, waterpartijen en openbaar groen. Verder rekenen wij alle virtuele objecten (niet zichtbaar zoals kadastrale grenzen) en reële objecten (zichtbaar, zoals een bouwwerk) onder, op en boven de grond als taak toe aan de openbare ruimte. Gebouwen behoren niet tot de openbare ruimte, maar worden wel als kapitaalgoed meegenomen. Hieronder geven we voor deze kapitaalgoederen een nadere beschrijving van de wijze van beheer en onderhoud. Het beleid voor het onderhoud van de kapitaalgoederen is onder meer opgenomen in het overzicht kader stellende beleidsnota's en beheerplannen.

Wettelijke bepalingen
Van toepassing zijn onder meer de volgende documenten, "Notitie Materiële vaste activa " (2019) en "Handreiking onderhoud kapitaalgoederen" (2020) uitgebracht door de Provincie Noord-Brabant als toevoeging op deze notitie.
Deze notities behandelen de wijze van activeren, waarderen en afschrijven van activa en het onderhoud van kapitaalgoederen. Ook zijn aandachtspunten voor de financiële verordening opgenomen. Het BBV schrijft recente beheerplannen voor. Onder een recent beheerplan wordt verstaan: maximaal vijf jaar oud. Voor het verslagleggingsjaar 2021 mag het beheerplan derhalve niet ouder zijn dan 2016. Van deze vijf jaar kan door de raad alleen gemotiveerd afgeweken worden.
Onderhoudskosten worden gemaakt om het object gedurende de levensduur op een bepaald kwaliteitsniveau te houden of weer te krijgen (naar behoren laten functioneren en een bepaalde representativiteit laten behouden). Onderhoud kan worden onderscheiden in groot onderhoud en klein onderhoud.

<u>Klein onderhoud:</u>
Bij klein onderhoud gaat het om dagelijkse reparaties die noodzakelijk zijn om het object in goed werkende en veilige staat te houden tegen een van te voren vastgesteld kwaliteitsniveau. Hierbij moet worden gedacht aan maatregelen die noodzakelijk zijn om het object blijvend naar behoren te laten functioneren of haar representativiteit te laten behouden. Klein onderhoud is het onderhoud dat vanaf het eerste of het lopende planjaar op een klein gedeelte van het object wordt uitgevoerd. Uitgaven lopen altijd via de exploitatie.

<u>Groot onderhoud:</u>
Lasten van groot onderhoud ontstaan na een langere periode van gebruik van een object als gevolg van slijtage. Groot onderhoud is in de regel gepland, periodiek voorkomend, onderhoud van veelal ingrijpende aard als gevolg van slijtage, dat op een substantieel deel van het object wordt uitgevoerd en na een langere periode van gebruik moet worden verricht.
Indien de gemeente een voorziening voor groot onderhoud heeft gevormd dienen alle uitgaven die daadwerkelijk zijn opgenomen in het beheersplan direct op deze voorziening geboekt te worden. Andere uitgaven voor groot onderhoud die niet zijn opgenomen in het onderhoudsplan, moeten ten laste van de exploitatie worden geboekt. Ook als er geen voorziening is, dienen de kosten ten laste van de exploitatie te worden geboekt.

Beleidskader- en beheersplannen
Wij werken zoveel mogelijk met beheerplannen. Deze plannen geven over meerdere jaren inzicht in onderhoudsmaatregelen en benodigde financiële middelen, om de functie van de beheerobjecten te kunnen waarborgen.
Het integrale beheerplan 'Programma Openbare Ruimte' krijgt een doorstart als het programma Duurzame Inrichting Openbare Ruimte (DIOR) dat naar verwachting eind 2024 ter besluitvorming aan de raad voorgelegd zal worden. De bestaande beleids- en beheerplannen zullen in het DIOR geïntegreerd worden.

De beheerplannen en onderhoudsniveaus van de beheerobjecten (kapitaalgoederen) zijn maatgevend voor de uitvoering van de werkzaamheden en voor de onderhoudslasten in het betreffende jaar. Uitsluitend de geplande onderhoudslasten (die van jaar tot jaar kunnen variëren) waarvoor gespaard wordt, mogen ten laste van de voorzien worden gebracht.
Beheer- en beleidsplannen worden in de regel voor een periode van vijf jaar opgesteld en daarna herijkt en indien noodzakelijk aangepast. Het beleids- en beheerplan voor de wegen wordt ook steeds voor vijf jaar vast gesteld maar het onderhoudsprogramma wordt steeds voor twee jaar opgesteld. Dit komt omdat de wegen tweejaarlijks geÏnspecteerd worden.

Op basis van deze inspectie wordt de onderhoudsprogrammering opgesteld voor de volgende twee jaar. De uitkomst van de inspectie en de daaruit voortvloeiende onderhoudsmaatregel kan een aanpassing van de storting in de voorziening noodzakelijk blijken. Indien dit zich voordoet zal een nieuwe beheerplan wegen opgesteld worden en ter vaststelling aan de raad worden voorgelegd. Eventuele onderhoudslasten die niet in het beheerplan zijn opgenomen moeten rechtstreeks ten laste van de exploitatie komen

Voor Openbare Verlichting en Groen is gekozen om deze niet via een voorziening te beheersen maar de kosten rechtstreeks via de exploitatie te laten lopen.

Voor de infrastructurele kunstwerken, groen en baggeren worden nieuwe beleids-beheerplannen opgesteld.

In de onderstaande tabellen staan de onderhouds- en beheerplannen met het jaar van ingang van het plan en het jaar waarin het plan geactualiseerd moet worden. Een nieuw plan dient uiterlijk na 5 jaar opgesteld te worden of eerder indien er significante wijzigingen zich voordoen. Tevens is opgenomen wat het door de raad vastgestelde onderhoudsniveau is en of er een voorziening is ingesteld.

Beleidsplan	1e jaar	Nieuw plan	Toelichting
Wegbeheer	2021	2025	Voorziening onderhoud wegen
Infrastructurele (kunst)werken	2019	2024	Voorziening infrastructurele werken
Openbare verlichting	2016	2023	Alle uitgaven lopen direct via exploitatie. Geen voorziening
Riolering	2017	2022	Voorziening riolering
Baggeren / Binnenhavens	2019	2024	Voorziening Baggeren
Gebouwen (incl. onderwijs)	2024	2028	Voorziening gemeentelijke eigendommen
Groen	_____	_____	Alle uitgaven lopen direct via de exploitatie. Geen voorziening.

De beleids en beheersplannen voor Baggeren / Binnenhavens en voor Infrastructurele (kunst)werken hebben als gevolg van personele wisselingen en het verschuiven van taken vertraging opgelopen. Wij verwachten deze vertraging het komende jaar weg te kunnen werken. De gemeenteraad wordt daarom gevraagd om de bestaande plannen met 1 jaar te verlengen tot 2025.

Beheersplan	Voorziening	Onderhoudsniveau
Wegbeheer	Ja	C, Nieuw plan in 2021 aangenomen
Infrastructurele kunstwerken	Ja	Geen onderhoudsniveau. Conditiemeting op basis van de CROW-CUR-Aanbeveling 117 .
Openbare Verlichting	Nee	Geen onderhoudsniveau. Alle nieuwe verlichting dient te voldoen aan Richtlijnen Openbare Verlichting 2011 (ROVL 2011) NEN3140 en NEN1010. Openbare verlichting ouder dan 2011 moet voldoen aan richtlijn OVL.
Riolering	Ja	Geen onderhoudsniveau - Verbreed GRP+ 25 april 2017 gemalen NEN3140 - BRL14020, riool inspectie NEN-EN 13580-2
Baggeren / Binnenhavens	Ja	Geen onderhoudsniveau. Volgens beleid 1. Besluit bodemkwaliteit, 2. Kaderrichtlijn water, 3. Legger en Keur WSBD categorie A, B en C, 4. Waterwet, 5. Natuurwet.
Gebouwen	Ja	Basis is kwaliteitsniveau 3 'redelijke conditie', plaatselijk zichtbare veroudering, functievervulling niet in gevaar. Voor gebouwen die gesloopt of verkocht worden kan gekozen worden voor een lager kwaliteitsniveau.
Groen	Nee	Geen onderhoudsniveau's . Onkruid op verharding - Centrum gebied A - Woon- en buitengebied - B

Algemene Beleids- en beheerkaders
De landelijk geformuleerde normen en richtlijnen vormen het uitgangspunt voor de beleids- en beheerkaders. Deze wijze van werken geeft richting aan kwaliteitsniveaus en beheermethodieken en dient als referentie en toetssteen voor onze gemeentelijke normen en aanpak.

De planningen zijn en worden gericht op het voorkomen van achterstallig onderhoud en schadeclaims.
De door de raad vastgestelde kwaliteitsniveaus worden geborgd binnen de daarvoor door de raad beschikbaar gestelde budgetten. Om beter in te kunnen spelen op de beleving en de wensen van de gebruiker van de openbare ruimte wordt gewerkt in wijkteams.

Planningen
De planningen zoals deze voortkomen uit de beheerplannen, zijn conceptplanningen. We beoordelen vooraf aan de uitvoering of de aanpak noodzakelijk is. De planningen zijn in die zin dan ook dynamische documenten. Ook speelt de integrale aanpak, participatie en vraaggericht werken een bepalende rol voor de jaarlijkse planning.
Om deze redenen kunnen we afwijken van de jaarschijfopgave uit de beheerplannen.

Integrale werkzaamheden
Voor de uitvoering van beleids- en beheertaken geldt dat deze zoveel mogelijk integraal tot stand komen. Op deze wijze nemen we bij de aanpak van een weg zo nodig ook de riolering, de openbare verlichting, het groen en verkeersmaatregelen mee.

In 2024 zijn navolgende integrale beheer- en additionele werken uitgevoerd:

- Namer en omgeving zal in 2023 worden voorbereid en in 2024 uitgevoerd. In dit plan worden de riolering, wegen en groen als mede klimaatadaptieve maatregelen integraal aangepakt.
- Mr. Simon Buijsstraat; herinrichting is voor 2024 gepland. In dit plan worden wegen en groen gecombineerd aangepakt.
- In 2024 wordt de parkeerplaats bij zwembad Ganzewiel heringericht.
- Visie Hooipolder wordt in 2024 voorbereid en de uitvoering start in 2025.
- Ravelijn fase 2 en 3 zal in 2025 worden voorbereid. Uitvoering kan pas plaats vinden in 2026 i.v.m. het verleggen van 2 km waterleiding. Hierin trekken gemeente en BrabantWater gezamenlijk in op.

- Tot en met 2027 worden er meerdere wegen van het bedrijventerrein Dombosch gerehabiliteerd.

Integrale planning van de werkzaamheden
Momenteel wordt er gewerkt aan 1 nieuw integraal plan voor
- Groen
- Wegen
- Riolering
- Openbare verlichting
- Verkeer
- Infrastructurele kunstwerken

Financieel kader
In de onderstaande tabellen treft u het verloop van de van de voorzieningen en de jaarlijkse exploitatie uitgaven voor groen en openbare verlichting aan.

Nr.	Omschrijving	1-1-2024	Storting	Onttrekking/ Vermindering	31-12-2024
501	Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen	579.493	890.000	1.040.000	429.493
503	Voorziening achterstallig onderhoud wegen	350.320	0	0	350.320
508	Voorziening infrastructurele werken	406.196	100.000	133.269	372.927
509	Voorziening onderhoud gem. eigendommen	1.411.289	855.500	665.432	1.601.357
533	Voorziening baggeren	282.555	60.000	60.834	281.721
544	Voorziening riolering	5.053.429	0	101.893	4.951.536
545	Voorziening afvalstoffenheffing	457.248	0	117.826	339.422
	Totaal	**8.540.530**	**1.905.500**	**2.119.254**	**8.326.776**
Nr.	**Omschrijving**	**1-1-2025**	**Storting**	**Onttrekking/ Vermindering**	**31-12-2025**
501	Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen	429.493	890.000	1.040.000	279.493
503	Voorziening achterstallig onderhoud wegen	350.320	0	0	350.320
508	Voorziening infrastructurele werken	372.927	100.000	133.856	339.071
509	Voorziening onderhoud gem. eigendommen	1.601.357	448.000	388.724	1.660.633
533	Voorziening baggeren	281.721	60.000	82.015	259.706
544	Voorziening riolering	4.951.536		114.088	4.837.448
545	Voorziening afvalstoffenheffing	339.422		115.122	224.300
	Totaal	**8.326.776**	**1.498.000**	**1.873.805**	**7.950.971**
Nr.	**Omschrijving**	**1-1-2026**	**Storting**	**Onttrekking/ Vermindering**	**31-12-2026**
501	Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen	279.493	890.000	1.040.000	129.493

503	Voorziening achterstallig onderhoud wegen	350.320	0	0	350.320
508	Voorziening infrastructurele werken	339.071	100.000	109.721	329.350
509	Voorziening onderhoud gem. eigendommen	1.660.633	448.000	461.007	1.647.626
533	Voorziening baggeren	259.706	60.000	82.015	237.691
544	Voorziening riolering	4.837.448	0	388.434	4.449.014
545	Voorziening afvalstoffenheffing	224.300	0	55.296	169.004
	Totaal	**7.950.971**	**1.498.000**	**2.136.473**	**7.312.498**
Nr.	**Omschrijving**	**1-1-2027**	**Storting**	**Onttrekking/ Vermindering**	**31-12-2027**
501	Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen	129.493	890.000	1.040.000	-20.507
503	Voorziening achterstallig onderhoud wegen	350.320	0	0	350.320
508	Voorziening infrastructurele werken	329.350	100.000	109.721	319.629
509	Voorziening onderhoud gem. eigendommen	1.647.626	448.000	461.007	1.634.619
533	Voorziening baggeren	237.691	60.000	82.015	215.676
544	Voorziening riolering	4.449.014	0	374.320	4.074.694
545	Voorziening afvalstoffenheffing	169.004	0	10.151	158.853
	Totaal	**7.312.498**	**1.498.000**	**2.077.214**	**6.733.284**

Nr	Kapitaalgoederen	Jaarlijkse investering	Gemiddeld Jaarbudget
-	Openbare verlichting	100.000	130.000
-	Groen		350.000

Paragraaf D - Financiering

In deze paragraaf maken we de financieringsfunctie transparant. We leggen de basis voor het sturen, beheersen en controleren van de financieringsfunctie. Het Treasurystatuut 2022 (januari 2022) geeft de infrastructuur voor de inrichting van de financieringsfunctie, terwijl de uitwerking zijn weerslag vindt in de paragraaf financiering in de begroting. In de paragraaf bij de jaarstukken verstrekken we de verantwoordingsinformatie.
De doelstellingen van de treasuryfunctie van de gemeente Geertruidenberg zijn:

Het verzekeren van een duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities, zodat te allen tijde in de behoefte aan financiële middelen kan worden voorzien teneinde de door de raad vastgestelde programma's te kunnen uitvoeren;
Het beschermen van de gemeentelijke vermogenswaarden en de resultaten tegen ongewenste financiële risico's zoals renterisico's, koersrisico's, kredietrisico's, liquiditeitsrisico's en valutarisico's;
Het optimaliseren van de renteresultaten binnen de kaders van de Wet financiering decentrale overheden (fido) respectievelijk de limieten en richtlijnen van het Treasurystatuut;

Het minimaliseren van de interne verwerkingskosten en externe kosten bij het beheren van de geldstromen en financiële posities.

Met het opstellen van deze paragraaf benoemen we ook die onderdelen die in de verordening ex. 212 GW en de artikelen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn opgenomen.

Renterisicobeheer

Berekening van de kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het begrotingsjaar. De gemiddelde netto-vlottende schuld mag deze limiet niet overschrijden. Dit betekent dat voor dit bedrag geen langlopende geldlening hoeft te worden aangetrokken.

Toegestane kasgeldlimiet: (Bedragen x € 1.000)
Omvang begroting per 1 januari 2024 (jaarschijf 2024 van de begroting 2023) € 61.598
Kasgeldlimiet in % van de grondslag 8,5%
Kasgeldlimiet in bedrag € 5.236

Bij drie achtereenvolgende kwartalen met overschrijdingen moeten wij de Provincie als toezichthouder inlichten en aangeven hoe we aan de kasgeldlimiet zullen voldoen.

Berekening van de renterisiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het begrotingstotaal (totale lasten van de begroting) bij aanvang van het dienstjaar. Tegen dit bedrag zetten wij het bedrag af dat wij in het lopende jaar aan aflossingen moeten betalen, vermeerderd met het bedrag van de geldleningen waarvan de rente herzien mag/kan worden. Ook deze norm mogen wij niet overschrijden.

Renterisiconorm (bedragen x € 1.000)	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
1. Renteherziening	-	-	-	-
2. Aflossing	1.770	1.927	2.002	1.875
3. Renterisico (1 + 2)	**1.770**	**1.927**	**2.002**	**1.875**
4a. Begrotingstotaal	69.644	70.031	69.075	69.077
4b. Percentage regeling	20%	20%	20%	20%
4. Renterisiconorm	13.929	14.006	13.815	13.815
5. Ruimte (+) / Overschrijding (-) (4-3)	**12.159**	**12.079**	**11.813**	**11.940**

Kredietrisicobeheer

De kredietrisico's beperken we door uitsluitend gelden uit te zetten bij kredietwaardige partijen. In het treasurystatuut hebben we bepaald dat dit Nederlandse overheden en kredietwaardige partijen zijn met minimaal A-rating van minstens 2 erkende ratingbureaus. Het verplichte Schatkistbankieren beperkt de kredietrisico's.

Intern liquiditeitsbeheer

In het kader van het opstellen van de begroting 2024 maken wij een inschatting van het financieringstekort of -overschot.
Onderdeel daarvan is de toename van de boekwaarde als gevolg van de gevoteerde investeringen en

de mogelijke verkopen. Voor de berekening van het financieringssaldo gaan we op het moment van opstellen van de begroting 2024 ervan uit dat we deze middelen ook werkelijk uitgeven of ontvangen.

Periodiek stellen we de liquiditeitsbegroting bij. Hiermee vergroten we het inzicht in het beheer van de dagelijkse saldi en het financieren c.q. uitzetten van middelen tot een periode van één jaar. Eventuele overschotten beheren we zo efficiënt mogelijk conform de regels van het Treasurystatuut. Op deze manier proberen we de financieringskosten zo laag mogelijk te houden. Overtollige middelen moeten we bij de schatkist beleggen.

Geldleningen

Het totaal van de opgenomen vaste geldleningen bedraagt per 1 januari 2023 € 31.356.000.
In de loop van 2023 wordt geen geldlening opgenomen.

In totalen betreft het voor het jaar 2024:

(Bedragen x € 1.000)		
Saldo begin 2023		31.356
Opgenomen	0	
Aflossingen	3.093	
Saldo ultimo 2024		28.263

	Schema rentetoerekening 2024 (Bedragen x € 1.000)	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
A.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering	457	652	655	616
	Rente fin tekort (a 2,5%)	42	-84	0	0
B1.	De externe rentebaten (idem)	0	0	0	0
	Saldo rentelasten en rentebaten	**499**	**568**	**655**	**616**
C1.	De rente doorberekend aan grondexploitatie	-39	-45	-28	-10
C2.	Renetlasten projectfinanciering	0	0	0	0
C3.	Rentebaten projectfinanciering	0	0	0	0
	Toe te rekenen externe rente	**460**	**522**	**627**	**606**
D1.	Rente over eigen vermogen	0	0	0	0
D2.	Rente over voorzieningen	0	0	0	0
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	**460**	**522**	**627**	**606**
E.	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-571	-597	-684	-655
F.	**Rente resultaat op het taakveld treasury**	**-111**	**-74**	**-57**	**-49**

Uitzetting

- Berekend percentage renteomslag voor de totale begroting 2024 is 1,00%.

- Voor de berekening van rentelasten van het financieringstekort 2023 wordt uitgegaan van 3,2% het bedrag van de kasgeldnorm is tegen nul % meegenomen;
- De rentelasten van voorgenomen investeringen (IP) zijn ook berekend tegen 1,00%
- Er wordt geen bespaarde rente berekend over de eigen financieringsmiddelen.
- In de staat van activa zijn een aantal uitgegeven geldleningen en deelnemingen geactiveerd. Het betreft geldleningen/deelnemingen aan/in:
- Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
- Deelnemingen (o.a. BNG, Brabant Water)
- Diversen

Saldo- en liquiditeitsbeheer
Het schatkistbankieren bepaalt sinds december 2013 het saldo- en liquiditeitsbeheer. Overtollige middelen moeten immers bij de schatkist worden belegd. Als dit van toepassing is worden saldi periodiek afgeroomd. Hiervoor hebben we een aparte bankrekening geopend (bij de huisbankier) die bij het ministerie is geregistreerd. Het drempelbedrag is gelijk aan 2,0% van het begrotingstotaal indien het begrotingstotaal lager is dan € 500 miljoen, waarbij het drempelbedrag minimaal € 1 miljoen bedraagt. Het begrotingstotaal 2024 betreft € 69.644.000 waardoor het drempelbedrag €1 miljoen bedraagt. In de toelichting op de balans van de jaarrekening wordt ten aanzien van de werkelijkheid gerapporteerd.

Paragraaf E - Bedrijfsvoering

In deze paragraaf worden de belangrijkste ontwikkelingen en de stand van zaken binnen de gemeentelijke bedrijfsvoering beschreven.

Samen Bouwen, Samen Sterker!
Gemeente Geertruidenberg wil een flexibele, wendbare organisatie zijn die optimaal schakelt op veranderingen. Hierbij zullen opgavegericht werken en zelforganisatie samen oplopen om dit te verwezenlijken: onze medewerkers tonen eigenaarschap en krijgen ruimte en vertrouwen om zich te ontwikkelen. Vanuit die kracht zoeken wij de verbinding met onze omgeving en partners. Aan de hand van een nieuwe interne communicatiecampagne geven we de doorontwikkeling verder vorm en zoeken we de verbinding met alle medewerkers. Op deze wijze geven de organisatievisie verder vorm.

Naast lokale en regionale ontwikkelingen, hebben we ook rekening te houden met landelijke/mondiale ontwikkelingen als vergrijzing, ontgroening, nieuwe technologieën/digitalisering en een andere kijk op werk door de diverse leeftijdsgroepen. En zeker in de huidige tijd is het hybride werken en de balans tussen werk en privé een belangrijk thema geworden. Deze ontwikkelingen vragen om nieuwe, creatieve manieren voor het inrichten van het werk en het optimaal inzetten van de aanwezige talenten in onze organisatie. De huidige krapte op de arbeidsmarkt richt onze focus op thema’s als duurzame inzetbaarheid, talentontwikkeling en het aantrekken van benodigde kennis en het binden en boeien van medewerkers.

Al deze ontwikkelingen maken, dat de organisatievisie en de uitvoering hiervan zich richt op 3 belangrijke thema’s: Samen Werken, Samen Vernieuwen en Samen Groeien. Hiermee geven wij invulling aan goed en aantrekkelijk werkgeverschap op basis van de kernwaarden: betrokken, ondernemend en professioneel. Goed werkgeverschap staat voor gemeente Geertruidenberg uit: werken vanuit gelijkwaardigheid, inzetten en benutten van talenten en kwaliteiten, waardering en een goede balans tussen werk en privé met oog voor vitaliteit. Samen denken we mee over en

bieden maatwerk aan de ontwikkelingen die als medewerker, team en gemeente op ons af komen, met als motto: “Samen bouwen, samen sterker!”

Samen Werken

Samen werken is essentieel met onze samenleving, dat zijn onze inwoners, sociale partners en ondernemers, maar ook ín de organisatie samen met het bestuur en tussen en binnen teams. Het gemeentehuis vormt een inspirerende en laagdrempelige plek van ontmoeting en verbinding. De politieke, bestuurlijke ambities en helder geformuleerde opdrachten geven focus aan wat we wanneer doen en hoe we dit doen.

Er zal gewerkt worden in programma’s, waarbij medewerkers samenwerken, over hun eigen domein, discipline of vakgebied heen. We werken en denken vanuit de maatschappelijke opgaven door programmatisch te werken. Dit vraagt eigenaarschap om goed aan te sluiten op wat onze omgeving van ons vraagt. Door meer focus aan te brengen in alle werkzaamheden die van ons worden verwacht zijn we bewuster bezig met het bereiken van de maatschappelijke effecten. Vanuit het programmatisch werken doen we dit in zelforganiserende teams en bundelen we de krachten en maken we de verschuiving naar een netwerkende en participerende overheid.

Er is meer behoefte aan plaats- en tijdonafhankelijk werken, meer flexibiliteit in waar en wanneer het werk wordt verricht. Hierbij zijn flexibele werkplekken en werktijden die hierbij ondersteunen cruciaal om te kunnen netwerken en daadwerkelijk in verbinding te komen en blijven. We zijn niet langer de eigenaar en initiator van nieuw beleid, maar nemen we steeds meer de rol van participant, facilitator en verbinder op ons in onze netwerken.

Om aan alle opgaven, verwachtingen en ambities invulling te geven, wordt ingezet op opgavegericht werken en zelforganisatie. Hiervoor zullen competenties als eigenaarschap, eigen verantwoordelijkheid en initiatief van medewerkers worden versterkt. De organisatie faciliteert door heldere verantwoordelijkheden en bevoegdheden te beleggen en medewerkers te ondersteunen in hun ontwikkeling en met toekomstbestendige arbeidsvoorwaarden.

Samen Vernieuwen

We zijn als organisatie continue op zoek naar kennis en ervaring die nodig is om aan de opgaven en verwachtingen vanuit de gemeenschappen te kunnen voldoen. De snelheid van (digitale) ontwikkelingen vraagt om een kennisgerichte organisatie. Functies veranderen en er wordt een beroep gedaan op nieuwe/andere competenties. Medewerkers zullen hierbij goed gefaciliteerd moeten worden, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van 21e eeuwse vaardigheden van medewerkers.

Digitalisering, informatiemanagement en nieuwe manieren van werken vragen om het vergroten en versterken van het i-bewust zijn van medewerkers. Centraal hierbij staan: digivaardigheid (van organisatie, medewerkers én inwoners), en het ontwikkelen van een mindset hoe je op een ethische manier werkt en omgaat met informatie. Dit naast het nog altijd belangrijke persoonlijke contact door te netwerken, in verbinding te zijn/blijven en duidelijk te communiceren en informeren.

Het werken met een Strategische PersoneelsPlanning (SPP) maakt het mogelijk om pro-actief interventies in te zetten om werkgelegenheid te behouden, wendbaar en flexibel te blijven en kwantiteit en kwaliteit van medewerkers te monitoren. Het verlagen van uitstroom, vergroten van kennis en het versterken van competenties (leren en ontwikkelen) met een link naar inzetbaarheid en vitaliteit.

Samen Groeien en Verduurzamen

Persoonlijk leiderschap is van belang en gaat uit van de ambitie van de medewerker om de eigen loopbaan vorm te geven en zijn/haar talenten en vaardigheden te ontwikkelen. De medewerker

neemt het initiatief om samen in gesprek te gaan over zijn/haar ontwikkeling. In het kader van goed en aantrekkelijk werkgeverschap ligt een stevige rol voor de organisatie bij het bieden van tijd, ruimte en het scheppen van faciliteiten voor ontwikkeling. Leer- en ontwikkeltrajecten van medewerkers én teams worden op maat vormgegeven en uitgerold om opgavegericht werken en zelforganisatie te laten slagen. We benutten alle kennis, ervaring en talent die er is!

Persoonlijke- én teamontwikkeling staan centraal om aan de opgaven van de toekomst te kunnen blijven voldoen, met onze eigen talenten. Hierbij wordt ingezet waar ontwikkeling als collectief nodig is en waar medewerkers richting kunnen geven aan hun persoonlijke ontwikkeling.

We zullen langer doorwerken (vergrijzing) en er zijn daarnaast steeds minder jongeren die de arbeidsmarkt zullen betreden (ontgroening). Duurzame Inzetbaarheid (DI) is een belangrijk thema, dat inspeelt op de ontwikkelingen in de maatschappij zoals arbeidsmarktontwikkelingen en de snelheid waarmee kennis en toepassing daarvan vernieuwt. DI gaat niet alleen om positieve energie, gezondheidsmanagement of vitaliteit, maar ook om flexibiliteit, mobiliteit en cultuur & leiderschap.

Al met al willen we een lerende organisatie zijn, waarbij betrokken, professioneel en ondernemend belangrijke voorwaarden zijn. Medewerkers krijgen het vertrouwen en de ruimte om hun rol te pakken, daar is lef en zelfvertrouwen voor nodig. We gaan samen het gesprek aan over hoe we ons ontwikkelen in plaats van elkaar te beoordelen. We zijn trots op ons werk en onze bijdrage aan de organisatiedoelen, we delen en vieren de successen gezamenlijk. Waardering en vertrouwen om samen te leren en te groeien, dat leidt tot meer voor elkaar!

Personeel en organisatie

Om de ambities die volgen uit de maatschappelijke opgaven verder vorm te geven is de ambtelijke organisatie van grote waarde. We ondervinden nog steeds problemen met het structureel invullen van vacatures. Herstel van de arbeidsmarkt is nog niet in zicht en wordt in de komende jaren niet verwacht. Dit betekent dat de organisatie zich moet blijven richten op instroom, behoud en waar mogelijk beperking van uitstroom van medewerkers.

Gezien de huidige krapte op de arbeidsmarkt en het zijn van een kleine gemeente betekent dit dat we de komende jaren op verschillende manieren fors zullen moeten investeren in aantrekkelijk werkgeverschap. Dit doen we bijvoorbeeld door te kijken naar onze huisvesting, primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden, beschikbare budgetten voor scholing en inhuur en door slimme oplossingen te verzinnen voor de krapte op de arbeidsmarkt. We moeten fundamentele aanpassingen doen om onze ruimte in de arbeidsmarkt te kunnen behouden.
Mede door de toename van het aantal taken bij gemeenten zien we landelijk een stijging van het aantal medewerkers bij ambtelijke organisaties, zoals gemeenten. Ook in onze directe omgeving zien we gemeenten investeren in capaciteit om de taken en ambities het hoofd te kunnen bieden met concurrentie op de directe arbeidsmarkt tot gevolg.

Door te gaan werken aan de maatschappelijke opgaven staat eveneens vast dat elke keuze consequenties heeft. Doelen stellen en effecten bereiken betekent namelijk ook dat hier budget en capaciteit voor nodig is. Budget en capaciteit die mogelijk niet op een andere manier kunnen worden ingezet. Het werken vanuit de maatschappelijke opgaven geeft ons focus waarbij we het verschil maken op de lange termijn. Hierbij zullen we ons wel moeten realiseren dat de gemeente Geertruidenberg een kleine gemeente is en dat we op sommige beleidsterreinen slagkracht missen. Reële ambities vs inzet aan capaciteit en financiële middelen zijn dus op zijn plaats. Samenwerken met inwoners, partners en andere overheidsinstellingen ligt voor de hand en op sommige onderdelen zullen we de keuze moeten maken of we de werkzaamheden nog zelf uitvoeren.

Dit vraagt ook iets van de gemeenteraad. In de komende periode zal stilgestaan moeten worden bij de vraag of het toenemende aantal taken van onze gemeente nog in verhouding staat met de beschikbare capaciteit. Hierin zullen keuzes moeten worden gemaakt.

Paragraaf F - Verbonden partijen

Paragraaf F - Verbonden Partijen

In deze paragraaf geven we de ontwikkelingen over de verbonden partijen van de gemeente Geertruidenberg weer.

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft. Van een bestuurlijk belang is sprake als de gemeente rechtstreeks invloed heeft op de besluitvorming binnen de verbonden partij, door het hebben van vertegenwoordiging binnen het bestuur of door het hebben van stemrecht. Een financieel belang betekent dat de gemeente niet verhaalbare middelen ter beschikking heeft gesteld en dat de gemeente aansprakelijk is als de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Concreet betreft het voor de gemeente Geertruidenberg Gemeenschappelijke Regelingen en deelnemingen.

De gemeente Geertruidenberg neemt deel aan de volgende gemeenschappelijke regelingen:
1. Regio West-Brabant, gevestigd te Etten-Leur (RWB).
2. Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant, gevestigd te Tilburg (VRMWB).
3. Regionale Ambulancevoorziening Brabant Midden-West-Noord, gevestigd te Den Bosch (RAV).
4. Openbare Gezondheidszorg West-Brabant, gevestigd te Breda (GGD).
5. Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant, gevestigd te Tilburg (OMWB).
6. Nazorg gesloten stortplaatsen Bavel-Dorst en Zevenbergen, gevestigd te Breda (Nazorg).
7. Sociale Werkvoorziening MidZuid WAVA/GO!, gevestigd te Oosterhout (MidZuid).
8. Uitvoering van de administratieve en inhoudelijke taken betreffende het voorkomen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten, gevestigd te Breda (Leerplicht).
9. BVO Centrum voor Jeugd en Gezin Drimmelen Geertruidenberg, gevestigd te Geertruidenberg (CJG).
10. Beschermd Wonen, gevestigd te Breda.
11. Geweld in Afhankelijkheidsrelaties, gevestigd te Breda.

In deze paragraaf zijn verder de volgende deelnemingen verwerkt:
- Deelneming in N.V. Brabant Water, gevestigd te Den Bosch.
- Deelneming kapitaal B.N.G., gevestigd te Den Haag.
- Inkoopbureau West-Brabant, gevestigd te Etten-Leur.

Gemeenschappelijke regelingen
In een afzonderlijk voorstel geven wij u een overzicht van de financiële en beleidsmatige uitgangspunten voor de begroting 2025 van deze partijen.
In het kader van het Besluit Begroting en verantwoording (BBV) volstaan wij in deze paragraaf met het weergeven van een financieel overzicht.

	Regio West Brabant	Veiligheidsregio	RAV	GGD	Omgevings-dienst	Nazorg gesl. Stortplaatsen	Regionaal Bureau Leren	Wava/MidZuid	Centrum jeugd en Gezin	Beschermd Wonen
begroting 2023	740.428	1.219.118	0	909.163	493.056	30.965	87.549	328.971	1.197.150	nvt

begroting 2024	937.722	1.342.551	0	953.236	545.097	30.965	93.581	377.625	1.219.000	nvt
saldo	197.294	123.433	0	44.073	52.041	0	6.032	48.654	21.850	nvt
eigenvermogen 01-01-2024	713.000	7.289.000	16.918.000	6.183.000	3.106.000	1.015.309	0	1.787.000	0	0
eigen vermogen 31-12-2024	692.000	7.306.000	17.233.000	6.106.000	3.148.000	1.002.998	0	1.442.000	0	0
vreemd vermogen 01-01-2024	6.386.000	53.364.000	26.133.000	10.500.000	3.719.000	25.671.347	723.301	7.100.000	0	0
vreemd vermogen 31-12-2024	6.386.000	57.409.000	31.053.000	10.500.000	3.859.000	25.243.330	723.301	7.600.000	0	0

Brabant Water N.V.

Doel

Deelname in het aandelenkapitaal ter bewerkstelling van een zo hoog mogelijk voorzieningenniveau voor de individuele gebruiker.

Ontwikkelingen 2024

Brabant Water NV is enerzijds een bedrijf zoals alle andere, waarbij efficiëntie, effectiviteit, klantgerichtheid en innovatie belangrijke pijlers zijn onder de bedrijfsvoering. Anderzijds onderscheidt het bedrijf zich doordat deze bedrijfsvoering niet gericht is op winst(maximalisatie), maar op de borging van de kwaliteit en continuïteit van de (drink)watervoorziening voor de inwoners en het bedrijfsleven in onze provincie. Voor de huidige én toekomstige generaties.
Deze doelstelling is op zich weer op tal van manieren te bereiken. Brabant Water kiest hierbij voor een maatschappelijke positionering, waarbij naast de 'P' van Profit ook voldoende aandacht is voor de overige twee 'P's' van de Telos-driehoek: Planet en People. Zij ziet hierbij de stakeholders in (met name) Noord-Brabant in toenemende mate als strategische partners om haar (en hun) doelstellingen te realiseren. Zodat het borgen van een optimale waterlevering gepaard kan gaan met maatschappelijke waarde toevoeging en publiek vertrouwen.

Financieel belang

Programma	Begroting 2023	Begroting 2024	Verschil
Brabant Water N.V.			
Waarde deelneming (balans)	93.000	93.000	0
Dividend (exploitatie)	0	0	0

Het aandelenkapitaal van de gemeente Geertruidenberg bedraagt 30.182 aandelen (totaal 2.779.595).

BNG Bank

Doel

De BNG Bank, onze huisbankier, is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De BNG Bank is een betrouwbare en eigentijdse bank en expert in het financieren van publieke voorzieningen. Met gespecialiseerde financiële dienstverlening draagt de

BNG Bank bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Daarmee is de bank belangrijk voor de publieke taak.

Het eigenaarschap van gemeenten, provincies en de Staat, alsmede het beperkte werkterrein van de bank, bieden financiers het vertrouwen dat het risico van kredietverlening zeer beperkt is. De bank heeft daarmee een uitstekende toegang tot financieringsmiddelen tegen zeer scherpe prijzen. Dit leidt uiteindelijk tot lagere kosten voor de burger voor tal van voorzieningen.

Ontwikkelingen 2024
De gemeente Geertruidenberg bezit 133.653 aandelen van € 2,50 per aandelen. Jaarlijks wordt in de Algemene Vergadering ingestemd met het voorstel om de om het dividend uit te keren.
Financieel belang

Programma	Begroting 2023 (prim begr.)	Begroting 2024	Verschil
BNG Bank			
Waarde deelneming (balans)	303.000	303.000	0
Dividend (exploitatie)	304.000	304.000	0

Deelname in Inkoopbureau West-Brabant (SIW)
Doel
Het Inkoopbureau West-Brabant heeft als doel het bieden (tegen lage kosten) van de beste toegevoegde waarde in inkoopoplossingen voor deelnemende gemeenten, door het ontwikkelen en implementeren van 'Best in Class' inkoopbeleid, processen, methodieken, systemen en training.
De SIW draagt bij aan een continue verbetering van het inkoop- en aanbestedingsbeleid, van de implementatie van dit beleid in de praktijk binnen de aan de SIW deelnemende gemeenten en aan borging van inkoop binnen het werkproces. De dienstverlening vanuit de Stichting Inkoopbureau West-Brabant is gericht op de professionalisering van het inkoop en aanbestedingsbeleid van elke deelnemende gemeente.

De kernactiviteiten zijn:
- het begeleiden en uitvoeren van zowel individuele als gezamenlijke inkoop- en aanbestedingstrajecten;
- het opstellen van inkoopplannen;
- het uitvoeren van inkoopscans en –evaluaties;
- het mede helpen opstellen van het inkoop- en aanbestedingsbeleid;
- het fungeren als vraagbaak/helpdesk op het gebied van inkoop en aanbesteding binnen een gemeente.

Ontwikkelingen 2024
De gemeente Geertruidenberg neemt jaarlijks 176 dagdelen ondersteuning af van het Inkoopbureau. Deze ondersteuning wordt in 2024 ingezet voor aanbestedingstrajecten. Het betreft hier tevens een aantal regionaal opgezette aanbestedingstrajecten. Zoveel mogelijk wordt getracht lokale aanbieders te betrekken bij deze aanbestedingstrajecten. De inhuur van het Inkoopbureau bij grotere projecten wordt gedekt uit de middelen die voor deze projecten beschikbaar zijn.

Financieel belang

Programma	Begroting 2023	Begroting 2024	Verschil
Inkoopbureau West Brabant	nvt	nvt	nvt

- Waarde deelneming (balans)	nvt	nvt	nvt
- Kosten (exploitatie)	59.840	61.635	1.795

Paragraaf G - Grondbeleid

Paragraaf G - Grondbeleid

Algemeen
Het grondbeleid dat de Gemeente Geertruidenberg voert is een middel om doelstellingen van het meer omvattende ruimtelijk beleid te kunnen realiseren. Het gaat dan voornamelijk om doelen op het gebied van wonen, werken en verblijven. Hoe we dat grondbeleid inzetten staat omschreven in de Nota Grondbeleid 2019. Deze strategische nota vormt het algemeen kader voor het grondbeleid en de gemeentelijke grondexploitatie.

Situationeel grondbeleid
De Gemeente Geertruidenberg voert een situationeel grondbeleid. Dat houdt in dat er binnen de gemeentegrenzen zowel sprake is van grondexploitaties die door en voor rekening van marktpartijen worden ontwikkeld als van grondexploitaties die door de gemeente zelf worden gevoerd.
In het geval van faciliterend grondbeleid is de gemeente voornamelijk faciliterend aan de ontwikkelende partij. In deze gevallen voert de gemeente vooral haar publiekrechtelijke taken uit, zoals het vaststellen van een bestemmingsplan. In deze gevallen is er sprake van kostenverhaal waarbij de gemeentelijke kosten op de initiatiefnemer worden verhaald.
Bij de variant waarbij de gemeente actief grondbeleid voert en dus zelf gronden in ontwikkeling neemt is er sprake van een traject waarbij de gemeente zelf gronden verwerft, beheert, juridisch en technisch bouwrijp maakt, uitgeeft en het openbaar gebied inricht. Aan deze vorm van grondbeleid zijn risico's, maar ook kansen verbonden.

Bouwgrond in exploitatie
In 2023 had de Gemeente Geertruidenberg drie complexen zelf in exploitatie, te weten:
- Wim Boonsstraat
- Peuzelaar
- Donge-oevers

De complexen Wim Boonsstraat en Peuzelaar worden in 2023 afgerond, waardoor in 2024 alleen het complex Donge-Oevers nog in exploitatie is. Binnen het complex Donge-Oevers bestaan drie deelgrondexploitaties te weten: Oude Haven, Rivierkade en Achter de Hoeven. Voor een nadere toelichting op deze grondexploitatie wordt verwezen naar paragraaf H Donge Oevers.
Door middel van de jaarlijkse Voortgangsrapportage Grondexploitatie wordt de grondexploitatie geactualiseerd en nader toegelicht.

Winstneming
Normaliter wordt bij het afronden en afsluiten van een grondexploitatie het resultaat genomen. Op basis van het realisatiebeginsel kan bij grondexploitaties met een geprognosticeerd positief eindresultaat echter ook tussentijds winst worden genomen. De mogelijkheid tot het nemen van winst wordt afgewogen bij de jaarstukken. Voor de begroting wordt op voorhand geen winst ingerekend. Hierdoor verloopt de grondexploitatie volledig via de balans en budgettair neutraal voor het begrotingsresultaat.

Reserve
Ten behoeve van het opvangen van risico's binnen de grondexploitatie wordt een Algemene Reserve

Grondexploitatie aangehouden. De omvang van de reserve bedraagt momenteel € 327.000. Resultaten van de (toekomstig af te sluiten) grondexploitaties voegen we toe of onttrekken we aan de algemene reserve.

Voorziening
Vanwege het geprognosticeerd negatief eindresultaat voor de Peuzelaar is conform de BBV-regelgeving een voorziening ten bedrage van € 170.000 gevormd. Met deze voorziening kan het geprognosticeerde eindresultaat van deze grondexploitatie worden gedekt. Aangezien de grondexploitatie van de Peuzelaar in 2023 wordt afgerond zal deze voorziening in 2024 niet meer bestaan. De verwerking van de afsluiting van de Peuzelaar en de aanwending van de daarvoor gevormde voorziening vindt plaats bij de jaarstukken 2023.

Paragraaf H - Wet open overheid (Woo)

De Paragraaf Wet open overheid (Woo) betreft een nieuwe verplichte paragraaf. In de paragraaf worden onder andere de beleidsvoornemens opgenomen.

Als overheid willen we onze inwoners en ondernemers goed van dienst zijn en ervoor zorgen dat relevante informatie snel en digitaal te vinden is. Op een transparante manier. Daarvoor is de Wet open overheid (Woo) ingevoerd. Dit is sinds 1 mei 2022 de opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). De Woo stelt het actief openbaar maken van informatie aan de samenleving centraal en bevat nieuwe verplichtingen.

De nieuwe verplichtingen van de Woo zijn onder meer:
1. Het op orde brengen van de informatiehuishouding.
2. Het aanwijzen van een Woo-contactfunctionaris.
3. Het actief openbaar maken van documenten in 11 informatiecategorieën: wet- en regelgeving, organisatiegegevens, raadsstukken, jaarplannen en -verslagen, stukken van adviescolleges, bestuursstukken, Woo-verzoeken, convenanten, onderzoeken, beschikkingen en klachten,
4. Deze documenten te publiceren en de publicatieplaats op te nemen in Woo-index van de minister van BZK.

De Woo-contactfunctionaris is reeds aangewezen. Voor het actief openbaar maken krijgen gemeenten vijf jaar de tijd, voor de informatiehuishouding op orde brengen acht jaar de tijd. Wanneer deze termijnen gaan lopen, is nog onbekend. Hiervoor wachten we op een besluit van de minister van BZK. De minister van BZK heeft de informatiecategorieën verdeeld in vier tranches. Voor de informatiecategorieën van de eerste tranche heeft inmiddels de eerste informele consultatieronde plaatsgevonden en op 13 juli zijn de werkdefinities van de eerste vier informatiecategorieën vastgesteld. Het betreft de volgende informatiecategorieën:

- Organisatie- en bereikbaarheidsgegevens
- Woo-verzoeken en -besluiten
- Convenanten
- Vergaderstukken decentrale overheden

Vooruitlopend op het besluit van de minister van BZK is onder het programma Dienstverlening onderzocht wat er allemaal gebeuren moet om aan de actieve openbaarmakingsplicht te voldoen. Hiervoor is een documentenonderzoek uitgevoerd, zijn drie (groep)sinterviews gevoerd en is een werksessie georganiseerd met de proceseigenaren van de 11 informatiecategorieën. Algemene

conclusie is dat er een verbeterslag moet worden gemaakt in de informatiehuishouding o.a. de vindbaarheid van stukken en meer werkprocessen moeten worden uitgeschreven. Komend jaar gaan we hiermee aan de slag.

Paragraaf I - Donge oevers

Algemeen

In deze niet verplichte extra paragraaf lichten we de stand van zaken van het project Dongeoevers toe.

Het programma Dongeoevers betreft zes locaties, te weten Rivierkade, Achter de Hoeven, Oude Haven, Slikpolder, Timmersteekade en Fort Lunet en is een uitwerking van het in 2016 vastgestelde programmastrategie voor het vervolg van het programma Dongeoevers. In april 2020 heeft de gemeenteraad ingestemd met de gepresenteerde exploitatieopzetten voor de ontwikkeling van de drie deelgebieden, Oude haven, Rivierkade en Achter de Hoeven. De ontwikkelingen voorzien in woningbouw in de deelgebieden Oude Haven en Achter de Hoeven. In het plangebied Rivierkade wordt watergeboden bedrijvigheid ontwikkeld.

Financiële kaders projectontwikkeling

De uitvoering van het voorgenomen programma wordt op onderdelen gerealiseerd aan de hand van investeringen die worden afgeschreven. Het grootste gedeelte echter wordt ontwikkeld op basis van grondexploitatie, waarvoor drie deelexploitaties te weten Oude Haven, Rivierkade en Achter de Hoeven zijn opgesteld. Eén keer per jaar bij de actualisatie van de grondexploitaties wordt een toelichting gegeven over de voortgang van de deelprojecten gevolgen en de financiële gevolgen hiervan voor de exploitatie.Het verwachte resultaat op basis van de actualisatie in november 2023 bedraagt € 348.000. In onderstaande tabel is het resultaat per plangebied aangegeven.

Oude haven	-/- € 665.000 *
Rivierkade	-/- € 1.546.000 *
Achter de Hoeven	€ 2.559.000 *
Totaal	**€ 348.000 ***

* stand rekeninghoudend met actualisatie november 2023

Voor wat betreft de investeringen zijn de volgende ontwikkelingen opgenomen:

Realisatie onderkomen Mafeking & Bergsche Battery	ntb*

* Voor de investering wordt een voorstel aan de raad voorgelegd. Deze wordt verwacht in februari 2024

Voortgang

Oude Haven

Het plangebied kan onderverdeeld worden in drie deeluitwerkingen. Het eerste deel is de herinrichting van de openbare ruimte van de Haven vanaf de kiosk tot aan de Willem Letschertbrug zonder het deel waar het waterelement is voorzien en de parkeerplaatsen op de kop van de haven. Deze laatste twee hebben onderdeel uitgemaakt van de aanbesteding en worden gerealiseerd door de ontwikkelaar van de woningbouw. De oplevering van de openbare ruimte door de aannemer

heeft plaats gevonden en de eindafrekening is opgemaakt. Bij de actualisatie in december 2023 wordt de eindafrekening in de grondexploitatie verwerkt.
De woningbouw is de tweede deeluitwerking. Hiervan heeft in 2023 de aanbesteding plaats gevonden. De aanbesteding is gewonnen door Dura Vermeer. Zij realiseren op het deel naast de Jeroen Boschstraat 42 appartementen en op het deel van het voormalige dorpshuis 9 grondgebonden woningen.

De derde deeluitwerking betreft de gemeentelijke jachthaven. Voor deze haven is gekozen om deze aan een marktpartij aan te bieden. De gunning van de verkoop is in 2022 afgerond. Met de inschrijver die de aanbesteding heeft gewonnen vinden op dit moment gesprekken plaats over het concretiseren van zijn plannen, de benodigde vergunningen en de contractuele afspraken. We houden rekening met enkele ingrepen in de openbare ruimte rondom de jachthaven om het plan te kunnen realiseren. Onder andere de aanleg van extra parkeerplaatsen zal nodig zijn om het plan uit te kunnen voeren. De opbrengsten van de verkoop zijn nog niet verdisconteerd in de grondexploitatie Oude Haven. Zodra de overeenkomst met de initiatiefnemer zeker is kan deze verwerkt worden, Ook met de ingrepen in de openbare ruimte is in de grondexploitatie nog geen rekening gehouden.

Rivierkade
Het deelgebied Rivierkade binnen Dongeoevers beslaat grofweg het gebied vanaf de brandweerkazerne aan de Rivierkade tot en met de twee watersportverenigingen aan de Statenlaan. In dit gebied moeten de doelstellingen van Dongeoevers, het verbeteren van de toeristisch recreatieve mogelijkheden en de beleefbaarheid van de Donge, tot volle bloei komen. Door Bunkercentrale Dongemond uitbreidingsmogelijkheden te geven gaan zij een bijdrage leveren aan die doelstellingen. De beoogde nieuwbouw van het bedrijf gaat voorzien in een bedrijfsruimte met een hoogwaardige uitstraling en gaan in de toekomst onderdak bieden aan horeca, gericht op het gebied.

Samen met de stakeholders in het gebied (o.a. bunkercentrale Dongemond, WSV de Donge, WSV Geertruidenberg, waterschap Brabantse Delta) gaan we aan de slag om tot een gedragen inrichtingsplan te komen. In het inrichtingsplan gaan we er vanuit dat de loods op de voormalige gemeentewerf niet blijft bestaan. Dit in tegenstelling tot het eerdere plan om de loods op te knappen en hier een onderkomen van te maken voor de waterscouts van Mafeking en de Bergsche Battery. Het opkappen van de loods vraagt naar verwachting een fors grotere investering dan in eerste instantie verwacht. Ook zijn bij de aanleg van nieuwe steigers aan deze kant van de Donge grote risico's te verwachten. De keuze om een structurele oplossing te vinden op een andere plek voor deze twee verenigingen lijkt dan ook zeer logisch. De investering voor het onderkomen van deze twee verenigingen wordt nog met een separaat aan de raad voorgelegd.

De grondexploitatie Rivierkade kent geen investering voor renovatie of nieuwbouw van een clubgebouw. Wel is voorzien in een post civiele werken die betrekking hebben op de uitbreiding/aanpassing van de steigers voor de Mafeking. Wanneer meer duidelijkheid bestaat over de locatie en de investeringen kan de post infrastructuur in de grondexploitatie verlaagd worden.

De kosten die in grondexploitatie zijn beoogd voor de herinrichting zijn gebaseerd op globale aannames, omdat er nog geen sprake is van een concreet plan dat financieel doorgerekend kan worden. Met het verder uitwerken van het inrichtingsplan kan ook meer zekerheid over de kosten worden gegeven.

Achter de Hoeven
In de programma-exploitatie wordt uitgegaan van woningbouw op deze locatie. Ruimtelijk en functioneel gezien is dat een passende invulling op deze locatie. Dat blijkt ook uit het feit dat de locatie daar in het verleden ook al voor in beeld is geweest. Het programma Donge Oevers heeft daarnaast een ontwikkelingslocatie nodig waar opbrengsten gegenereerd worden om de kosten voor de ontwikkelingen op de andere locaties te kunnen dragen.

De opgave van de gemeenteraad om zoveel mogelijk van de aanwezige natuur in het gebied te behouden staat op gespannen voet met de opgave om hier een aanzienlijke bijdrage te leveren aan de gemeentelijke woningbouwopgave en de balans tussen de drie grondexploitaties van Dongeoevers te behouden. Hoewel het amendement van 13 juli 2023 ruimte geeft om de balans tussen de drie grondexploitaties minder strikt te hanteren, wordt dit vooralsnog wel nagestreefd. Binnen de randvoorwaarden die de gemeenteraad in de startnotitie heeft vastgesteld en met de voorgestelde ontwikkelingrichting wordt een programma van ca. 180 woningen voorgestaan. Hiermee wordt verwacht dat de opbrengst van de grondexploitatie Achter de Hoeven lager zal uitvallen dan was voorzien bij de actualisatie in december 2022, maar nog altijd voldoende is om de balans tussen de drie grondexploitaties positief te houden.

Conclusie

De ontwikkeling Dongeoevers sluit zoals nu wordt voorzien met een positief resultaat van €348.000 (afgerond). De gunning van de Oude Haven is afgerond en de meeste investeringen zijn

gedaan. Voor deze grondexploitatie kan bij de actualisatie een concreter eindresultaat worden opgevoerd. Voor de Rivierkade wordt verwacht voor het einde van 2023 meer zicht te hebben op kosten die met de herinrichting gemoeid zijn. Dit zal worden meegenomen in de actualisatie van de exploitatie. Aangezien deze ontwikkeling in de toekomst ligt kan door externe invloeden (economie, marktontwikkelingen e.d.) het resultaat zowel positief als negatief worden beïnvloed. Voor een nadere toelichting hierop verwijzen wij naar de opgestelde risicoparagraaf die bij de actualisatie wordt gevoegd.

Financiële bijlagen

Overzicht Programma, taakvelden-meerjarig

Bedragen in € afgerond in 1.000			Begroot totaal van lasten					Begroot totaal van baten				
Pr.	**Taakveld**	**Taakveld omschrijving**	**Na wijziging 2023**	**Begroting 2024**	**Begroting 2025**	**Begroting 2026**	**Begroting 2027**	**Na wijziging 2023**	**Begroting 2024**	**Begroting 2025**	**Begroting 2026**	**Begroting 2027**
P1	0.10	Mutaties reserves	5	5	5	5	5	114	452	0	0	0
P1	1.2	Openbare orde en veiligheid	170	240	240	240	240	0	0	0	0	0
P1	2.1	Verkeer en vervoer	3.789	3.386	3.472	3.705	3.796	737	295	295	295	295
P1	2.2	Parkeren	6	61	6	6	6	5	5	5	5	5
P1	2.4	Economische havens en waterwegen	273	253	206	206	206	18	18	18	18	18
P1	5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	44	42	42	42	42	0	0	0	0	0
P1	5.5	Cultureel erfgoed	45	49	49	49	49	0	0	0	0	0
P1	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.169	2.447	2.235	2.207	2.200	14	14	14	14	14
		Opgave Leefbaarheid	**6.501**	**6.483**	**6.255**	**6.460**	**6.544**	**888**	**784**	**332**	**332**	**332**
P2	0.10	Mutaties reserves	190	0	0	0	0	213	170	70	50	50
P2	7.2	Riolering	1.884	2.000	2.074	2.237	2.225	2.423	2.595	2.607	2.881	2.867
P2	7.3	Afval	2.654	2.809	2.807	2.757	2.720	3.236	3.429	3.427	3.367	3.322
P2	7.4	Milieubeheer	2.279	1.949	1.681	1.656	1.686	1.018	531	428	428	428
		Opgave Duurzaamheid	**7.007**	**6.758**	**6.562**	**6.650**	**6.631**	**6.890**	**6.725**	**6.532**	**6.726**	**6.667**
P3	0.10	Mutaties reserves	315	385	455	525	595	595	1	113	288	288
P3	0.8	Overige baten en lasten * (Noodfonds alleen in 2023)	477	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P3	4.1	Openbaar basisonderwijs	202	11	11	11	11	246	0	0	0	0
P3	4.2	Onderwijshuisvesting	1.207	1.225	1.285	1.474	1.439	58	54	54	54	54
P3	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	1.646	1.405	1.405	1.405	1.405	744	419	419	419	419
P3	5.1	Sportbeleid en activering	631	498	454	467	472	177	60	60	60	60
P3	5.2	Sportaccommodaties	1.642	1.738	1.887	1.881	1.840	375	368	367	366	366
P3	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	8.045	2.828	2.497	2.505	2.501	6.136	561	178	178	178
P3	6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	1.976	1.847	1.807	1.807	1.807	0	0	0	0	0
P3	6.3	Inkomensregelingen	7.127	6.700	6.700	6.700	6.700	5.167	5.167	5.167	5.167	5.167
P3	6.4	WSW en beschut werk	2.294	2.350	2.257	2.349	2.163	0	0	0	0	0
P3	6.5	Arbeidsparticipatie	704	755	755	755	755	0	0	0	0	0
P3	6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.562	1.703	1.703	1.703	1.703	6	6	6	6	6
P3	6.71a	Hulp bij het huishouden (WMO)	2.901	2.998	2.998	2.998	2.998	98	98	98	98	98
P3	6.71b	Begeleiding (WMO)	2.290	2.299	2.299	2.299	2.299	0	0	0	0	0
P3	6.72a	Jeugdhulp begeleiding	1.591	1.592	1.297	1.297	1.397	0	0	0	0	0
P3	6.72b	Jeugdhulp behandeling	866	842	754	754	754	0	0	0	0	0
P3	6.72c	Jeugdhulp dagbesteding	482	463	396	396	396	0	0	0	0	0
P3	6.73a	Pleegzorg	125	125	125	125	125	0	0	0	0	0
P3	6.73b	Gezinsgericht	711	711	711	711	711	0	0	0	0	0
P3	6.73c	Jeugdhulp met verblijf overig	966	972	972	972	972	0	0	0	0	0
P3	6.74a	Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	1.528	1.480	1.310	1.310	1.310	0	0	0	0	0
P3	6.74b	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	535	535	535	535	535	0	0	0	0	0
P3	6.74c	Gesloten plaatsing	164	164	164	164	164	0	0	0	0	0
P3	6.81		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P3	6.81a	Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P3	6.81b	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	22	19	19	19	19	0	0	0	0	0

P3 6.82	Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P3 6.82a	Jeugdbescherming	241	225	225	225	225	0	0	0	0	0
P3 6.82b	Jeugdreclassering	65	65	65	65	65	0	0	0	0	0
P3 7.1	Volksgezondheid	1.161	1.163	1.163	1.163	1.163	20	12	12	12	12
P3 7.5	Begraafplaatsen en crematoria	118	132	90	90	90	48	50	50	50	50
	Opgave Mens en Zorg	**41.594**	**35.230**	**34.339**	**34.705**	**34.614**	**13.670**	**6.796**	**6.524**	**6.698**	**6.698**
P4 0.10	Mutaties reserves	1.200	0	0	0	0	181	0	0	0	0
P4 8.1	Ruimte en leefomgeving	999	775	775	775	775	271	1	1	1	1
P4 8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	5.634	1.518	3.532	3.544	3.540	5.594	1.438	3.452	3.464	3.460
P4 8.3	Wonen en bouwen	1.236	1.137	1.054	1.053	1.053	911	981	981	981	981
	Opgave Wonen	**9.069**	**3.430**	**5.361**	**5.372**	**5.368**	**6.957**	**2.420**	**4.434**	**4.446**	**4.442**
P5 0.10	Mutaties reserves	0	0	0	0	0	35	35	35	35	35
P5 2.3	Recreatieve havens	9	8	8	8	8	17	18	18	18	18
P5 2.4	Economische havens en waterwegen	61	58	63	63	58	30	31	31	31	31
P5 3.1	Economische ontwikkeling	404	499	490	494	494	38	53	53	53	53
P5 3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	39	41	41	41	41	12	8	8	8	8
P5 3.4	Economische promotie	217	290	250	225	225	0	0	0	0	0
P5 5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	441	465	465	465	465	42	42	42	42	42
P5 5.4	Musea	27	31	31	31	31	10	10	10	10	10
P5 5.5	Cultureel erfgoed	207	210	209	209	209	26	26	26	26	26
P5 5.6	Media	653	630	630	630	630	22	0	0	0	0
P5 8.3	Wonen en bouwen	31	36	36	36	36	4	4	4	4	4
	Opgave Economie en Toerisme	**2.089**	**2.268**	**2.223**	**2.202**	**2.197**	**236**	**227**	**227**	**227**	**227**
P6 0.10	Mutaties reserves	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P6 0.1	Bestuur	1.522	1.582	1.537	1.522	1.521	0	0	0	0	0
P6 0.2	Burgerzaken	758	866	868	851	851	215	352	357	393	393
P6 1.1	Crisisbeheersing en brandweer	1.373	1.671	1.668	1.667	1.667	10	10	10	10	10
P6 1.2	Openbare orde en veiligheid	447	512	509	509	508	10	10	10	10	10
	Opgave Bestuur en Dienstverlening	**4.100**	**4.631**	**4.582**	**4.549**	**4.547**	**235**	**372**	**377**	**413**	**413**
P7 0.10	Mutaties reserves	300	900	1.300	0	0	1.999	368	294	245	245
P7 0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	332	117	117	117	117	1.710	543	378	378	378
P7 0.4	Overhead	10.089	8.335	8.454	8.426	8.458	69	157	157	157	157
P7 0.5	Treasury	-30	223	88	-22	-15	325	325	325	325	325
P7 0.61	OZB woningen	900	740	621	487	487	3.240	3.395	3.432	3.469	3.507
P7 0.62	OZB niet-woningen	0	0	0	0	0	3.975	4.173	4.217	4.260	4.303
P7 0.64	Belastingen overig	22	0	0	0	0	103	13	13	13	13
P7 0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	0	0	0	0	40.803	43.449	43.170	39.009	39.008
P7 0.8	Overige baten en lasten	113	529	129	129	129	391	44	44	44	44
P7 0.9	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P7 3.4	Economische promotie	0	0	0	0	0	38	30	80	118	118
	Opgave Financiën	**11.726**	**10.844**	**10.709**	**9.137**	**9.176**	**52.653**	**52.497**	**52.110**	**48.018**	**48.098**
	Totaal	**82.086**	**69.644**	**70.031**	**69.075**	**69.077**	**81.529**	**69.821**	**70.536**	**66.860**	**66.877**

Overzicht Taakvelden

Nr	Omschrijving	Lasten jaarrekening 2022, begroting 2023 na wijziging en meerjarenraming 2024-2027						Baten jaarrekening 2022, begroting 2023 na wijziging en meerjarenraming 2024-2027					
TV	Taakveld omschrijving	Rek. 2022	Begr. 2023	Begr. 2024	Begr. 2025	Begr. 2026	Begr. 2027	Rek. 2022	Begr. 2023	Begr. 2024	Begr. 2025	Begr. 2026	Begr. 2027
0.10	Mutaties reserves	1.384	2.010	1.290	1.760	530	600	420	3.138	1.026	511	619	618
0.1	Bestuur	5.203	1.522	1.582	1.537	1.522	1.521	3.252	0	0	0	0	0
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0.2	Burgerzaken	626	758	866	868	851	851	286	215	352	357	393	393
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	2.668	332	117	117	117	117	2.854	1.710	543	378	378	378
0.4	Overhead	8.153	10.089	8.335	8.454	8.426	8.458	535	69	157	157	157	157
0.5	Treasury	25	-30	223	88	-22	-15	323	325	325	325	325	325
0.61	OZB woningen	564	900	740	621	487	487	3.060	3.240	3.395	3.432	3.469	3.507
0.62	OZB niet-woningen	0	0	0	0	0	0	3.744	3.975	4.173	4.217	4.260	4.303
0.64	Belastingen overig	21	22	0	0	0	0	85	103	13	13	13	13
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	40.302	40.803	43.449	43.170	39.009	39.008
0.8	Overige baten en lasten	20	590	529	129	129	129	119	391	44	44	44	44
0.9	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	1.570	1.373	1.671	1.668	1.667	1.667	17	10	10	10	10	10
1.2	Openbare orde en veiligheid	585	617	752	749	749	749	47	10	10	10	10	10
2.1	Verkeer en vervoer	3.669	3.789	3.386	3.472	3.705	3.796	733	737	295	295	295	295
2.2	Parkeren	1	6	61	6	6	6	0	5	5	5	5	5
2.3	Recreatieve havens	2	9	8	8	8	8	15	17	18	18	18	18
2.4	Economische havens en waterwegen	249	334	311	269	269	264	75	48	49	49	49	49
3.1	Economische ontwikkeling	189	404	499	490	494	494	2	38	53	53	53	53
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	39	39	41	41	41	41	7	12	8	8	8	8
3.4	Economische promotie	191	217	290	250	225	225	31	38	30	80	118	118
4.1	Openbaar basisonderwijs	15	202	11	11	11	11	21	246	0	0	0	0
4.2	Onderwijshuisvesting	1.196	1.207	1.225	1.285	1.474	1.439	63	58	54	54	54	54
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	1.261	1.646	1.405	1.405	1.405	1.405	491	744	419	419	419	419
5.1	Sportbeleid en activering	472	631	498	454	467	472	106	177	60	60	60	60
5.2	Sportaccommodaties	2.135	1.642	1.738	1.887	1.881	1.840	781	375	368	367	366	366
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	600	485	506	506	506	506	504	42	42	42	42	42
5.4	Musea	26	27	31	31	31	31	10	10	10	10	10	10
5.5	Cultureel erfgoed	217	252	259	258	258	258	51	26	26	26	26	26
5.6	Media	615	653	630	630	630	630	0	22	0	0	0	0
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.137	2.169	2.447	2.235	2.207	2.200	163	14	14	14	14	14
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	4.145	8.045	2.828	2.497	2.505	2.501	4.008	6.136	561	178	178	178
6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	1.645	1.976	1.847	1.807	1.807	1.807	15	0	0	0	0	0
6.3	Inkomensregelingen	7.699	7.127	6.700	6.700	6.700	6.700	4.959	5.167	5.167	5.167	5.167	5.167
6.4	WSW en beschut werk	2.317	2.294	2.350	2.257	2.349	2.163	0	0	0	0	0	0
6.5	Arbeidsparticipatie	682	704	755	755	755	755	0	0	0	0	0	0
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.366	1.562	1.703	1.703	1.703	1.703	7	6	6	6	6	6
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	5.130	0	0	0	0	0	83	0	0	0	0	0
6.71a	Hulp bij het huishouden (WMO)		2.901	2.998	2.998	2.998	2.998		98	98	98	98	98
6.71b	Begeleiding (WMO)		2.290	2.299	2.299	2.299	2.299		0	0	0	0	0
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	4.421	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.72a	Jeugdhulp begeleiding		1.591	1.592	1.297	1.297	1.397		0	0	0	0	0
6.72b	Jeugdhulp behandeling		866	842	754	754	754		0	0	0	0	0
6.72c	Jeugdhulp dagbesteding		482	463	396	396	396		0	0	0	0	0
6.73a	Pleegzorg		125	125	125	125	125		0	0	0	0	0

6.73b	Gezinsgericht		711	711	711	711	711		0	0	0	0	0
6.73c	Jeugdhulp met verblijf overig		966	972	972	972	972		0	0	0	0	0
6.74a	Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf		1.528	1.480	1.310	1.310	1.310		0	0	0	0	0
6.74b	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf		535	535	535	535	535		0	0	0	0	0
6.74c	Gesloten plaatsing		164	164	164	164	164		0	0	0	0	0
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.81a	Beschermd wonen (WMO)		0	0	0	0	0		0	0	0	0	0
6.81b	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)		22	19	19	19	19		0	0	0	0	0
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	1.552	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.82a	Jeugdbescherming		241	225	225	225	225		0	0	0	0	0
6.82b	Jeugdreclassering		65	65	65	65	65		0	0	0	0	0
7.1	Volksgezondheid	897	1.161	1.163	1.163	1.163	1.163	10	20	12	12	12	12
7.2	Riolering	1.849	1.884	2.000	2.074	2.237	2.225	2.358	2.423	2.595	2.607	2.881	2.867
7.3	Afval	2.515	2.654	2.809	2.807	2.757	2.720	3.016	3.236	3.429	3.427	3.367	3.322
7.4	Milieubeheer	1.151	2.279	1.949	1.681	1.656	1.686	140	1.018	531	428	428	428
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	56	118	132	90	90	90	33	48	50	50	50	50
8.1	Ruimte en leefomgeving	787	999	775	775	775	775	396	271	1	1	1	1
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	3.951	5.634	1.518	3.532	3.544	3.540	3.781	5.594	1.438	3.452	3.464	3.460
8.3	Wonen en bouwen	1.709	1.268	1.174	1.090	1.089	1.089	1.495	915	985	985	985	985
	Totaal Saldo's	**75.722**	**82.087**	**69.644**	**70.030**	**69.074**	**69.077**	**78.398**	**81.530**	**69.821**	**70.535**	**66.861**	**66.877**

EMU-saldo

(Bedragen x € 1.000)	**2023**	**2024**	**2025**
1.Exploitatie saldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	1.089	439	1.752
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	12.340	11.633	4.861
3. Mutatie voorzieningen	1.604	596	-218
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-2.576	1.082	558
5. Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa	0	0	0
Berekend EMU-saldo	**-7.071**	**-11.680**	**-3.885**

Met het EMU-saldo wil het Rijk de begroting en de jaarrekening van gemeenten monitoren om te kunnen voldoen aan afspraken die gemaakt zijn binnen de Economische en Monetaire Unie (EMU). Het EMU-saldo is een macro-economisch begrip en kan worden omschreven als het verschil tussen de inkomsten en uitgaven van de collectieve sector (Rijk, andere overheden en sociale fondsen). Naast alle ‘gewone’ inkomsten en uitgaven zitten hierbij ook inkomsten en uitgaven met een kapitaalkarakter, zoals aan- en verkopen grond, investeringen en investeringsbijdragen.
In algemene termen kan een tekort bij gemeenten o.a. worden veroorzaakt door dat de investeringen de afschrijvingen overtreffen of dat de aankopen van grond de verkopen overtreffen.

Investeringsplan 2024-2027

Pr.	Investeringsplan 2024-2027	Startjaar Investering	Investerings-budget	Afschr. termijn	Kapitaal lasten	Kapitaal lasten	Kapitaal lasten	Kapitaal lasten
					2024	2025	2026	2027
	Opgave 1. Leefbaarheid							
P1	Investeringen wegen, straten en pleinen							
P1	Reconstructie Namer e.o. - Wegen	2024	800.000	40	0	28.000	27.800	27.600
P1	Herinrichting parkeerplaats Ganzewiel*	2024	225.000	40	0	7.875	7.819	7.763
P1	Herinrichting Mr. Simon Buijsstraat - Wegen	2024	420.000	40	0	14.700	14.595	14.490
P1	Reconstructie Kruising Stationsweg - Gasthuisstraat -Plantsoen, Kadernota 24	2024	1.000.000	40	0	35.000	34.750	34.500
P1	Reconstructie kruising Stadsweg - Mauritsweg, Kadernota snelheidsremmende maatregelen!!	2024	30.000	40	0	1.050	1.043	1.035
P1	Snoekweg	2024	510.000	40	0	17.850	17.723	17.595
P1	School - thuisroutes, onderdeel Project Parkzicht, gevoteerd RBS 13-07-23*	2025	360.000	40	0	0	12.600	12.510
P1	Buitengebied Raamsdonk (A27)	2024	3.000.000	40	0	0	105.000	104.250
P1	Fietspad Gouveneurslaan	2025	120.000	40	0	0	4.200	4.170
P1	Landonk	2025	166.000	40	0	0	5.810	5.769
P1	Lissenveld	2025	738.000	40	0	0	25.830	25.646
P1	Weegbree	2025	190.000	40	0	0	6.650	6.603
P1	Zalmweg	2026	902.500	40	0	0	0	31.588
P1	Meerval	2026	292.000	40	0	0	0	10.220
P1	Forellenweg	2026	261.000	40	0	0	0	9.135
P1	Bliek	2026	300.000	40	0	0	0	10.500
P1	Brasem	2026	385.000	40	0	0	0	13.475
P1	Ottergeerde	2026	213.000	40	0	0	0	7.455
P1	Rijvoortshoef	2026	103.000	40	0	0	0	3.605
P1	Beellaertsweg	2027	216.000	40	0	0	0	0
P1	Elftweg	2027	328.000	40	0	0	0	0
P1	Krabbescheer	2027	182.000	40	0	0	0	0
P1	Oeverkruid	2027	194.000	40	0	0	0	0
P1	Ramgatseweg	2027	695.000	40	0	0	0	0
P1	Reconstructie Namer e.o. - Groen	2024	450.000	40	0	15.750	15.638	15.525
P1	Herinrichting Mr. Simon Buijsstraat - Groen	2024	80.000	40	0	2.800	2.780	2.760

P1	Houten brug Commandeurstraat	2024	99.000	40	0	3.465	3.440	3.416
P1	Houten brug Koningspark	2024	33.000	40	0	1.155	1.147	1.139
P1	Houten brug St Agnesstraat	2025	69.000	40	0	0	2.415	2.398
P1	**Investeringen tbv tractie wegen, straten en pleinen**							
P1	Borstelmachine	2025	90.000	5	0	0	18.900	18.720
P1	Fuso werkbus vp-156-h	2024	100.000	10	0	11.000	10.900	10.800
P1	Fuso werkbus vv-881-x	2024	100.000	10	0	11.000	10.900	10.800
P1	Fuso werkbus vv-218-x	2024	100.000	10	0	11.000	10.900	10.800
P1	Fuso werkbus vv-219-x	2024	100.000	10	0	11.000	10.900	10.800
P1	Shovel	2024	50.000	10	0	5.500	5.450	5.400
P1	Mercedes bus v-723-tl	2025	110.000	10	0	0	12.100	11.990
P1	Mercedes bus v-713-tf	2025	110.000	10	0	0	12.100	11.990
P1	Calamiteitenauto	2026	45.000	10	0	0	0	4.950
P1	**Investeringen t.b.v. openbare verlichting**							
P1	OV: armaturen 2024	2024	250.000	25	0	12.500	12.400	12.300
P1	OV: lichtmasten 2024	2024	200.000	50	0	6.000	5.960	5.920
P1	OV: armaturen 2025	2025	250.000	25	0	0	12.500	12.400
P1	OV: lichtmasten 2025	2025	200.000	50	0	0	6.000	5.960
P1	OV: armaturen 2026	2026	250.000	25	0	0	0	12.500
P1	OV: lichtmasten 2026	2026	200.000	50	0	0	0	6.000
P1	OV: armaturen 2027	2027	100.000	25	0	0	0	0
P1	OV: lichtmasten 2027	2027	80.000	50	0	0	0	0
P1	**Totaal Opgave 1, Leefbaarheid**		**14.696.500**		**0**	**195.645**	**418.248**	**524.473**
P2	**Opgave 2 Duurzaamheid**							
P2	**Investeringen volgens VGRP+ 2024 - 2033:**							
P2	Reconstructie Namer e.o. - Riool	2024	1.750.000	60	0	46.667	46.375	46.083
P2	Riool investeringen	2024	1.221.165	60	0	32.564	32.361	32.157
P2	Gemalen E/M	2024	221.255	15	0	16.963	16.815	16.668
P2	IBA's	2024	12.238	45	0	394	392	389
P2	Riool investeringen	2025	6.354.343	60	0	0	169.449	168.390
P2	Gemalen E/M	2025	52.108	15	0	0	3.995	3.960
P2	Riool investeringen	2026	448.790	60	0	0	0	11.968
P2	Gemalen E/M	2026	437.393	15	0	0	0	33.533
P2	Riool investeringen	2027	386.124	60	0	0	0	0
P2	Gemalen E/M	2027	192.902	15	0	0	0	0
P2	t.l.v. tarieven riolering	vrz rio				96.588	269.387	313.149

P2	**Totaal Opgave 2 Duurzaamheid**		**11.076.318**		**0**	**0**	**0**	**0**
	Opgave 3 Mens en Zorg							
P3	**Investeringen Sport:**							
P3	Investeringen Accommodaties (overige faciliteiten)	2024	312.172	20	0	18.730	18.574	18.418
P3	Investeringen Sportvelden	2024	282.831	20	0	16.970	16.828	16.687
P3	Investeringen Accommodaties (overige faciliteiten)	2025	132.551	20	0	0	7.953	7.887
P3	Investeringen Sportvelden	2025	87.598	20	0	0	5.256	5.212
P3	Investeringen Accommodaties (overige faciliteiten)	2026	0	20	0	0	0	0
P3	Investeringen Sportvelden	2026	99.572	20	0	0	0	5.974
P3	Investeringen Accommodaties (overige faciliteiten)	2027	0	20	0	0	0	0
P3	Investeringen Sportvelden	2027	0	20	0	0	0	0
P3	**Investeringen Onderwijs: *= egalisatie via reserve afschrijvingslasten IHP**							
P3	Gymzaal Hoge Waai R.donk + eerste inrichting	2027	1.134.000	40	0	0	0	0
P3	Investeringsvolume 25% (inflatie, beng bouwen)	2027	284.350	40	0	0	0	0
P3	Onderwijs /IHP Scholen eiland	2027	7.063.000	40	0	0	0	0
P3	Investeringsvolume 25% (inflatie, beng bouwen)	2027	1.766.600	40	0	0	0	0
P3	onttrekking uit reserve afschrijvingslasten IHP				0	0	0	0
	Totaal Opgave 3 Mens en Zorg		**11.162.674**		**0**	**35.700**	**48.612**	**54.178**
	Opgave 4 Wonen							
P4	nvt							
	Totaal Opgave 4 Wonen				**0**	**0**	**0**	**0**
	Opgave 5 Economie en Toerisme							
P5	nvt							
	Totaal Opgave 5 Economie en Toerisme				**0**	**0**	**0**	**0**
	Opgave 6 Bestuur en Dienstverlening							
P6	nvt							
	Totaal Opgave 6 Bestuur en Dienstverlening				**0**	**0**	**0**	**0**

	Opgave 7 Financiën							
P7	Ipads nieuwe raad KN 2026, iedere 4 jaar	2026	20.000	4	0	0	0	5.200
P7	Vervanging beter-buiten app	2026	45.000	4	0	0	0	11.700
P7	Geluidsinstallatie	2026	70.000	7	0	0	0	10.700
P7	Mobile devices 2024	2024	40.000	4	0	10.400	10.300	10.200
P7	Vervangingsinvesteringen hardware en software	2024	20.500	5	0	4.305	4.264	4.223
P7	Werkplek Hardware	2024	50.000	5	0	10.500	10.400	10.300
P7	Hybride werken, Kadernota 2024	2024	40.000	5	0	8.400	8.320	8.240
P7	Mobile devices 2025	2025	40.000	4	0	0	10.400	10.300
P7	Vervangingsinvesteringen hardware en software	2025	20.500	5	0	0	4.305	4.264
P7	Werkplek Hardware	2025	50.000	5	0	0	10.500	10.400
P7	Hybride werken, Kadernota 2024	2025	40.000	5	0	0	8.400	8.320
P7	ESX hosts tbv VDI, iedere 5 jaar	2025	50.000	5	0	0	10.500	10.400
P7	SAN tbv servers en VDI hosts/ opslag	2025	40.000	5	0	0	8.400	8.320
P7	Mobile devices 2026	2026	40.000	4	0	0	0	10.400
P7	Vervangingsinvesteringen hardware en software	2026	20.500	5	0	0	0	4.305
P7	Werkplek Hardware	2026	50.000	5	0	0	0	10.500
P7	Hybride werken, Kadernota 2024	2026	40.000	5	0	0	0	8.400
P7	Mobile devices 2027	2027	40.000	4	0	0	0	0
P7	Vervangingsinvesteringen hardware en software	2027	20.500	5	0	0	0	0
P7	Werkplek Hardware	2027	50.000	5	0	0	0	0
P7	Hybride werken, Kadernota 2024	2027	40.000	5	0	0	0	0
P7	I&A plan investeringen	2024	50.000	5	0	10.500	10.400	10.300
P7	I&A plan investeringen	2025	50.000	5	0	0	10.500	10.400
P7	I&A plan investeringen	2026	50.000	5	0	0	0	10.500
P7	I&A plan investeringen	2027	50.000	5	0	0	0	0
P7	Verduurzaming gemeentehuis (2e fase label A)	2025	124.000	15	0	0	9.507	9.424
	Totaal Opgave 7 Financiën		**1.151.000**		**0**	**44.105**	**116.196**	**186.796**
	Totaal generaal alle programma's incl. verrekening tlv tarieven reiniging/riolering				**0**	**372.038**	**852.442**	**1.078.597**
	Totale investering in het jaar:							
	2024		11.547.161		0	0	0	0
	2025		9.444.100		0	372.038	369.173	366.307
	2026		4.272.755		0	0	483.270	479.681
	2027		12.822.476		0	0	0	232.608
	Totaal		**38.086.492**		**0**	**372.038**	**852.442**	**1.078.597**

	Gedekt uit:							
	t.l.v. reserve ihp		10.247.950		0	0	0	0
	t.l.v. voorziening riolering		11.076.318		0	96.588	269.387	313.149
	Totaal		**21.324.268**		**0**	**96.588**	**269.387**	**313.149**
	Ten laste van de exploitatie:		**16.762.224**		**0**	**275.450**	**583.056**	**765.448**

Overzicht Reserves en voorzieningen

Overzicht reserves en voorzieningen

Nr.	Omschrijving	Saldo 1-1-2024	Storting 2024	Onttrekking 2024	Saldo 31-12-2024	Storting 2025	Onttrekking 2025	Saldo 31-12-2025
101	Vrije algemene reserve	5.525.088	293.500	0	5.818.588	1.300.000	20.000	7.098.588
102	Algemene weerstandsreserve	1.731.561	0	0	1.731.561	0	0	1.731.561
105	Reserve sporthal Dongemond	188.000	35.000	0	223.000	35.000	0	258.000
110	Reserve saldo jaarrekening	0	0	0	0	0	0	0
200	Reserve Noodfonds 2023	-23.000	0	0	-23.000	0	0	-23.000
220	Reserve afschrijving restauratie fort Lunet	181.507	0	16.501	165.006	0	16.501	148.505
221	Reserve afschrijving bouwkundige kosten Mafeking	105.566	0	6.176	99.390	0	6.176	93.214
224	Reserve monumenten	18.241	0	0	18.241	0	0	18.241
225	Reserve beeldende kunst	1.038	0	0	1.038	0	0	1.038
229	Reserve WVG	8.560	0	0	8.560	0	0	8.560
230	Stimuleringsfonds aanpassing eigen woning	50.000	0	0	50.000	0	0	50.000
235	Reserve bouw gemeentehuis 1994	502.431	0	50.242	452.189	0	50.242	401.947
247	Reserve dualisme raad	50.000	0	0	50.000	0	0	50.000
252	Reserve I&A	141.964	0	48.727	93.237	0	48.367	44.870
263	Reserve Centrum Raamsdonk	54.384	0	0	54.384	0	0	54.384
264	Reserve OMC Raamsdonk	475.000	0	12.500	462.500	0	12.500	450.000
266	Reserve decentralisaties	73.300	0	0	73.300	0	0	73.300
267	Reserve doorontwikkeling organisatie	30.604	0	0	30.604	0	0	30.604
268	Reserve grondexploitatie	240.076	0	0	240.076	0	0	240.076
270	Reserve bomenfonds	208.453	5.000	0	213.453	5.000	0	218.453
271	Reserve afschrijving investering IHP	523.609	350.000	630	872.979	420.000	112.542	1.180.437
275	Reserve Klimaatmiddelen	50.008	0	50.008	0	0	0	0
280	Reserve Natuurontwikkeling rbs 21-4-22	317.610	0	0	317.610	0	0	317.610

285	Reserve Oekraïne	1.864.688	0	164.500	1.700.188	0	175.000	1.525.188
290	Reserve duurzaamheid	295.764			295.764	0	0	295.764
310	Reserve herstel vestingwallen	328.000	0	0	328.000	0	0	328.000
320	Reserve afschrijving inv. mij. nut in openbare ruimte	2.163.952	0	69.895	2.094.057	0	69.895	2.024.162
		15.106.405	**683.500**	**419.179**	**15.370.726**	**1.760.000**	**511.223**	**16.619.503**
Nr.	**Omschrijving**	**Saldo 31-12-2025**	**Storting 2026**	**Onttrekking 2026**	**Saldo 31-12-2026**	**Storting 2027**	**Onttrekking 2027**	**Saldo 31-12-2027**
101	Vrije algemene reserve	7.098.588	0	0	7.098.588			7.098.588
102	Algemene weerstandsreserve	1.731.561		0	1.731.561			1.731.561
105	Reserve sporthal Dongemond	0	35.000	0	293.000	35.000		328.000
110	Reserve saldo jaarrekening	2.675.253	0	0	0			0
200	Reserve Noodfonds 2023	-23.000	0	0	-23.000			-23.000
220	Reserve afschrijving restauratie fort Lunet	148.505	0	16.501	132.004		16.501	115.503
221	Reserve afschrijving bouwkundige kosten Mafeking	93.214	0	6.176	87.038		6.176	80.862
224	Reserve monumenten	18.241	0	0	18.241			18.241
225	Reserve beeldende kunst	1.038	0	0	1.038			1.038
229	Reserve WVG	8.560	0	0	8.560			8.560
230	Stimuleringsfonds aanpassing eigen woning	50.000	0	0	50.000			50.000
235	Reserve bouw gemeentehuis 1994	401.947	0	50.242	351.705		50.242	301.463
247	Reserve dualisme raad	50.000	0	0	50.000			50.000
252	Reserve I&A	44.870	0	0	44.870			44.870
263	Reserve Centrum Raamsdonk	54.384	0	0	54.384			54.384
264	Reserve OMC Raamsdonk	450.000	0	12.500	437.500		12.500	425.000
266	Reserve decentralisaties	73.300	0	0	73.300			73.300
267	Reserve doorontwikkeling organisatie	30.604	0	0	30.604			30.604
268	Reserve grondexploitatie	240.076	0	0	240.076			240.076
270	Reserve bomenfonds	218.453	5.000	0	223.453	5.000		228.453
271	Reserve afschrijving investering IHP	1.180.437	490.000	288.411	1.382.026	560.000	287.590	1.654.436
275	Reserve Klimaatmiddelen	0	0	0	0			0
280	Reserve Natuurontwikkeling rbs 21-4-22	317.610	0	0	317.610			317.610
285	Reserve Oekraïne	1.525.188	0	175.000	1.350.188		175.000	1.175.188
290	Reserve duurzaamheid	295.764	0	0	295.764			295.764

310	Reserve herstel vestingwallen	328.000	0	0	328.000			328.000
320	Reserve afschrijving inv. mij. nut in openbare ruimte	2.024.162	0	69.895	1.954.267		69.895	1.884.372
		16.619.503	**530.000**	**618.725**	**16.530.778**	**600.000**	**617.904**	**16.512.874**

Nr.	Omschrijving	Saldo 1-1-2024	Storting	Onttrekking/ Vermindering	Saldo 31-12-2024	Storting	Onttrekking Vermindering	Saldo 31-12-2025
501	Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen	579.493	890.000	1.040.000	429.493	890.000	1.040.000	279.493
503	Voorziening achterstallig onderhoud wegen	350.320	0	0	350.320	0	0	350.320
508	Voorziening infrastructurele werken	406.196	100.000	133.269	372.927	100.000	133.856	339.071
509	Voorziening onderhoud gem. eigendommen	1.411.289	855.500	665.432	1.601.357	448.000	388.724	1.660.633
510	Voorziening personele verplichtingen	420.461	75.000	0	495.461	75.000	0	570.461
520	Voorziening pensioenverplichtingen wethouders	1.996.711	89.000	86.285	1.999.426	89.000	86.285	2.002.141
521	Voorziening wachtgeldverplichtingen wethouders	136.199	0	0	136.199	0	0	136.199
533	Voorziening baggeren	282.555	60.000	60.834	281.721	60.000	82.015	259.706
536	Voorziening spaarrekening Oome	1.087	0	0	1.087	0	0	1.087
537	Voorziening steunfonds v medische en zorgvoorz.	11.894	0	0	11.894	0	0	11.894
544	Voorziening riolering	5.053.429	0	101.893	4.951.536		114.088	4.837.448
545	Voorziening afvalstoffenheffing	457.248	0	117.826	339.422		115.122	224.300
546	Voorziening spaarverlof	0	0	0	0	0	0	0
551	Voorziening dubieuze debiteuren alg dienst en bel.	170.882	0	0	170.882	0	0	170.882
552	Voorziening dubieuze debiteuren sociale zaken	658.162	80.000	0	738.162	80.000	0	818.162
555	Voorziening voorraad gereed product	985.000	0	0	985.000	0	0	985.000
557	Voorziening nadelig saldo grex De Peuzelaar	170.000	0	0	170.000	0	0	170.000
		13.090.927	**2.149.500**	**2.205.539**	**13.034.888**	**1.742.000**	**1.960.090**	**12.816.798**
Nr.	**Omschrijving**	**Saldo 31-12-2025**	**Storting**	**Onttrekking Vermindering**	**Saldo 31-12-2026**	**Storting**	**Onttrekking Vermindering**	**Saldo 31-12-2027**
501	Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen	279.493	890.000	1.040.000	129.493	890.000	1.040.000	-20.507
503	Voorziening achterstallig onderhoud wegen	350.320	0	0	350.320	0	0	350.320
508	Voorziening infrastructurele werken	339.071	100.000	109.721	329.350	100.000	109.721	319.629
509	Voorziening onderhoud gem. eigendommen	1.660.633	448.000	461.007	1.647.626	448.000	461.007	1.634.619

510	Voorziening personele verplichtingen	570.461	75.000	0	645.461	75.000	0	720.461
520	Voorziening pensioenverplichtingen wethouders	2.002.141	89.000	86.285	2.004.856	89.000	0	2.093.856
521	Voorziening wachtgeldverplichtingen wethouders	136.199	0	0	136.199	0	0	136.199
533	Voorziening baggeren	259.706	60.000	82.015	237.691	60.000	82.015	215.676
536	Voorziening spaarrekening Oome	1.087	0	0	1.087	0	0	1.087
537	Voorziening steunfonds v medische en zorgvoorz.	11.894	0	0	11.894	0	0	11.894
544	Voorziening riolering	4.837.448		388.434	4.449.014	0	374.320	4.074.694
545	Voorziening afvalstoffenheffing	224.300	0	55.296	169.004	0	10.151	158.853
546	Voorziening spaarverlof	0	0	0	0	0	0	0
551	Voorziening dubieuze debiteuren alg dienst en bel.	170.882	0	0	170.882	0	0	170.882
552	Voorziening dubieuze debiteuren sociale zaken	818.162	80.000	0	898.162	80.000	0	978.162
555	Voorziening voorraad gereed product	985.000	0	0	985.000	0	0	985.000
557	Voorziening nadelig saldo grex De Peuzelaar	170.000	0	0	170.000	0	0	170.000
		12.816.798	**1.742.000**	**2.222.758**	**12.336.040**	**1.742.000**	**2.077.214**	**12.000.826**

Toelichting op reserves en voorzieningen

Toelichting op reserves

Eigen vermogen
Op basis van de nieuwe financiële verordening wordt er terughoudend omgegaan met het vormen van reserves en voorzieningen. Deze worden alleen ingesteld als ze leiden tot het beter realiseren van beleidsdoelen dan via een reguliere begrotingspost; instellen kan alleen door middel van een raadsbesluit.

Reserves zijn vermogensbestanddelen die als eigen vermogen zijn aan te merken en die vrij te besteden zijn. Reserves vallen uiteen in algemene reserves en bestemmingsreserves.
De reserves hebben verschillende functies. Waaronder een bufferfunctie voor het opvangen van onverwachte tegenvallers en risico's (weerstandscapaciteit). Een bestedingsfunctie voor het reserveren van middelen voor specifiek doel of activiteit. Een egalisatiefunctie voor het egaliseren van tarieven over meerdere jaren. Ook kunnen jaarlijks terugkerende en (sterk) fluctuerende lasten met een reserve daarbij worden verrekend. Daarnaast kennen de reserves een financierings- en dekkingsfunctie zoals o.a. dekking van kapitaallasten van investeringen.

Vrije algemene reserve
Deze reserve is vrij aan te wenden.

Algemene weerstandsreserve
Algemeen weerstandsvermogen en buffer voor rekening tekorten. Op basis van de berekende weerstandscapaciteit uit de paragraaf weerstandsvermogen wordt een bedrag verrekend met de vrije algemene reserve. Voor de toelichting wordt verwezen naar deze paragraaf.

Reserve Saldo Jaarrekening
Hier vindt de technische verwerking plaats van batige saldi van de jaarrekeningen van de gemeente

Bestemmingsreserves

Overige bestemmingsreserves:

Reserve sporthal Dongemondcollege
Met raadsbesluit is een risicoreserve "exploitatietekort sporthal Dongemond" ingesteld ten behoeve van mogelijke exploitatietekorten of mogelijke negatieve vermogenssaldi bij ontbinding van de stichting.

Reserve Noodfonds
De reserve noodfonds is gevormd in 2022 en zal naar verwachting in 2023 worden opgeheven. Het saldo wordt in 2023 verrekend.

Reserve afschrijving Fort Lunet
De reserve wordt gebruikt voor het dekken van de afschrijvingslasten van de restauratiekosten Fort Lunet na aftrek van de subsidie.

Reserve afschrijving Fort Lunet/ Mafeking
De reserve wordt gebruikt voor het dekken van de afschrijvingslasten van de restauratiekosten Fort Lunet/Mafeking.

Reserve Monumenten
Deze reserve wordt ingezet voor het dekken van kosten in het kader van restauratiesubsidies en overige kosten voor monumenten en cultureel erfgoed.

Reserve beeldende kunst
Aankopen, opdrachten of andere activiteiten in het kader van de beeldende kunst.

Reserve WVG
Het aanpassen van openbare gebouwen ten behoeve van de doelgroep gehandicapten.
Conform de financiële verordening wordt het saldo, dat lager is dan € 25.000, toegevoegd aan de vrije algemene reserve.

Stimuleringsfonds aanpassing eigen woning
Met raadsbesluit tot de vorming van dit fonds besloten met als doel eigenaar-bewoners te stimuleren vroegtijdig woningaanpassingen te doen om langer zelfstandig te blijven wonen.

Reserve bouw gemeentehuis 1994
Het egaliseren van de kapitaallasten van het gemeentehuis. Deze onttrekking is structureel.

Reserve dualisme raad
Beschikbaar stellen van een budget ad € 50.000 aan de gemeenteraad voor het houden van hoorzittingen, onderzoek etc.

Reserve Informatievoorziening en automatisering
De reserve dient ter egalisatie van de lasten Informatievoorziening en Automatisering. De onttrekking zijn is gebaseerd op dekking van kapitaallasten van investeringen uit het verleden.

Reserve Centrum Raamsdonk
Met de actualisaties van de grondexploitaties is besloten deze reserve in te stellen ten behoeve van ontwikkelingen die bijdragen aan de leefbaarheid van het centrum van het dorp Raamsdonk. De reserve is gevoed door een tussentijdse winstneming uit de exploitatie Wim Boonstraat. Inmiddels is € 500.000 overgeheveld naar de reserve OMC.

Reserve OMC (Ontmoetingscentrum Raamsdonk)
Dekking voor de meerjarige bijdrage van de kosten van het OMC.

Egalisatiereserve decentralisaties
Deze reserve is gevormd met als doel een financiële buffer aan te leggen om de vertaling van transitie naar transformatie (vertaling naar lokaal beleid) op een zorgvuldige manier vorm te geven.

Egalisatiereserve doorontwikkeling organisatie
Deze reserve is gevormd t.b.v. flankerende maatregelen rond de reorganisatie en zodoende de doorontwikkeling een impuls te geven.

Reserve grondexploitatie
Het beschikken over een afzonderlijke buffer om onvoorziene risico's (m.n. die samenhangen met conjuncturele ontwikkelingen) met betrekking tot de grondexploitatie op te vangen.

Reserve bomenfonds
Met raadsbesluit is het "Bomenbeleidsplan Niet kappen maar koesteren" vastgesteld en een bomenvoorziening ingesteld. De besteding van de middelen uit de bomenvoorziening komen ten goede aan de kwaliteit en de verduurzaming van zowel het gemeentelijke als particuliere bomenbestand van de gemeente. De voeding geschiedt structureel met € 5.000 ten laste van de exploitatie.

Reserve IHP (Integraal HuisvestingsPlan)
Dekking voor huidige en toekomstige kapitaallasten van de uitvoering van het IHP.

Reserve Klimaatmaatregelen
Reservering van de rijksgelden voor uitvoering klimaatmaatregelen.

Reserve Natuurontwikkeling
De inkomsten uit de verkoop van gronden aan RWS in het kader van Verbreding A27, ten bedrage van € 317.610, dienen te worden besteed aan natuurcompensatie.

Reserve Oekraine
Deze reserve is gevormd in de jaarrekening 2022 en wordt bestemd ter dekking van toekomstige lasten die gelinkt kunnen worden aan de opvang van ontheemden.

Reserve Duurzaamheid
Deze reserve is gevormd om duurzaamheidsmaatregelen te dekken.

Reserve herstel vestingwallen
De raad heeft besloten een reserve in te stellen voor het herstel van de vestingwallen. Stapsgewijs wordt gespaard voor de herstelwerkzaamheden. Dit herstel levert een positieve bijdrage aan de uitstraling van de historische kern van Geertruidenberg.

Reserve afschrijving investeringen maatschappelijk nut

Deze reserve is ingesteld om te voldoen aan de regels van het (nieuwe) BBV en onze financiële verordening waarbij is bepaald dat ook op investeringen met maatschappelijk nut moet worden afgeschreven. De reserve is gevoed door overheveling vanuit een aantal reserves die dienden als eenmalige dekking van de investering. De reserve wordt nu belast voor de structurele afschrijvingen nadat de investering is afgerond. De looptijd bedraagt 40 jaar.

Toelichting op voorzieningen
Op basis van de financiële verordening wordt er terughoudend omgegaan met het vormen van reserves en voorzieningen. Deze worden alleen ingesteld als ze leiden tot het beter realiseren van beleidsdoelen dan via een reguliere begrotingspost; instellen kan alleen door middel van een raadsbesluit. Bij voorzieningen gaat het om (on)zekere verplichtingen die tot schulden en/of lasten kunnen leiden en ter egalisatie van kosten. Voorzieningen worden gerekend tot het vreemd vermogen en er kan alleen over beschikt worden voor het doel waarvoor de voorziening is ingesteld.

In het BBV is bepaald wanneer voorzieningen worden gevormd:

1. Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten (bv. garantieverplichtingen);
2. Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten (bv. schadeclaims van derden en risico's die samenhangen met de bedrijfsvoering, zoals reorganisaties);
3. Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren (bv. kosten voor groot onderhoud);
4. Bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven;
5. Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden.

De voorzieningen "dubieuze debiteuren algemeen" en "dubieuze debiteuren soza" worden in de balans en toelichting in mindering gebracht op de desbetreffende debiteuren/vorderingen.

Voorziening personele verplichtingen (gewezen) werknemers
Voor eventuele verplichtingen van (voormalige) werknemers is een voorziening ingesteld.

Voorziening pensioenverplichtingen (gewezen) wethouders
De voorziening is ingesteld voor de dekking pensioenlasten wethouders.

Voorziening wachtgeldverplichtingen (gewezen) wethouders
Deze voorziening dient ter dekking van de wachtgeldverplichtingen wethouders.

Voorziening geprogrammeerd onderhoud wegen
Deze voorziening dient ter dekking van de lasten van het geprogrammeerd onderhoud van wegen.

Voorziening achterstallig onderhoud wegen
Deze voorziening dient ter dekking van de lasten van het geconstateerde achterstallige onderhoud van wegen.

Voorziening Infrastructurele werken
Deze voorziening dient ter dekking van de lasten van het groot onderhoud aan kunstwerken.

Voorziening onderhoud gemeente-eigendommen
Deze voorziening dient ter dekking van de de lasten groot onderhoud gemeentelijke eigendommen.

Voorziening Baggeren
Deze voorziening dient ter dekking van de lasten van het baggeren van de waterlopen en vijverpartijen, jachthavens en de rivier De Donge.

Voorziening riolering
Deze voorziening dient ter egalisatie van exploitatieoverschotten of tekorten.

Voorziening afvalstoffenheffing
Deze voorziening dient ter egalisatie van exploitatieoverschotten of tekorten.

Voorziening spaarrekening Oome
Inzetten rente ten behoeve van plaatselijke jeugdverenigingen die in behoeftige omstandigheden verkeren.

Voorziening steunfonds medische en zorgvoorziening
Aanwenden ten behoeve van inwoners van de gemeente Geertruidenberg die op geen enkele wijze vergoeding kunnen krijgen voor bepaalde medische voorzieningen dan wel zorgvoorzieningen.

Incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten
In de begroting 2024-2027 dient een overzicht opgenomen te worden van de incidentele baten en lasten. Op basis hiervan kan beoordeeld worden of de begroting structureel en reëel sluitend is gedurende de begrotingsperiode. In onderstaande tabel zijn de incidentele baten en lasten opgenomen. Per bedrag wordt vervolgens een korte toelichting gegeven .
(Verklaring afkortingen : V=Voordeel, N = Nadeel, U = Uitgave, I = Inkomst)

Presentatie saldo	**2024**		**2025**		**2026**		**2027**	
Saldo voor Reserves	-439.000	V	-1.752.000	V	2.304.000	N	2.220.000	N
Reserves	264.000	N	1.249.000	N	-89.000	V	-18.000	V
Saldo incl. reserves	**-175.000**	**V**	**-503.000**	**V**	**2.215.000**	**N**	**2.202.000**	**N**
Incidenteel	1.914.000	N	1.648.000	N	-109.000	V	-79.000	V
Structureel begrotingssaldo	-2.089.000	V	-2.150.000	V	2.324.000	N	2.281.000	N
Saldo incidenteel structureel	**-175.000**	**V**	**-502.000**	**N**	**2.215.000**	**N**	**2.202.000**	**N**

Nr.	**Pr.**	**Omschrijving exploitatiebudget U = Uitgave I = Inkomsten**	**I/U**	**2024 exploitatie**	**2024 reserves**	**2025 exploitatie**	**2025 reserves**	**2026 exploitatie**	**2026 reserves**	**2027 exploitatie**	**2027 reserves**
Programma 1 Opgave Leefbaarheid											
1	P1	Wegen, straten en pleinen	U	25.000							
2	P1	Verkeerszaken	U	110.000							
3	P1	Parkeerplaatsen en trottoirs	U	55.000							
4	P1	Waterwegen/vaarwegen	U	47.000							
5	P1	Plantsoenen en parken	U	265.000		30.000					
6	P1	Mutaties reserves opgave 1 Leefbaarheid	I		-452.000						
Totaal Programma 1 Opgave Leefbaarheid				**502.000**	**-452.000**	**30.000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programma 2 Opgave Duurzaamheid											
7	P2	Algemeen Milieu	U	50.000							
8	P2	Middelen Klimaatakkoord	U	35.000						30.000	
9	P2	Mutaties reserves opgave 2 Duurzaamheid	I		-50.000						
Totaal Programma 2 Opgave Duurzaamheid				**85.000**	**-50.000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**30.000**	**0**
Programma 3 Opgave Mens en Zorg											
10	P3	Sportbeleid	U	80.000							
11	P3	Mens en Zorg PL 6 Ondersteunend	U	25.000							
12	P3	Inburgering en statushouders	U	-40.000							
13	P3	Subsidies Sociaal Domein	U	-25.000							
14	P3	Centrum Jeugd en Gezin Drimmelen Geertruidenberg	U	40.000							
15	P3	Sociale Werkplaatsen	U					80.000		80.000	

16	P3	Algemene begraafplaatsen	U	40.000							
Totaal Programma 3 Opgave Mens en Zorg				**120.000**	**0**	**0**	**0**	**80.000**	**0**	**80.000**	**0**
Programma 4 Opgave Wonen											
17	P4	Volkshuisvesting	U	80.000							
Totaal Programma 4 Opgave Wonen				**80.000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programma 5 Opgave Economie en Toerisme											
18	P5	Toerisme	U	65.000		25.000					
Totaal Programma 5 Opgave Economie en Toerisme				**65.000**		**25.000**					
Programma 6 Opgave Bestuur en dienstverlening											
19	P6	College van Burgemeester en wethouders	U	50.000							
20	P6	Bevolkingsregister	U	30.000		30.000					
Totaal Programma 6 Opgave Bestuur en dienstverlening				**80.000**	**0**	**30.000**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programma 7 Opgave Financiën en Organisatie											
21	P7	Grondexploitatie algemene dienst	I	-275.000		-110.000		-110.000		-110.000	
22	P7	Overhead Bestuursondersteuning college van B&W	U			40.000					
23	P7	Overhead Personeel	U	53.000							
24	P7	Overhead ICT	U	60.000							
25	P7	Uitvoering Wet WOZ en OZB	U	220.000		134.000					
26	P7	Algemene uitgaven en inkomsten	U	586.000		199.000		-79.000		-79.000	
27	P7	Mutaties reserves opgave 7 Financiën	U		840.000		1.300.000				
Totaal Programma 7 Financiën en organisatie				**644.000**	**840.000**	**263.000**	**1.300.000**	**-189.000**	**0**	**-189.000**	**0**
		Totalen separaat		1.576.000	338.000	348.000	1.300.000	-109.000	0	-79.000	0
		Totaal incidentele lasten en baten		**1.914.000**		**1.648.000**		**-109.000**		**-79.000**	

Onderstaand wordt per onderdeel van de tabel een korte toelichting gegeven op de incidentele baat of last.

1	Opstellen plan bluswatervoorziening.
2	Inhuur Projectleider A27
3	Onderzoek Parkeren (Kadernota)
4	Bebording waterwegen
5	Actualisatie beheergegevens openbare ruimte. In 2025 opstellen gebiedsvisie.
6	Onttrekkingen uit Vrije Algemene Reserve (VAR) ter dekking incidentele lasten
7	Opstellen integraal plan Duurzame Inrichting Openbare Ruimte (DIOR)

8	Uitvoering Duurzaamheidsprogramma en Herijking in 2027.
9	Onttrekkingen uit Vrije Algemene Reserve (VAR) ter dekking incidentele lasten
10	Tijdelijke ondersteuning medewerker sport.
11	Ontwikkeling monitor
12	Lagere doorbelasting ambtelijke inzet
13	Minder Projectsubsidie Sociaal Domein
14	Vergoeding voorliggend veld Centrum Jeugd en Gezin
15	Bijdrage sociale werkvoorziening onderhoud / huisvesting
16	Ruimen graven
17	Tijdelijke ondersteuning medewerker volkshuisvesting.
18	Incidentele uitgaven uitvoering toerisme beleid
19	Opstellen Toekomstvisie
20	Onderzoekskosten doorontwikkeling KCC (Klanten Contact Center)
21	Grondverkoop
22	Dienstverleningsonderzoek
23	Scholing en opleidingen personeel
24	Migratie naar Cloud (Corsa en Liber)
25	Omvorming Belastingensysteem
26	Omzetting Beleidsregel Provincie m.b.t.. Investeringen en verwerking nieuwe investeringen. Tevens incidentele extra storting van € 400.000 in voorziening gemeentelijke gebouwen op basis van geactualiseerd plan.
27	Toevoeging aan Vrije Algemene Reserve (VAR) ter verbetering solvabiliteit

Balans

(Bedragen x € 1.000.000)	Jaarrekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	0	0	0	0	0	0
Materiele vaste activa	50,2	62,5	74,1	78,9	69,1	72,9
Financiële vaste activa	3,4	2,7	3,4	3,4	3,4	3,4
Totaal Vaste activa	**53,6**	**65,2**	**77,5**	**82,3**	**72,5**	**76,3**
Vlottende activa						
Voorraden	3,7	1,2	2,2	2,8	1,8	1,6
uitzettingen - vorderingen < 1 jaar	3,9	0	0	0	0	0
Liquide middelen	0,3	0	0	0	0	0

Overlopende activa	11,5	0	0	0	0	0
Totaal Vlottende activa	**19,4**	**1,2**	**2,2**	**2,8**	**1,8**	**1,6**
Totaal Activa	**73,0**	**66,4**	**79,7**	**85,1**	**74,3**	**77,9**
Vaste passiva						
Eigen vermogen	17,9	14,4	15,4	16,6	16,5	16,5
Voorzieningen	10,8	12,4	13,0	13,4	13,8	15,4
Vaste schulden > 1 jaar	31,4	28,2	34,5	38,8	36,8	34,9
Totaal Vaste passiva	**60,1**	**55,0**	**62,9**	**68,2**	**65,6**	**63,4**
Vlottende passiva						
Netto vlottende schulden < 1 jaar	5,4	4,9	5,2	5,2	5,2	5,2
Overlopende passiva	7,4	0	0	0	0	0
Totaal Vlottende passiva	**12,8**	**4,9**	**5,2**	**5,2**	5,2	5,2
Financieringstekort		6,5	11,6	11,7	3,5	9,3
Totaal Passiva	**72,9**	**66,4**	**79,7**	**85,1**	**74,3**	**77,9**